

REPUBLIC OF BULGARIA
MINISTRY OF ENVIRONMENT AND WATER

**СТРАТЕГИЯ ЗА БИОЛОГИЧНОТО
РАЗНООБРАЗИЕ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

СОФИЯ, 2021

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕЗЮМЕ	5
1. ВЪВЕДЕНИЕ	7
2. СЪСТОЯНИЕ И ПРОМЕНИ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В БЪЛГАРИЯ... 8	8
2.1. Растително и гъбно разнообразие	8
2.2. Животинско разнообразие	10
2.3 Растителни съобщества	11
2.4 Хабитатно разнообразие	12
2.5. Генетични ресурси със стопанска и нетърговска цел	13
3. НОРМАТИВНА РАМКА.....	14
3.1. Международни екологични споразумения и стратегически документи.....	14
3.2. Стратегически документи на ЕС	16
3.3. Национални стратегически документи.....	17
3.4. Компетентни органи в България	18
3.5. Място на Стратегията в контекста на глобалните и национални стратегически документи	19
3.6 Заинтересовани страни, информираност на населението и обществеността	20
4. ПРИНЦИПИ, КОНЦЕПЦИИ И ПОДХОДИ, ЗАЛЕГНАЛИ В СТРАТЕГИЯТА.....	21
5. ЗАПЛАХИ И ЛИМИТИРАЩИ ФАКТОРИ	23
5.1. Анализ на факторите и заплахите, възпрепятстващи изпълнението на националните политики в сектора и представляващи заплаха за изпълнение на визията и целите на Стратегията	23
5.2. Анализ на пропуските и нуждите от финансиране в сектора	41
6. ВИЗИЯ, МИСИЯ, ПРИОРИТЕТИ И НАЦИОНАЛНИ ЦЕЛИ	44
6.1. Визия и мисия на СБРРБ.....	44
6.2. Национални цели	44
ПРИЛОЖЕНИЯ.....	78

Списък на използваните съкращения /абривиатури

БАБХ	Българска агенция по безопасност на храните
БД	Басейнова дирекция
БР	Биологично разнообразие
ГМО	Генетично модифицирани организми
ГР	Генетични ресурси
Дирекция НСЗП- МОСВ	Дирекция „Национална служба за защита на природата“ - МОСВ
ДНП	Дирекция национален парк
ДПП	Дирекция природен парк
ЕАОС	Европейска агенция по околната среда
ЕСУ	Екосистемни услуги
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗВ	Закон за водите
ЗЗ	Защитени зони
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗТ	Защитени територии
ИАГ	Изпълнителна агенция по горите
ИАОС	Изпълнителната агенция по околна среда
КБР	Конвенцията за биологичното разнообразие
ИЧВ	Инвазивни чужди видове
МЗХГ	Министерство на земеделието, храните и горите
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
НЕМ	Национална екологична мрежа
НП	Национален парк
НПРД Натура 2000	Национална приоритетна рамка за действие за Натура 2000 България
НСМСБР	Националната система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие
ООН	Организация на обединените нации
ПП	Природен парк
ПУ	План за управление
ПУДООС	Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда
РПД Натура 2000	Рамка за приоритетни действия за Натура 2000
СОБРРБ	Стратегия за биологичното разнообразие в Република България
ЦУР	Цели за устойчиво развитие
Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora - CITES	Конвенцията за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна.
DIAS	Мрежа за инвазивни чужди видове в Дунавския регион

ТЕРМИНОЛОГИЧЕН РЕЧНИК

Абиотични фактори	Включват всички компоненти на неживата природа като светлина, температура, соленост, налягане и други компоненти на климата и околната среда
Автохтохронен	Живо същество, продукт или място, което е местно или родно в страната, в която се намират
Биологично разнообразие	Разнообразието от екосистеми (природен капитал), биологични видове и родове в света или в определено местообитание.
Биотични фактори	Съвкупност от въздействието на жизнената дейност на едни организми върху съществуването и развитието на други организми
Биотоп	Част от еднообразно по характеристики геопространство, върху което живее определена комбинация от живи организми
Генетични ресурси	Генетичните ресурси (ГР) представляват материали от растителен, животински, гъбен или микроорганизмов произход, които съдържат функционални единици за наследственост и притежават реална или потенциална стойност.
Едификатор	Преобладаващ (доминиращ) вид в главния (структуроопределящия) етаж на съобществото
Екосистеми	Динамичен комплекс от функционално свързани растителни, животински и микробиални съобщества и тяхната среда Организмите, които съставляват дадено съобщество, заедно с тяхната физическа среда и взаимодействията, които ги обединяват в една функционална единица.
Екосистемни услуги	Услуги в полза на хората, които би могла да предостави екосистемата с директен и индиректен принос към човешкото благосъстояние
Ендемит	Местен вид, който се среща само в даден географски район
Еутрофикация	Еутрофикацията е процес, предизвикан от обогатяването на морските води с биогенни елементи (съединения на азота и фосфора), водещи до: увеличен растеж, първична продукция и биомаса на водораслите (фитопланктона); промени в съотношенията на организмите; влошаване на качеството на водата.
Инвазивни видове	Неместни видове, които умишлено или неволно са изведени чрез човешката дейност извън естествените си местообитания, размножават се и се разпространяват и представляват риск за биологичното разнообразие
Опрашители	Биотичните агенти, отговорни за половото размножаване на растенията, които се нуждаят от тях за транспортиране и обмен на цветен прашец между техните мъжки и женски флорални структури

РЕЗЮМЕ

Стратегията за биологичното разнообразие на Република България (СБРРБ) е основен стратегически документ, чрез който се определят средносрочните цели и приоритети, свързани с опазване на биологичното разнообразие на територията на страната. Тя има интегриран характер, който се обуславя от една страна от прякото въздействие на документа върху социално-икономическите процеси, протичащи в рамките на националното пространство и неговите съставни части, а от друга с необходимостта от реализацията на дейности в различните сектори на икономиката и обществото.

Като стратегически документ, СБРРБ се явява основния свързващ и координиращ елемент между действащите стратегическите планови документи на национално, регионално, областно и общинско ниво, които определят развитието на страната в средносрочен и дългосрочен план. Тя надгражда, допълва и актуализира целите и задачите на предходната Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие¹, въз основа на задълбочен анализ на текущото състояние на биологичното разнообразие и идентифицираните потенциални заплахы и проблеми в средносрочен план.

Не на последно място СБРРБ се явява и основен референтен документ, определящ рамката за приоритетните действия и направления, свързани с опазване на биологичното разнообразие на България с хоризонт 2030 г. и след това. Към стратегията се изготвя Национален план за опазване и устойчиво използване на биологичното разнообразие и генетичните ресурси. Планът е разработен за период от 5 години, след което подлежи на актуализация (за следващия 5-годишен период), като включва мерките за постигане изпълнение на дефинираните в стратегията национални цели.

В настоящата стратегия са отразени всички основни ангажименти на страната ни като член на ЕС, в контекста на Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2030 г., чиято основна задача е свързана с ограничаване на основните фактори, предизвикващи загуба на биологично разнообразие² - промените в земеползването и мореползването, свръхексплоатацията на природни ресурси, климатичните промени, замърсяването, навлизането и разпространението на инвазивни чужди видове.

Документът отразява поетите от България конкретни ангажименти, свързани с изпълнението на Целите за устойчиво развитие (ЦУР) на ООН до 2030 г., приети на 70-то Общо събрание на ООН на 25 септември 2015 г., както и Визията до 2050 г. на Стратегическия план за биологичното разнообразие 2011-2020 към Конвенцията за биологичното разнообразие (КБР)³, насочена към „живот в хармония с природата“ и „свят, в който биологичното разнообразие е опазено, оценено и използвано рационално, предоставяйки жизненоважни за всички хора ползи“⁴.

На тази основа е определена и главната цел на СБРРБ, която е свързана с осигуряването на адекватна и ефективна обща стратегическа и политическа рамка за устойчиво преодоляване на загубата на биологично разнообразие, като същевременно мотивира неговото опазване и подобряване. Документът също така цели да определи основните цели и задачи, които следва да бъдат изпълнени в следващото десетилетие и да

¹ Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие и национални планове 1999 – 2010 г.,

<https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=386>

² Междууправителствена платформа за биологично разнообразие и екосистемни услуги (IPBES) (2019 г.), Резюме, предназначено за създателите на политики, на доклада за глобална оценка на биологичното разнообразие и екосистемните услуги, изготвен от IPBES, стр. 12—13, А.2. <https://ipbes.net/global-assessment>

³ Конвенция за биологичното разнообразие, разработена от програмата UNEP на ООН за околна среда (United Nations Environment Programme) през 1993 г. и ратифицирана от България (1996 г.)

⁴ Стратегически план за биологичното разнообразие (КБР) <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=12268>;
<https://www.moew.government.bg/bg/priroda/strategicheski-dokumenti/>

формулира конкретни мерки и действия, чиято реализация ще гарантира изпълнението на целите, заложи в стратегията и плана към нея. В концептуално отношение настоящата стратегия разглежда биологичното разнообразие като фундамента за реализиране на различните категории екосистемни услуги (поддържащи, материални, регулиращи и културни), които стоят в основата на цялостното функциониране на икономиката на страната и определят качеството на живот на населението в отделните части от националното пространство. Изучаването, рационалното и ефективно ползване на биоразнообразието са сред националните приоритети и са в основата на развитието на познавателен и екологичен туризъм, устойчива енергетика и транспорт, съвременно и екологосъобразно земеделие, животновъдство, горско стопанство, ловно стопанство, рибарство, разширяване на суровинната база за фармацевтичната, хранително-вкусовата и козметичната промишленост, използването на билки за лечебни и профилактични цели.

Във връзка с произтичащите задължения на България като страна по Конвенцията за биологичното разнообразие, с оглед следването на политиките на ЕС за опазване на биологичното разнообразие, както и в съответствие с националните приоритети за осигуряване на опазването и възстановяването на околната среда, поддържането и биоразнообразието на живата природа и разумното използване на природните богатства⁵, **са определени следните визия, мисия и приоритети:**

Визия

До 2050 г. биологичното разнообразие, представляващо национално и световно природно наследство е защитено, възстановено, оценено, устойчиво и справедливо ползвано чрез дългосрочни и стратегически политики и подходи, интеграция в други национални секторни политики, участие и приобщаване на държавни, научни, образователни институции, неправителствени организации и инициативи, бизнеса и гражданското общество.

Мисия

До 2030 г. са предприети необходимите спешни действия на различни нива в обществото, така че биоразнообразието да бъде поставено на пътя към възстановяване, в полза на хората, климата и планетата.

Приоритет 1 - Опазване, устойчиво ползване на биологичното разнообразие и справедливо и равноправно разпределение на ползите, произтичащи от използването на генетичните ресурси.

Приоритет 2 - Опазване и възстановяване на екосистемите и съхраняване на услугите и ползите, които те предоставят.

Приоритет 3 - Поддържане и ефективно управление на Националната екологична мрежа (НЕМ).

Следвайки националните приоритети, СБРРБ дефинира **12 броя цели** (т. 6 от документа: „Визия, мисия, приоритети и национални цели“), отразяващи конкретни задачи, които следва да бъдат изпълнени, за постигане на визията и мисията на документа.

⁵ Чл. 15 от Конституцията на Република България (Обн., ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г., в сила от 13.07.1991 г., последно изм. и доп. ДВ, бр.100 от 18 Декември 2015г.)

1. ВЪВЕДЕНИЕ

България, както и останалите страни в Европа и света са изправени пред редица предизвикателства по отношение на биоразнообразието, опазването на околната среда и устойчивото ползване на природните ресурси. Тези предизвикателства пораждаат сериозни проблеми, които се изразяват както в директна загуба на местообитания и влошаване на състоянието и биологичният статус на видовете, така и с промени във функционалните и пространствени характеристики на екосистемите, което от своя страна пряко влияе върху качеството и количеството на предоставяните от тях екосистемни услуги, нивото на икономическо развитие и благосъстоянието на хората и обществото. Всичко това се случва в условията на задълбочаващи се климатични промени, които драстично променят условията за живот и установените географски характеристики на средата, което от своя страна изисква допълнителни мерки, насочени към смекчаването на заплахите и рисковете породени от това за екосистемите (природни и социални) и тяхната ефективна адаптация. Паралелно с тези сериозни предизвикателства се наблюдават и конкретни мащабни човешки въздействия върху биологичното разнообразие и екосистемите, свързани най-вече с неустойчивата експлоатация на природните ресурси, ускорената урбанизация и свързаните с тях дълбоки трансформационни процеси на естествените геосистеми.

Всичко това налага да се обърне сериозно внимание на потенциалния риск от загуба на биологично разнообразие в бъдеще, както и да се работи целенасочено в посока ефективна адаптация, смекчаване и където е възможно елиминиране на установените заплахи и произтичащите от тях рискове за околната среда, екосистемите и биоразнообразието.

Предмет на настоящият стратегически документ е биологичното разнообразие на България в неговата цялост, многообразие и геопространствени съчетания, представляващо ценен и незаменим природен капитал, както за страната, така и за световното природното наследство.

Съгласно чл. 1, ал. 2 и 3 от Закона за биологичното разнообразие /ЗБР/, биологичното разнообразие представлява многообразието от живи организми във всички форми на тяхната естествена организация, на техните съобщества и местообитания, на екосистемите и процесите, протичащи в тях. То е неразделна част от националното богатство и неговото опазване е приоритет и задължение за държавните, областните и общинските органи, както и на гражданите.

В Конвенцията за биологичното разнообразие, биологично разнообразие е дефинирано като многообразието на живите организми от различни източници (сухоземни, морски и други водни екосистеми) и екологичните комплекси, от които те са част, т. е. включва разнообразието в рамките на отделния вид, между видовете и в екосистемите.

Биологичното разнообразие е в основата на функционирането на екосистемите и осигуряването на екосистемните услуги, които са от съществено значение за благосъстоянието на човечеството. То допринася за продоволствената сигурност, здравето на хората, осигуряването на чисти въздух и вода, подпомага местните начини на препитание, както и икономическото развитие и е от съществено значение за постигането на Целите на хилядолетието за развитие, включително ограничаване на бедността.

Загубата на биологичното разнообразие е заплахата за устойчивото развитие. При опазването му е крайно необходимо възприемането на такъв подход за стопанисване на земите и ресурсите, с който се осъзнава и отчита стойността на запазването и възстановяването на биоразнообразието на всичките му равнища и чрез различни режими на управление.

2. СЪСТОЯНИЕ И ПРОМЕНИ НА БИОЛОГИЧНОТО РАЗНООБРАЗИЕ В БЪЛГАРИЯ

Характерното географско положение на страната, в комбинация със сложното палеогеографско и палеоклиматично минало, разнообразния релеф и климат, наличието на сладководни басейни и излазът на Черно море, както и формираните разнообразни ландшафти и геосистеми са основните фактори с определящо значение за богатото разнообразие на видове, съобщества и природни местообитания в България. Това разнообразие е обусловено и от обстоятелството, че националното пространство на страната попада в части от три биогеографски района – алпийски, черноморски и континентален.

България е на едно от първите места в Европа по богатство на биологично разнообразие, представено от около 5 500 вида низши растения, около 720 вида мъхове, около 4 100 вида папратовидни и семенни растения, 4 870 вида гъбоподобни организми над 30 300 вида безгръбначни, около 780 вида гръбначни животни, около 1 250 растителни асоциации, 92 типа местообитания, множество генетични растителни и животински ресурси (култури, плодни дървета и фуражни видове, български породи домашни бозайници, птици и пчели).

2.1. Растително и гъбно разнообразие

Растителното и гъбно разнообразие на страната е представено от:

• **нисши растения** – анализът на научните трудове и публикуваните сведения за алгофлората на България за периода 2014-2018 г. показва, че са натрупани нови данни за състава и разпространението на водораслите в страната, които водят до увеличаване на броя на установените таксони; установени са общо 5 493 вида водорасли, разновидности и форми от 777 рода и 9 отдела. Червен списък на микрофитните водорасли на България включва 757 таксона от континенталните водорасли на България (613 вида, 83 разновидности и 61 форми) от 7 отдела класифицирани в 6 стандартни категории на IUCN. Броят на таксоните водорасли, включени в Червения списък на микроводораслите представлява 14% от общото им биоразнообразие на България, а заедно с таксоните от Червения списък на макроводораслите, всички консервационно значими видове водорасли в страната съставляват 15% от общото биоразнообразие. В Червената книга на Република България, Том 1 „Растения и гъби”, 2015 г. са включени само 6 вида макроводорасли (4 от отдел *Streptophyta*, 1 от отдел *Rhodophyta* и 1 от отдел *Ochrophyta, Phaeophyceae*), от които 5 в категорията Критично застрашени и 1 в категорията Застрашени. Консервационно значимите видове по райони и екологични групи се разпределят както следва:

- ✓ сред фитопланктона и фитобентоса на крайморските водоеми са установени 78 консервационно значими вида, от които 64 микрофити и 14 макрофити от Червените списъци на българските макро- и микроводорасли;
- ✓ в аерофитона и едафофитона по Черноморското крайбрежие консервационно значимите водорасли са 4 вида по Червения списък на микроводораслите;
- ✓ в термалните извори и техните разливи 21 от видовете са с консервационна значимост според Червените списъци на българските макро- и микроводорасли и Червената книга на България;
- ✓ от хидрофитона на ПП „Витоша“ са съобщени 107 консервационно значими таксона кремъчни водорасли по Червения списък на лимнетичните кремъчни водорасли на Централна Европа; за ПП „Пирин“ са установени 8 вида водорасли и 3 вида макрофити; На територията на НП „Рила“ и НП „Централен Балкан“ не са

установени видове от Червена книга и от Червения списък на макрофитните водорасли на страната.

- **мъхова флора** – Българската мъхова флора наброява 705 вида, което е над 40 % от мъховата флора на Европа, от които 83% са намерени в Рила и Пирин. В НП „Рила“ (2016 г.) са установени 282 вида мъхове от всички екологични групи. Те представляват 41% от българската мъхова флора на видово ниво и 62% от семействата, които се срещат у нас. Установено е, че природозащитно значими са 42 вида мъхове; Мъховата флора в НП „Пирин“ показва следния таксономичен състав: 2 отдела (Чернодробни и Листнати мъхове), 6 класа, 64 семейства, 132 рода и 330 вида. Това са 43.7% от видовете, известни до този период в България. Сред видовете (251 вида) в Червения списък на мъховете в България 34 вида или 13.5% имат разпространение на територията на НП „Пирин“. От тях 2 вида са с категория „Критично застрашен“ (CR), 2 „Застрашен“ (EN), 29 - „Уязвими“ (VU) и 1 вид с категория „Почти застрашен (NT).

- **висша флора** - установени са общо 4064 вида, принадлежащи към 921 рода и 159 семейства; в резултат на флористични проучвания в страната, в последните години, са регистрирани 127 вида (51 чужди) и са описани 11 вида, нови за науката; 17 подвида също са докладвани за първи път за страната, два от тях са нови за науката, както и 18 хибрида, четири от тях са нови за науката; в Червена книга на Република България, том I – Растения и гъби има подробна информация за биологичните особености, разпространението, качество на местообитанието, предприети мерки за опазването на вида, необходими мерки за опазването му и пр. на общо 810 вида растения, в т.ч.: водорасли – 6 вида (критично застрашени – 5, застрашени – 1); мъхове – 102 вида (чернодробни: критично застрашени – 10, застрашени – 17, уязвими – 6; листнати мъхове: критично застрашени – 17, застрашени – 25, уязвими – 27); папратови растения – 7 вида (регионално изчезнал – 1, критично застрашени – 6); голосеменни растения – 4 вида (критично застрашени – 2, застрашени – 2); покритосеменни растения – 542 вида, от които с категория „изчезнал“ – 1, регионално изчезнали – 11, критично застрашени – 198, застрашени – 293, уязвими – 39, избрани видове – български и балкански ендемити, включени в Приложение 3 към Закона за биологичното разнообразие и в Директивата за хабитатите; гъби – 149 вида (критично застрашени – 38, застрашени – 103, уязвими – 8). В Червения списък са включени 801 вида (20.5% от българската флора); В българската флора ендемичните видове са около 12,8% от общия брой растителни видове. Български ендемити са 186 в., а балканските – 312 в. Наличието на терциерни и глациални реликти също е характерна черта на флората на страната. Предмет на опазване съгласно Приложение II на Директивата за местообитанията в нашата страна са 21 вида^{6, 7} от общо 647 за територията на ЕС, включени в приложението.

- **гъби** – броят на гъбите, гъбоподобните организми и лигавите гъби в България надвишава 4 870 вида. Към 2018 г. са съобщени още 36 таксона гъби (вкл. лихенизирани гъби), които са нови за територията на страната. В резултат от тези изследвания, общият брой на установени гъби, псевдогъби и лигави гъби в България надвишава 4 906 вида; като консервационно значими видове във второто издание на Червения списък на гъбите в България са включени общо 215 вида (37 вида критично застрашени, 105 вида застрашени, 40 вида уязвими, 14 вида почти застрашени и 19 вида с недостатъчно данни). Броят на консервационно значимите видове гъби, които са включени в Червената книга на Република България е 149 вида, като от тях критично застрашени са 37, застрашени – 104, и уязвими – 8. Повече от 200 вида са стопански ценните гъби в България. Сред тях са

⁶ Article 17 web tool on biogeographical assessments of conservation status of species and habitats under Article 17 of the Habitats Directive, <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/>

⁷ Reference portal for reporting under Article 17 of the Habitats Directive, https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17

ядливите манатарки, пачи крак и др., като особено експлоатирани в последните години са и трюфелите. Стопански ценни видове има и сред **микромикетите на България**. Сред тях от особен интерес са микромикетите, развиващи се по деликатесни хранителни продукти, сред които е уникалното българско зелено сирене. Опазването на генетичния им фонд е от особена важност за страната. **Лишеите** (лихенизираните гъби) са много бавно растящи организми и нарушенията в техните ценози се възстановяват много бавно. Едно от най-главните условия за запазването на лишейното биоразнообразие е запазването на специфичните биотопи, обитавани от лишеи.

2.2. Животинско разнообразие

- **безгръбначни животни** – понастоящем у нас са установени над 30 360 вида, принадлежащи към 251 разреда и над 1740 семейства. Предполага се, че това са около 50% от безгръбначните животни в страната. В Червената книга са включени с отделни статии и 51 вида безгръбначни животни, от които 12 вида са в категорията „Изчезнали“, а 39 вида са „Критично застрашени“; като цяло българската безгръбначна фауна е недостатъчно добре проучена. През последните пет години няма обобщаващи публикации върху видовият състав на безгръбначните животни в България. Има данни върху числеността на отделни по-малки систематични групи в сборници или доклади от планове за управление на защитени територии – Националните паркове „Рила“ и „Пирин“, Природните паркове „Витоша“ и „Врачански Балкан“ и др.

- **гръбначни животни** – съгласно Червена книга на Република България у нас са познати 781 вида: 2 вида кръглоусти, 4 вида хрущялни риби, 213 костни риби, 19 вида земноводни, 37 влечуги, 409 птици и 97 вида бозайници. През последните години – 2014-2018 г. видовият състав е допълнен и актуализиран - описан е нов вид костна риба - *Serranus hepatus* от Черно море, от района на Китен; В резултат на доказването на два нови вида жаби за страната (*Pelophylax lessonae* и *Pelophylax bedriagae*), както и поради настъпилите таксономични промени, може да се счита, че съвременният видов състав на клас Земноводни включва поне 24 вида от два разреда - опашатите земноводни са представени с 8 или 9 вида (единствената известна популация на *Triturus macedonicus* у нас е с неясна видова принадлежност), а жабите – с 16 вида (самостоятелният видов статут на *Pelophylax kurtmuelleri* не е общопризнат). Клас Влечуги включва общо 37 вида – костенурките са 5 вида (един от тях – червеноухата костенурка не е автохтонен вид, а в българската акватория на Черно море са установени и два вида морски костенурки, но понастоящем те се смятат за изчезнали и не са включени в общия брой), гущерите са 16 вида от 4 семейства, змиите са също 16 вида от 5 семейства (без да се смятат остроумцунестата усойница и каменарката, които се приемат за изчезнали); Съгласно Списъка на видовете птици в България (BUNARCO, 2014) към 31.12.2014 г. орнитофауната ни наброява 420 вида птици, от които 2 вида са наблюдавани в дивата природа в периода 1880 – 1949 г. и един вид интродуциран в страната или избягал от колекции и свободно размножаващ се в природата. В Червената книга на Република България са категоризирани общо 442 вида животни. Със статут на „Изчезнали“ (EX) са включени 30 вида, 87 вида са категоризирани като „Критично застрашени“ (CR), 107 вида като „Застрашени“ (EN), 137 вида като „Уязвими“ (VU), 14 вида са категоризирани като „Почти застрашени“ (NT), 42 вида като „Слабо засегнати“ (LC) и 25 вида „С недостатъчно данни“ (DD). В Закона за биологичното разнообразие (ЗБР), в Приложение 2 са включени видове по Директива 92/43/ЕИО и видове по Директива 2009/147/Е. Към това приложение се отнасят 26 вида бозайници, от които 12 вида прилепи, 119 вида птици, 8 вида влечуги, 5 вида земноводни, 23 вида риби и 35 вида безгръбначни животни. Общият брой на ендемичните таксони е към

1300. Балканските ендемити са около 450 вида, а българските около 850 вида. Най-богати на ендемити територии по отношение на повечето групи са Рила – 268, Пирин – 220, Западна Стара планина – 184, Западни Родопи – 183, Средна Стара планина – 181, Черноморието – 172, Източни Родопи – 157, Витоша – 138 и Санданско-Петричката котловина с Кресненския пролом – 137. В тези райони са съсредоточени най-активните локални центрове на формообразуване в българската фауна. Предмет на опазване съгласно Приложение II на Директивата за местообитанията в нашата страна са 124 вида⁸⁻⁹ от общо 404 вида за територията на ЕС, включени в приложението. Тук попадат 39 вида безгръбначни животни (28,69% от видовете описани в приложение II към директивата), 27 вида риби (21,95% от видовете описани в приложение II към директивата), 6 вида земноводни (16,67% от видовете описани в приложение II към директивата), 7 вида влечуги (22,58% от видовете, описани в приложение II към директивата), 24 вида бозайници, от които 11 вида прилепи (37,5% от видовете описани в приложение II към директивата)¹⁰⁻¹¹. Предмет на опазване съгласно приложение I от Директивата за птиците, за територията на България, са 184 вида¹² от общо 194 вида включени в приложението.

2.3. Растителни съобщества

Разнообразието от растителни съобщества в България е значително - над 1 250 асоциации и над 300 групировки. Горските ценози преобладават и заемат около 4 230 825,106 ha или 37,4% от площта на страната (към 31.12.2016 г., ИАГ) като преобладават горските екосистеми с едификатори видове от р. *Quercus* L. – 24,57% (10,90% от тях са церовите гори – *Quercus cerris* L.), следвани от екосистемите на *Fagus sylvatica* L – 16,46%; *Pinus sylvestris* L. - 14,85%; *Pinus nigra* Arnold.- 7,69%; *Carpinus betulus* L. - 4,20%; *Acacia* sp. - 4,03%; *Carpinus orientalis* Mill. - 3,86%; *Tilia* sp. - 1,50% от горската площ. Останалите типове горски екосистеми заемат под 1% от горската територия в страната. Горските екосистеми са местообитание на около 80% от сухоземните видове, също на повече от 80% от застрашените видове растения и на над 60 % от застрашените животински видове в страната. Повече от 55% от горските територии са в НАТУРА 2000. Наблюдава се непрекъснатата тенденция на увеличаване на икономическия и социален натиск върху горските екосистеми, комбиниран с неблагоприятна промяна на климата. Тревните съобщества, основно пасища и ливади, обхващат площ от над 2 милиона ha. Съобществата на храстите, полухрастите, храстчетата и полухрастчетата обхващат много по-ограничена площ. Особено място в растителната покривка на България имат фитоценозите на южноевксинските видове, локализиращи в Странджа и Източна Стара планина. Вечнозелени храстови ценози у нас проникват главно по долината на р. Струма. Разнообразието на растителната покривка в България се допълва и от халофитната (включително и в някои райони от вътрешността на страната) и псамофитната растителност. Крайбрежните скали и скалните разкрития във вътрешността на страната са местообитания на особено редки фитоценози и ендемични видове. Вертикалното

⁸ Article 17 web tool on biogeographical assessments of conservation status of species and habitats under Article 17 of the Habitats Directive, <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/>

⁹ Reference portal for reporting under Article 17 of the Habitats Directive, https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17

¹⁰ (ЕАОС) Списък с растителни и животински видове от значение за общността, чието съхраняване изисква обявяването на специални защитни зони (<https://eunis.eea.europa.eu/references/2325/species>)

¹¹ (ЕАОС) Чеклист за типове местообитания от приложение I, и видове от приложения II, IV и V от директивата за местообитанията (https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17)

¹² (ЕАОС) Чеклист за видове птици от приложение I, и видове от приложения I и II от директивата за птиците (https://cdr.eionet.europa.eu/help/birds_art12)

разпределение на растителната покривка в различните планини на България също се отличава с голямо разнообразие. В Стара планина иглолистният пояс е развит слабо, доминира букът, малко е участието на клека и има фрагменти от алпийска растителност. В Родопите и на Витоша има добре развита иглолистна растителност, клек има малко и са на лице само фрагменти от алпийски пояс. В някои от планините доминират варовиковите скали, други са силикатни и растителността съответно има съществени особености в едните и другите местообитания. До 2012 г. в България няма напълно разработена класификация на растителността по метода на Браун-Бланке, която да отразява растителното разнообразие в страната. Според първото съществено обобщено проучване на българските синтаксони, у нас има фитосоциологически данни за 39 класа, 67 разреда, 94 съюза, 48 подсъюза, с идентифицирани 218 асоциации и 36 растителни групировки. Буковите гори, дюните, понтийските степи, рудералната растителност, пасищата и халофитните съобщества са относително добре проучени, но няма информация за преобладаващи фитоценози в България като дъбови гори, ксерофилни гори, сухи пасища, ливади и др. По-късно е публикуван временен списък от 53 класа, 154 съюза и 228 асоциации, който включва в базата данни. По-голямата част от описанията са на тревна растителност, с 2614 описания на сухи тревни съобщества, халофитна растителност с 260 описания, мезофитните и хигрофитни тревни съобщества с 1961 описания, псамофитна растителност (по Черноморското крайбрежие) с 53 съобщества, а с 820 описания са представени растителните съобщества, срещащи се в планините над горната граница на гората. Нови 10 асоциации на дъбова растителност в България са публикувани през 2019 г.. Посоченият брой синтаксони съвсем не отразява цялото растително разнообразие, все още има много данни, които чакат да бъдат цифровизирани от публикувани и непубликувани източници. Обобщена оценка на публикуваните данни, възлиза на 2 900 описания. Около половината от тях са свързани с горската растителност, повечето от останалата половина – към пасищата. Много непубликувани записи все още не са включени в базата данни.

2.4. Хабитатно разнообразие

Включените в Червената книга на България 166 природни местообитания са част от общия брой местообитания за страната – 542. Общо 96 местообитания се срещат само в България. С изпълнението на програмите по околна среда и оценка на биоразнообразието, се водят интензивни научни проучвания, в резултат на които се очакват в течение на годините да настъпят качествени и количествени промени. В Приложение I към Директива 92/43/ЕИО и съответно в Приложение 1 към ЗБР, 90 български местообитания се считат за важни за Общността и се нуждаят от специално внимание.

В Европейската екологична мрежа НАТУРА 2000 за територията на България в края на 2018 г. са идентифицирани и характеризирани 92 типа природни местообитания, или 39,48% от общо 233 типа местообитания, установени и приети към настоящия момент в Европейския съюз (Приложение I към Директива 92/43/ЕЕС).

Установените в България местообитания имат характерно разпределение по основни категории и групи природни формирания. Най-голяма част от тях принадлежат към категорията „Гори“ – 27, или 33,75% от числеността на тази група в Европа. Следващи по численост са отнасящите се към категорията „Естествени и полуестествени тревни формации“ – 18 броя, или 58,06%. На трето място са местообитанията от категория „Крайбрежни и халофитни местообитания“ – 12 броя, или 42,86%. Със сравнително високо участие на национално ниво са и местообитанията от категория „Умереноконтинентални пустоши и храсталаци“ – 8 броя, или 66% от тези за Европа. Останалите типове се разпределят, както следва: „Скални местообитания и пещери“ – 9 броя, или 64,29%;

„Сладководни местообитания“ – 6 броя, или 31,58%; „Крайбрежни пясъчни дюни и континентални дюни“ – 6 броя, или 28,57%; „Преовлажнени тресавища, калища и мочурища“ – 4 броя, или 33,33% и „Склеротични храсталаци (матирал)“ – 2 броя, или 15,38% от числеността в Европа. Съгласно Директивата за местообитанията (92/43) и Интерпретационния наръчник – EUR 28, определените като приоритетни типове природни местообитания в България са 28, или 30,44% от общия брой на местообитанията, обект на опазване в мрежата НАТУРА 2000 в страната. Те са 39,44% от приоритетните местообитания в Европейския съюз.

Съгласно докладването по чл.17 от Директивата за местообитанията, за периода 2014-2018 г. са докладвани две нови природни местообитания за България – природно местообитание с код 8150 Средноевропейски силикатни сипеи и приоритетно природно местообитание с код 8160* Средноевропейски варовикови сипеи на хълмисто и планинско ниво.

2.5. Генетични ресурси със стопанска и нетърговска цел

Биологичното разнообразие на България включва видове, които се използват широко както със стопанска, така и с нетърговска цел. Много от автохтонните български видове и породи осигуряват продукти за местна консумация, вътрешна търговия и износ. В миналото тези ресурси са разработвани и експлоатирани в различна степен, някои от тях, като стопански ценните дървесни видове, дивеча и подходящите за храна риби, са отдавна със стопанско значение и са подлагани на интензивно ползване и стопанисване. Други, като ядливите гъби и лечебните растения, са били традиционно събирани от местата, където се срещат в дивораствящ вид, но в последните години са подложени на активна експлоатация, особено за експорт с търговска цел. В списъка на стопански ценните биологични ресурси се включват:

- над 200 вида ядливи гъби;
- около 750 вида лечебни растения;
- стопански ценни дървесни видове, главно от род Дъб (*Quercus*), Обикновен бук (*Fagus sylvatica* L.), Бял бор (*Pinus sylvestris* L.), Черен бор (*Pinus nigra* Arn.), Обикновен смърч (*Picea abies* (L.) Karst.) и Обикновена (бяла) ела (*Abies alba* Mill.);
- дивораствящи и културни местни растения, които са източник на различни видове плодове, растителни масла и химични съединения, като фураж в животновъдството, за залесяване и борба с ерозията - в горското стопанство;
- ядливи видове, използвани за консумация и износ, между които 2 вида сухоземни охлюви (*Helix pomatia* и *Helix lucorum*), морският охлюв рапан (*Rapana thomasi*ana), обикновената водна жаба (*Pelophylax ridibundus*) и езерният рак (*Astacus leptodactylus*);
- едър и дребен дивеч, в т.ч. 21 вида бозайници (някои интродуцирани) и 29 вида птици;
- над 20 вида черноморски и сладководни риби, обект на стопански и любителски риболов;
- опрашители – според Чл. 18. (1) от Закона за пчеларството в Република България се отглеждат само местни отродия пчели и/или вътрелинейните им и междулинейните кръстоски.

България е първично формообразуващо огнище за много полски, зеленчукови и овощни култури, плодни дървета и фуражни видове, като се е утвърдила и като вторичен център за редица интродуцирани видове. В страната има общо 54 характерно български породи животни - 6 породи говеда, 1 порода бивол, 29 породи овце, 2 породи кози, 3

породи свине, 6 породи коне, 1 порода магарета, 2 породи кокошки, 1 порода пуйки, 2 породи кучета и местни отродия пчели. Българската флора е източник на диви и полудиви предшественици и родственици на културните растения – малини, ягоди, кайсии, круши, ябълки, сливи, череши, вишни и др. Взаимното им кръстосване в продължение на векове е създавало голямо разнообразие от добре адаптирани видове, различаващи се по форма, размери, структура и вкусови качества на плодовете, устойчивост на болести и други признаци. Те представляват ценен генетичен ресурс.

Със своето видово богатство и висок процент на ендемизъм, българската природа е богат източник на генетични ресурси от диви видове. Страната има дългогодишна традиция в използването лечебни растения при създаването на нови продукти в сферите на парфюмерията, козметиката и медицината. Традиционно висок е интересът към българските генетични ресурси и от страна на чуждестранни компании в рамките на самостоятелни проекти или в партньорство с български фирми или научни организации. За постигане на устойчиво и пълноценно използване на това природно богатство, както и за осигуряването неговото опазване, е необходим преход от преобладаващото към момента използване на диворастващи лечебни растения като суровина за износ¹³ към научно-изследователски дейности с приложен характер за създаване на крайни продукти с висока добавена стойност (лекарства, козметични продукти, др.).

3. НОРМАТИВНА РАМКА

Изготвянето, формулирането на целите и изпълнението на настоящата СБРРБ са свързани и следва да се разглеждат в контекста на широка политическа и правна рамка, включваща редица международни споразумения с отношение към опазването на околната среда, по които България е страна, приложимото законодателство на ЕС, националните закони, националните стратегически и планови документи, както и документите свързани с политиките, които се провеждат на местно ниво.

3.1. Международни екологични споразумения и стратегически документи

България е страна по редица международни споразумения с отношение към опазването на биологичното разнообразие. Визията, целите и задачите на СБРРБ произтичат от поетите задължения на страната по изпълнение на целите на тези документи. С най-пряко отношение към изготвянето и формулирането на целите на СБРРБ е Конвенцията за биологичното разнообразие, както и изготвените за постигане на нейните цели стратегически документи.

Конвенцията за биологичното разнообразие е международното споразумение с най-пряко отношение към изпълнението на СБРРБ. Целите на конвенцията, които следва да се изпълняват в съответствие с нейните разпоредби, са опазване на биологичното разнообразие, устойчиво използване на неговите компоненти и справедлива и равнопоставена подялба на ползите, произтичащи от използването на генетични ресурси. Страните по документа, доколкото е възможно и подходящо, предприемат необходимото за изпълнение

¹³ За допълнителна информация: „Опазване и устойчиво ползване на лечебните растения - Наръчник за експерти от областни и общински администрации, горски и ловни стопанства, регионални инспекции по околната среда и водите“, Фондация „Информация и природозащита“, <http://susherbsbg.eu/wp-content/uploads/2014/03/Narachnik.pdf>

на целите на конвенцията като идентифицират, наблюдават и контролират компонентите на биологичното разнообразие, които са важни за неговото опазване и устойчиво използване с особено внимание на тези, изискващи спешни мерки за опазване и тези, които предлагат най-голям потенциал за устойчиво използване. Конвенцията изисква договарящите се страни да разработят национални, стратегии, планове и програми или да адаптират съществуващи такива, така че да отразят постановените от документа мерки, както и да интегрират неговите цели в съответните секторни и междусекторни планове, програми и политики на национално и местно ниво. С настоящата СБРРБ страната изпълнява разпоредбата на конвенцията относно изготвянето на стратегически документи за нейното прилагане на национално ниво.

Стратегически план за биологичното разнообразие 2011-2020¹⁴, към Конвенцията за биологичното разнообразие. Целта на документа е да предостави на страните по Конвенцията необходимата рамка за действие за ефективното изпълнение на нейните цели. Планът се състои от **Визия:** „До 2050 г. да се оцени значението на биоразнообразието, да се опазва, възстановява и използва рационално, поддържащо за екосистемните услуги, здрава планета и предоставяйки жизненоважни за всички хора ползи.“, **Мисия:** „Да се предприемат ефективни и спешни мерки, за спиране на загубата на биологично разнообразие, за да се гарантира до 2020 г. устойчивостта на екосистемите, които да продължат да предоставят жизненоважни услуги, осигурявайки по този начин биоразнообразието на живота на планетата и допринасяйки за благосъстоянието на човечеството и премахването на бедността.“ и **Цели:** „Цели от Аичи за биологичното разнообразие“, 20 бр. цели, които следва да се изпълнят до 2020 г., групирани в 5 бр. направления, насочени към справяне с основните причини за намаляване на биологичното разнообразие, намаляване на прекия натиск и насърчаване устойчивото ползване върху неговите компоненти, подобряване на състоянието на биоразнообразието, чрез опазване на екосистемите, видовете и генетичното разнообразие, увеличаване на ползите от биоразнообразието и екосистемните услуги за всички, подобряване на прилагането чрез обществено планиране, управление на знанията и укрепване на капацитета.

Анализът на напредъка по изпълнението на Целите от Аичи на световно равнище показва, той е в голяма степен недостатъчен, предвид това че нито една от целите не е напълно постигната¹⁵.

Визията, мисията и целите на Стратегическия план за биологичното разнообразие 2010 – 2020 г. са отразени и допълнени в **проекта на новата Глобална рамка за биологичното разнообразие за периода след 2020 г.** Към настоящия момент, документът е на етап работен документ¹⁶, който предстои да бъде разгледан в рамките на 15-тата Конференция на Страните по Конвенцията за биологичното разнообразие, която следва да се проведе в гр. Канкун, Китай през 2021 г. Документът ще предостави амбициозен план за постигането на преобразуваща промяна в отношението на обществото към биологичното разнообразие, така че до 2050 г. да бъде постигната споделената визия за живот в хармония с природата, където биологичното разнообразие е оценено, съхранено, възстановено и използвано разумно, осигуряващо екосистемни ползи, поддържащо здрава планета и носещо основни ползи за цялото човечество. Глобалната рамка се изгражда въз основа на така наречената „теория на промяната“, която предполага прилагането на спешни

¹⁴ <https://www.moew.government.bg/bg/priroda/biologichno-raznoobrazie/obsta-informaciya-za-biologichno-raznoobrazie/>

¹⁵ 5-ти Глобален преглед на биологичното разнообразие <https://www.cbd.int/gbo/gbo5/publication/gbo-5-en.pdf>

¹⁶ <https://www.cbd.int/conferences/post2020>

(политически) мерки на глобално, регионално и национално ниво с цел ограничаване влиянието на процесите, водещи до загуба на биологично разнообразие до 2030 г. и постепенно възстановяване на естествените екосистеми в следващите 20 години до 2050 г. За изпълнение на целите на национално ниво следва да се определят приоритетите и да се оцени необходимостта от финансови и други ресурси за тяхната реализация. Необходимо е да се остойностят ползите от здравите и пълноценно функциониращи екосистеми и съответно потенциалните загуби в резултат от непредприемането на действия за тяхното опазване.

- **Програма на ООН до 2030 г. за устойчиво развитие и Цели за устойчиво развитие (ЦУР).** Документът е приет на 70-то Общо събрание на ООН на 25 септември 2015 г. и определя 17 цели и 169 подцели, за премахване на бедността и постигане на устойчиво развитие до 2030 г. в световен мащаб. ЦУР са балансирани между трите измерения на устойчивото развитие: икономическо, социално и екологично. С пряко отношение към СБРРБ са Цел 14 „Опазване и устойчиво използване на океаните, моретата и водните ресурси за устойчиво развитие“ и Цел 15 „Опазване, възстановяване и насърчаване на устойчивото използване на сухоземните екосистеми, устойчиво управление на горите, борба с разпространението на необработваемите площи, спиране и обръщане на процеса на деградация на земите и предотвратяване загубата на биологично разнообразие“.

България е страна и по редица други международни споразумения с пряко или косвено отношение към опазването на биологичното разнообразие между които: Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата, Конвенцията на ООН за борба с опустиняването, Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство, Конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни, Споразумение за опазване на мигриращите водолюбиви птици от Африка и Евразия, Споразумение за опазване на популациите от европейски прилепи, Споразумение за опазване на китоподобните бозайници в Черно море, Средиземно море и съседната акватория на Атлантическия океан, Конвенция за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна, Конвенция по влажните зони с международно значение, по-специално като местообитания за водолюбиви птици, Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания, Европейска конвенция за ландшафта, конвенция за достъпа до информация, участието на обществеността в процеса на вземането на решения и достъпа до правосъдие по въпроси на околната среда и др. Задачата на СБРРБ е да подпомогне изпълнението на ангажиментите на страната по тези споразумения.

В Приложение 1 към документа е представен списък с международни споразумения с отношение към опазването на биологичното разнообразие, по които България е страна.

3.2. Стратегически документи на ЕС

Усилията на държавите-членки на ЕС за опазване на биологичното разнообразие и устойчивото използване на неговите компоненти са отразени в редица стратегически, планови и нормативни документи. Съпоставими в най-голяма степен към формата, целите и задачите на СБРРБ са Европейският зелен пакт и Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.

Европейски зелен пакт. Представява пакет от мерки и политики за справяне с предизвикателствата, свързани с изменението на климата и влошаването на състоянието на околната среда. Крайната цел е извършването на справедлив и приобщаващ преход към модерна, ресурсно ефективна и конкурентноспособна икономика с нулеви нетни емисии на

парникови газове до 2050 г, в която икономическият растеж не зависи от използването на ресурси, а природното богатство на ЕС е опазено, възстановено и съхранено.

Политиките, необходими за постигането на целите на Европейския зелен пакт са предоставени в План за действие¹⁷. Документът предлага мерки в различни области (климат, енергетика, земеделие, икономика, транспорт, биологично разнообразие и др.), насочени към намаляване на емисиите от парникови газове, снабдяване с чиста, достъпна и сигурна енергия, мобилизиране на промишлеността за чиста и кръгова икономика, изграждане и реновиране по енергийно и ресурсно ефективен начин, ускоряване на прехода към устойчива и интелигентна мобилност, създаване на справедлива, здравословна и екологосъобразна продоволствена система, опазване и възстановяване на екосистемите и биологичното разнообразие, амбиция за нулево замърсяване за постигане на нетоксична околна среда.

Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2030 г.¹⁸, е интегрална част от Европейския зелен пакт. Документът поставя амбициозни цели за периода след 2020 г., свързани с опазване, възстановяване и увеличаване площта на екосистемите и опазване и възстановяване на биологичното разнообразие в тях. Целта на стратегията е до 2030 г. биологичното разнообразие в Европа да поеме по пътя на възстановяването в ползва на хората, планетата, климата и икономиката. Тя следва да бъде постигната чрез изпълнението на поредица от ангажменти, включително: увеличаване на площта на сухоземните и морски територии под режим на защита, подобряване на тяхната свързаност, подобряване на състоянието на видовете и на техните местообитания, включително морските и сладководните екосистеми, намаляване на замърсяването и възстановяване на замърсени местообитания, стимулиране на устойчиви и опазващи биологичното разнообразие селскостопански практики и възстановяване на природните дадености в земеделските земи, възстановяване на горите и подобряване на тяхното здраве и устойчивост, подобряване на биологичното разнообразие в урбанизираните райони, борба с инвазивните чужди видове. Стратегията поставя основите за приноса на ЕС към бъдещата рамка на ООН за биологичното разнообразие, която ще бъде обсъдена на 15-тата Конференция на страните по Конвенцията за биологичното разнообразие, планирана да се проведе през 2021 г.

Целите на Стратегията са подкрепени от Съвета на ЕС в рамките на приети Закljučения от 23 октомври 2020 г.¹⁹.

В Приложение 1 е предоставен списък на стратегическите и нормативни документи на ЕС и международни споразумения, с пряко отношение към целите и задачите на СБРРБ.

3.3. Национални стратегически документи

Политиките на страната във връзка с изпълнението на националните приоритети за осигуряване на опазването и възпроизводството на околната среда, поддържането и биологичното разнообразие на живата природа и разумното използване на природните богатства са отразени в редица стратегически и планови документи на национално и местно ниво. Тук

¹⁷ Съобщение на Комисията (COM (2019) 640 final)

¹⁸ Съобщение на Комисията до европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите. Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г. „Да осигурим полагащото се място на природата в нашия живот“ (COM(2020) 380 final)

¹⁹ Закljučения на съвета на ЕС: „Биологичното разнообразие изисква неотложни действия“ (11829/20 от 16 октомври 2020 г.), <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11829-2020-INIT/bg/pdf>

следва да бъдат отбелязани следните по-важни документи: Национална стратегия за околна среда, Национална програма за развитие на България 2030, Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и план за действие към нея, Национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България, Морска стратегия на Република България, Национална програма за опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите (2020 – 2030 г.), Национален план за действие за устойчива употреба на пестициди в Република България.

Информация за приложимите стратегически и планови документи на национално ниво е предоставена в Приложение 2 към документа.

3.3.1. Национални закони

В България се прилага основен пакет от нормативни документи, свързани с опазване на биологичното разнообразие, включващ приетите през периода 1996 – 2007 г. закони от страна на Народното събрание и решения на Министерски съвет. Пакетът се допълва, като през следващите години продължават да се въвеждат европейските и световни ангажменти на България в контекста на биологичното разнообразие. Общата регламентация за опазване на биологичното разнообразие и устойчивото използване на биологичните ресурси е установена в секторното законодателство, покриващи, както естествените биологични ресурси, така и тези, култивирани от човека (*вж. Приложение 2*).

Закон за биологичното разнообразие (ЗБР) (Обн. ДВ. бр.77 от 9 Август 2002 г., изм. и доп.) урежда отношенията между държавата, общините, юридическите и физическите лица по опазването и устойчивото ползване на биологичното разнообразие в Република България. ЗБР определя биологичното разнообразие като част от националното богатство, чието опазване е приоритет и задължение за държавните и общинските органи и гражданите. ЗБР постановява изготвянето на Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие и национален план за опазване на биологичното разнообразие.

Закон за защитените територии (ЗЗТ) (Обн. ДВ. бр.133 от 11 Ноември 1998 г., изм. и доп.) установява категориите защитени територии (резерват, национален парк, природна забележителност, поддържан резерват, природен парк и защитена местност), тяхното предназначение и режим на опазване и ползване, обявяване и управление. Законът цели опазването и съхраняването на защитените територии като национално и общочовешко богатство и достойние като поставя опазването на природата в защитените територии пред другите дейности в тях.

3.3.2. Наредби

В България, в периода 2001-2015 г. са разработени и приети общо 19 наредби, свързани с опазване на биологичното разнообразие (*вж. Приложение 2*). Повече от половината от тях са разработени в периода 2003-2005 г. – период, в който необходимостта от регулиращи инструменти е най-осезателна.

Част от наредбите са насочени към защитените зони и територии, Националната система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие (НСМСБР), правилата за събиране на лечебни растения, горските територии, работата с генетично модифицирани организми (ГМО).

В подзаконовата нормативна уредба не е засегната в необходимата степен концепцията за екосистемните услуги, разработена в по-късни документи на ЕС, която би могла систематично да свързва и фокусира анализа на защитените зони и необходимите инвестиции за устойчиви икономически дейности в тях.

3.4. Компетентни органи в България

Управлението и контрола по опазване на биологичното разнообразие в Република България се осъществяват от МОСВ и от други държавни органи и техните поделения в рамките на своите компетенции в сферите на земеделието, горското стопанство, риболова, туризма, енергетика, минното дело, инфраструктурата и пространственото планиране, здравеопазването и др.

Министърът на околната среда и водите провежда държавната политика по опазване и поддържане на биологичното разнообразие и координира дейностите на други министерства, ведомства, общини, обществени организации, научни и академични институти по опазване на биологичното разнообразие. Задължение на Министъра е изготвянето и внасянето в Министерския съвет на Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие и Национален план за опазване на биологичното разнообразие, с участието на отрасловите ведомства и неправителствените организации, както и организирането на процеса по изготвяне на документите и отчитане на изпълнението на Стратегията и Плана към нея.

Министерство на земеделието, храните и горите (МЗХГ), Министерство на регионалното развитие и благоустройство (МРРБ), Министерство на вътрешните работи (МВР) и други държавни органи и техни поделения, както и общините, в сферата на своята компетентност, опазват биологичното разнообразие и интегрират неговото съхраняване и устойчивото използване във всички планове, проекти, програми, политики и стратегии в съответния сектор, като включват в тях преди всичко дейностите по опазване.

Изпълнителна агенция по околната среда (ИАОС) е понастоящем главният изпълнителен орган, отговарящ за редица ключови дейности, свързани със опазването на биологичното разнообразие. ИАОС също така е централно място за събиране и докладване на екологични данни в рамките на Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие (НСМСБР).

В Приложение 3 към документа е предоставен списък с компетентни органи с данни за контакт.

3.5. Място на Стратегията в контекста на глобалните и национални стратегически документи

СБРРБ е водещият планов документ, който определя стратегическата рамка за опазването на биологичното разнообразие в Страната. С настоящата стратегия Страната прилага разпоредбата на чл. 6 от Конвенцията за биологичното разнообразие, съгласно която всяка договаряща страна следва да разработи национални стратегии, планове или програми за опазването и устойчивото използване на биологичното разнообразие или да адаптира за целта съществуващи такива.

Изпълнението на формулираните в Стратегията национални приоритети и цели е в пряка връзка с изпълнението целите на Конвенцията за биологичното разнообразие. Документът отразява и ангажимента на Страната към изпълнение на Целите за устойчиво развитие (ЦУР) към Програмата на ООН до 2030 г. Стратегията също така допринася за прилагането на редица международни споразумения с пряко или косвено отношение към опазването на биологичното разнообразие, по които България е страна (*Приложение 1*).

СБРРБ отразява ангажимента на страната за опазване и възстановяване на биологичното разнообразие в Европа, в контекста на Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г. като предоставя рамката за изпълнение на тези цели, доколкото това е възможно и подходящо за нашата страна.

Представлявайки национален документ, СБРРБ определя средносрочните цели и приоритети за опазване на биологичното разнообразие на територията на страната. Визията, целите и задачите на Стратегията следва да бъдат отчитани при изготвянето на нормативни и административни актове, прилагането на административни мерки и провеждането на политики, включително в секторите на земеделието, горското стопанство, риболова, туризма, енергетика, минното дело, инфраструктурата и пространственото планиране, здравеопазването, както и всички други сектори и отрасли, чиито предмет и дейност оказва влияние върху биологичното разнообразие или зависи от състоянието на неговите компоненти²⁰.

СБРРБ отчита, че България, като страна по КБР, предоставя към същата национален принос (national commitments) към глобалната рамка за биологично разнообразие след 2020, който включва национални политики, цели и действия в СБРРБ, но не само. България си запазва правото за докладване на национален принос към КБР извън разписаните в настоящата стратегия и плана за действие към нея.

3.6. Заинтересовани страни, информираност на населението и обществеността

Основна роля при прилагането на целите и мерките, съдържащи се в Стратегията за опазване и устойчивото ползване на биологичното разнообразие в България, чрез изпълнението на политики и прилагане на законодателството имат МОСВ и неговите структури.

Заинтересовани и ангажирани страни в процеса на опазване и възстановяване на биоразнообразието и прилагане на съответни политики, някои от които общи за ЕС са МЗХГ, Министерство на икономиката (МИ), Министерство на образованието и науката, (МОН), МВР, МРРБ, Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията (МТИТС), Министерство на енергетиката (МЕ), Министерство на туризма, както и други ведомства и организации (МТ).

Заинтересовани страни по проблемите на опазването и възстановяването на биологичното разнообразие са също така университети, научни институти, изследователски центрове, лица и организации, развиващи научна, изследователска и развойна дейност в сферите на фармацевтията, козметиката, растителната и животинска селекция, селското стопанство, биологичните агенти за растителна защита, хранително вкусовата промишленост, събирането на лечебни растения, неправителствени организации, занимаващи се с опазване на биологичното разнообразие, други лица и организации.

Един от най-ефективните начини за повишаване на осведомеността за важността на опазването на биологичното разнообразие е чрез обществено информиране. Информацията следва да се получава на първо място чрез формално образование. Целта на образователната система е чрез учебните програми за обучение по-добре да се разбере значението на биологичното разнообразие. Образователната програма следва да бъде кумулативно повишавана, започвайки от предучилищните институции през началните,

²⁰ (КБР) Декларация от Шарм Ел-Шейх – Инвестиране в биологичното разнообразие за хората и планетата (Заседание на висш министерски сегмент, 14-та Конференция на страните към Конвенцията за биологичното разнообразие – 2018 г., Египет) <https://www.cbd.int/doc/c/2000/ec3f/0cbb700fcf8f8e170b5f4afb/cop-14-12-en.pdf>; (КБР) Декларация от Канкун – Интегриране на опазването и устойчивото използване на биологичното разнообразие за доброто на хората и планетата (Заседание на висш министерски сегмент, 13-та Конференция на страните към Конвенцията за биологичното разнообразие – 2016 г., Мексико) <https://www.cbd.int/cop/cop-13/hls/cancun%20declaration-en.pdf>.

средните и висши учебни заведения. Постоянната работа на всички нива изгражда цялостна информираност за биологичното разнообразие. Ефективен начин е да се организират обучения за различни обществени категории: за бизнес сектора, за ловци, рибари, за събиращите лечебни растения, туристически организации и други заинтересовани организации, за журналисти и медии, за физически лица и др.

Консултациите с гражданите са важен инструмент с цел опазване на околната среда и биоразнообразието. Събирането на мнения, становища и предложения от гражданите е от изключителна важност местните власти да получат пълна представа за реалното състояние и проблемите на околната среда и биоразнообразието в даден район.

Създаване на система от регулярни публични кампании за работа на местно ниво с цел установяване на обществените нагласи и очаквания е друг важен инструмент при прилагане на политиките по опазване на биологичното разнообразие.

Във всяка една от дейностите, които обхваща опазването на биологичното разнообразие следва да включи и социалната ангажираност. Информацията, свързана с дейностите по управление на биологичното разнообразие следва да бъде достъпна, систематизирана и ясна, за да бъде разбираема от населението.

4. ПРИНЦИПИ, КОНЦЕПЦИИ И ПОДХОДИ, ЗАЛЕГНАЛИ В СТРАТЕГИЯТА

Разработването на настоящият стратегически документ изцяло се основава на принципите, подходите и методите на съвременното стратегическо планиране. Използвани са различни по характер, фокус и очаквани резултати подходи, които са приложени като интегрирана и свързана система. Тези подходи са фокусирани върху осигуряване на необходимите условия за структурирането на ясна и приложима система от цели, приоритети и мерки, които осигуряват стратегическия фундамент за постигането на конкретни, осезаеми и съобразени с реалностите резултати по отношение опазването и възстановяването на биоразнообразието в страната.

В концептуално отношение, настоящата СБРРБ се основава на екосистемния подход²¹, който се изразява в интегрираното и устойчиво управление на територията, в едно с наличните природни, антропогенни и хибридни (природно-социални) екосистеми, включително отчитайки връзката между състоянието на природните ресурси и екосистемните услуги, които поддържат човешкото благосъстояние. Чрез неговото прилагане се цели поддържането, устойчивостта, целостта и функционирането на екосистемите като цяло, с оглед минимизиране на рисковете и по възможност избягване на проявата на нежелани екологични промени. Той също така отчита, че въздействията от човешките дейности са въпрос на социален избор и са толкова неразделни за екосистемните взаимодействия, колкото екосистемите за човешките дейности. Следването на екосистемния подход означава разбиране на тези въздействия и отчитане на екосистемните услуги при управлението на територията, сладководните обекти и морските басейни. Според дефиницията на Конвенцията за биологичното разнообразие на екосистемния подход, същият се разглежда като „стратегия за интегрирано управление на земите, водите и „живите“ ресурси, която насърчава опазването и устойчивото използване по справедлив начин“. Настоящата СБРРБ има за цел да спомогне за прилагането на

²¹ Същност и принципи на екосистемния подход ([Решение COP 5 V6 от Шеста среща на страните по КБР](https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7148)), <https://www.cbd.int/decision/cop/?id=7148>

екосистемният подход за всички планове, политики и управление, които могат да повлияят или да се възползват от природната среда.

Водещи принципи при изготвянето на Стратегията за опазване на биологичното разнообразие в България са:

- **Ефективно партньорство, сътрудничество и интеграция** – в основата на този принцип е поставено разбирането, че опазването на околната среда е отговорност на цялото общество, което изисква висока степен на ангажираност на всички заинтересовани страни, институции и местни общности, както и интеграцията на посланията, целите и мерките на настоящата стратегия в основните стратегически, политически и планови документи, които стоят в основата на развитието на страната като цяло, както и че обществото и всички органи на държавата във всички сфери са призовани да си сътрудничат.

- **Устойчивост** – съгласно който формулираните цели, мерки и действия за периода на стратегията трябва да осигуряват приемственост, да са устойчиви във времето и да са в синхрон с мерките от други стратегически сектори.

- **Предпазливост** – този принцип е свързан с подхода за управление на риска, при който, ако съществува вероятност дадена политика или действие да предизвика вреда за обществеността или на околната среда и ако все още не съществува научен консенсус по въпроса, въпросната политика или действие следва да не се прилага. След като се достигне до необходимата научна информация, ситуацията следва да се преразгледа. Принципът на предпазливостта може да се прилага само в случай на потенциален риск и никога не следва да бъде основание за своеволни решения.

- **Проактивност по отношение на намаляването на директния натиск върху биоразнообразието** – вследствие на увреждане и унищожаване на местообитания, замърсяване на природните компоненти, промени в климата, природни бедствия, прекомерна урбанизация, интензивни промишленост и селско стопанство, интензивно ползване и др.

- **Ограничаване на другите видове натиск върху биоразнообразието и екосистемите** - тук се включват политиките за подобряване качеството на въздуха и водите, опазването и възстановяването на почвите, управление на отпадъците, намаляване на шумовото и светлинно замърсяване и ограничаване на дейностите, които обезпокояват видовете в техните естествени местообитания, прекратяване на неустойчивото използване на природните ресурси и др. Политиките следва да се основават на актуална и изчерпателна информация за поносимостта на екосистемите към натоварване, капацитета им да произвеждат екосистемни услуги, така че да не се допусне нарушаване на тяхната цялост и функционирането им.

- **Ефективно използване на природосъобразни решения и екосистемни услуги за възстановяване на биоразнообразието и екосистемите** - предотвратяване на ерозия и наводнения, защита от ураганни ветрове и лавини, улавяне на въглерод, пречистване на води и водоснабдяване. Екосистемите в добро състояние предоставят на обществото повече и по-качествени екосистемни услуги. Защитата на биологичното разнообразие позволява ефективното използване на екосистемни услуги, т.к. те имат потенциал да подпомогнат развитието на местната икономика, в т.ч. в туристическия сектор. Прилагането на този принцип осигурява дългосрочни възможности за икономическа дейност, произтичащи от проекти по възстановяване на екосистемите, нарастване ролята на културните екосистемни услуги за почивка и туризъм и ползи за местните общности от „производството“ на екосистемни услуги на местно ниво, което създава както заетост, така и благосъстояние на обществото.

- **Справедливост и равенство** – предполага равен достъп до ползите, които произтичат от биологичното разнообразие и екосистемните услуги, както и прилагането на

приобщаващ и недопускащ дискриминация подход с участието на всички заинтересовани страни, включително жените, младите хора, гражданското общество, местните органи, частния сектор, академичните среди и научните институции.

- **Научна обоснованост, адекватно информационно осигуряване и експертиза** – борбата срещу загубата на биологично разнообразие трябва да се базира на солидна научна основа, както и на изчерпателни и надеждни мониторингови данни. Участието в процеса на научноизследователската и академичната общност, инвестирането в мониторинг, научни изследвания и иновации, както и в обмен на знания ще бъдат от ключово значение за събирането на надеждни данни и намиране и прилагане на най-добрите управленски решения. Научните изследвания могат да предложат подходи как да се даде приоритет на „зелени“ решения и да подпомогнат държавните органи, бизнеса и структурите на гражданското общество за подкрепа на инвестиции в природосъобразни решения. Принципът в пълна степен е приложим при извършването на екологична оценка и оценка на въздействието върху околната среда за планове, програми и инвестиционни предложения за строителство, дейности и технологии или техни изменения или разширения, при чието осъществяване са възможни значителни въздействия върху околната среда.

5. ЗАПЛАХИ И ЛИМИТИРАЩИ ФАКТОРИ

Биоразнообразието в РБългария е изправено пред широк спектър от заплахи, независимо, че в широкия смисъл на думата, те имат глобален, регионален или национален обхват. Заплахите най-често са резултат от човешка дейност (неекологосъобразно ползване на природни ресурси; унищожаване, фрагментация или замърсяване на природни местообитания и местообитания на видове; нашествие на инвазивни видове; промяна на собствеността на земите и др.). Най-застрашени са екосистемите, тъй като в тях действат няколко различни, но взаимосвързани заплахи, както и природните местообитания, подложени на загуба на флористично и почвено разнообразие. Застрашени са и видовете с критично ниска численост и/или ограничена репродукция, представени в малочислени и отдалечени една от друга популации.

5.1. Анализ на факторите и заплахите, възпрепятстващи изпълнението на националните политики в сектора и представляващи заплаха за изпълнение на визията и целите на Стратегията

В основата на анализа е степента на влияние на всяка от заплахите и лимитиращите фактори за различните групи най-значими влияния и заплахи с биотичен и абиотичен произход. Разгледани са както потенциалните, така и съществуващи към момента влияния и заплахи, в т.ч. преки заплахи, идентифицирани в хода на проведени научни изследвания и практико-приложни проучвания за биологичното разнообразие в РБългария, както и консултации с представители на заинтересованите страни. В резултат на анализа са изведени мерки за превенция, прекратяване на заплахите и/или възстановяване загубата на биологично разнообразие.

5.1.1. Неподлежащи на управление фактори и заплахи

Към неподлежащите на управление и контрол фактори и заплахи за биологичното разнообразие са отнесени абиотични (параметрите на неживата природа – почвена

характеристика, географски и метеорологични условия) и биотични фактори (взаимодействията между организмите в рамките на популациите, биоценозите и екосистемите, вкл. и антропогенните фактори, свързани с негативното влияние на човека). Въздействието на тези фактори и заплахи намира отражение в естествените колебания на числеността на популациите. Вродената екологична пластичност на видовете позволява възстановяването на тяхната численост след периоди на спад, причинени от влиянието на един или комбинация от няколко негативни фактора. Такива фактори могат да бъдат междувидовата и вътревидова конкуренция, хищничество и въздействие от неприятели, естествена хибридизация с други видове, паразитна инвазия, заболявания, вкл. заразни болести, намаляване на хранителната база и др. Тежките зими, късните снеговалежи, пролетните застудявания, засушаванията, силните ветрове и др. проявления на климата, също оказват значимо влияние върху оцеляването и размножаването на индивидите и допринасят към естествените колебания в числеността на популациите.

Влиянието върху биоценозите и екосистемите се изразява основно с отрицателните промени върху функционалната и морфологичната им структура, както и върху преразпределението на екологичните ниши, възпрепятстващи ефективното използване на средата от обитаващите я организми.

За целите на СБРРБ, ефектът от тези фактори винаги следва да се разглежда в комбинация с отрицателното въздействие на факторите с антропогенен характер (унищожаване на местообитания, замърсяване на компонентите на околната среда, преследване и убиване на индивиди от застрашени видове и др.), както и ефектите от причинените от човешката дейност промени в ландшафта и климата. Кумулативното въздействие на двете групи фактори създава предпоставки за настъпването на отрицателни промени в популациите, биоценозите и екосистемите.

5.1.1.1. Популационно – биологични фактори и заплахи

Основните естествени лимитиращи фактори за биологичното разнообразие, свързани с ограничено разпространение в страната, слабия потенциал за разселване и ниската численост на някои от популациите, могат да бъдат разгледани в следните аспекти:

- **Загуба на генетично разнообразие в рамките на вида**

Вътревидовото генетично разнообразие е заплашено пряко от ефекта на климатичните промени, които причиняват изменения и микроеволюционни адаптации на генетично ниво. Множество изследвания показват, че световните климатични промени могат да доведат до значителни загуби на генетично разнообразие, дори в случаите, когато традиционно срещаните се видове се запазват, като за Европа регионите с най-високо генетично разнообразие са най-застрашени. Генетичното разнообразие в рамките на вида е най-фундаменталната форма на биологично разнообразие и е в основата на еволюцията на видовете. При някои животински видове се наблюдават естествени спадове и пикове в популационната плътност. Известно е, че например популационната плътност на европейския лалугер се променя, както през отделните сезони, така и през годините (Hoffmann *et al.* 2003b, Кошев 2012a). Факторът е с естествен произход, но при ниска численост на индивидите в лалугеровата колония популацията е особено уязвима към въздействието на други отрицателни фактори, като боледува и разпространява голям брой инфекциозни заболявания и паразитози. Степен на въздействие: висока.

- **Загуба на видово разнообразие и промяна на географското разпространение на видове, подвидове и популации**

Независимо, че най-застрашени са ендемичните и реликтни видове с ограничен ареал и възможности за миграция, заплахите засягат почти всички биологични видове с намален потенциал за приспособяване към средата, поради фрагментация на техните местообитания.

Запазването на местообитанията на видовете е жизнено важно, дори ако биологичните видове, подвидове и популации, за които те са били първоначално предназначени, са се преместили географски. Тези природни пространства ще осигурят необходимите местообитания за други биологични видове, които се опитват да намерят подходяща среда при променените климатични условия.

Например за защитения вид Стояново лютиче (*Ranunculus stojanovii* Delip.) основни естествени лимитиращи фактори са ограниченото разпространение в страната и в света, ниската численост и ниската плътност на индивидите в някои популации, както и ниският миграционен потенциал на вида. Всички тези фактори правят популациите на Стояновото лютиче силно уязвими на заплахи от случаен характер. Фрагментите от суб-популацията на Родопския лопен (*Verbascum spathulisepalum* Greuter & Rech. f.) в местн. „Борум“ и „Армузите“ са малочислени с единични индивиди, рядко с малки групи, което ги прави уязвими на случайни фактори. Отрицателно действащи фактори за вида са ограничения ареал и преди всичко ниска плътност на популацията.

В контекста на климатичните промени следва да се предприемат мерки за улесняване миграцията на видовете чрез създаване на коридори, свързващи фрагментираните местообитания; увеличаване площта на наличните местообитания чрез възстановяване на деградиралите и създаване на нови местообитания в съседство със съществуващите и др. Степен на въздействие: средна.

5.1.1.2. Конкуренция от страна на други видове

Междувидова конкуренция

Междувидова конкуренция се наблюдава между популациите на два вида, използващи едни и същи ограничени ресурси. Много малко видове могат да избегнат въздействието на други видове, с които се конкурират за един и същ ресурс. Ако два вида се конкурират в една стабилна среда, има два възможни изхода: (Първо) единият вид да се отстрани, или (Второ) двата вида да съществуват съвместно. Принцип на конкурентното изключване е, че съвместно съществуване на два вида може да настъпи само в стабилна среда, ако екологичните им ниши са разделени (диференцирани) в достатъчна степен. Когато реализираната екологична ниша се свива под влияние на конкуренцията, в организмите могат да възникнат морфологични изменения, които са приспособления към новия спектър от ресурси.

Например, при промени в състава на растителните съобщества на Розмаринолистната върба, с увеличаването на участието на храсти (главно червена хвойна) в местообитанията и слабата конкурентоспособност, водят до потискане на развитието на вида. Това до голяма степен се обуславя от начина на ползване на земите. Сенокосният режим на ползване възпрепятства развитието на по-едри храстови и дървесни видове, които биха изиграли конкурента роля.

У нас са регистрирани конкурентни взаимоотношения, например между белогърбия кълвач със сивия, големия пъстър, средния пъстър и черния кълвачи. Тези конкурентни взаимоотношения не могат да доведат до някакви осезаеми негативни въздействия върху белогърбия кълвач. Фрагментирането на местообитания на белогърбия кълвач и на други

видове кълвачи, вследствие на горскостопанските дейности (сечи) е честа практика в дъбовите и букови местообитанията, а и в иглолистни гори в страната. Същото се отнася и за горските видове прилепи, обитаващи горските територии. Степен на въздействие: висока.

Нашествие на инвазивни чужди видове

Това са чужди видове, които не са естествено разпространени, а са внесени в природата на страната от други държави, където те са разпространени. Появата им обикновено е резултат от човешки дейности - транспорт, туризъм, търговия, земеделие, градинарството, залесяване, дървообработване. Възможно е да стане и при преодоляване на естествените бариери между страните и континентите - през водните басейни, по въздуха, с птиците и животните и др.

Повечето инвазивни чужди видове (ИЧВ) имат мощни механизми за размножаване и оцеляване. Лесно се приспособяват и разпространяват и без човешка намеса.

Европейският съюз има специална политика за предотвратяване на навлизането и управление на разпространението на ИЧВ. Водеща роля в нея има Регламент №1143/2014. Регламентът е задължителен и всички страни-членки трябва да прилагат съгласувани действия за ограничаването на ИЧВ. Към него има Списък на инвазивните чужди видове, които засягат Съюза. Редовно се разглеждат предложения за включване на нови видове в него. Първият Списък на Съюза е приет през 2016 г., а последният – през юли 2019 г. РБългария, развива и своя национална законодателна рамка и политика срещу ИЧВ. За изпълнението ѝ следва да се предприемат мерки за ограничаване разпространението на ИЧВ растения, като се прилагат специални мерки, съобразени с биологичните и екологичните особености на всеки от тях. Съгласно Регламент 1143/2014 по отношение на ИЧВ, които засягат ЕС държавите- членки трябва да предприемат мерки за предотвратяване на навлизането; ранно откриване и бързо ликвидиране на нови ИЧВ; и контрол на вече широко разпространените ИЧВ. Мерките за контрол следва да бъдат пропорционални на въздействието върху околната среда и да са съобразени с местните условия. Те са насочени към премахване, контрол на популацията или ограничаване на разпространяването на инвазивния чужд вид. Степен на въздействие: висока.

5.1.1.3. Климатични промени – уязвимост на видовете

Климатичните промени и необходимостта от адаптиране към тях поставят редица въпроси пред общественото управление и развитие, и в частност към опазването на биоразнообразието, чието решаване става все по-наложително след всеки пореден доклад на IPCC от 1990 година насам. Наблюдаваните промени в климата вече оказват широко въздействие върху екосистемите. Средните температури се повишават, а режимът на валежите са променя, което прави влажните райони в Европа по-влажни, а сухите — по-сухи. В същото време в много региони се увеличават честотата и интензитетът на екстремните климатични явления, като необичайни горещини, силни валежи и суша. Подобрените климатични сценарии дават допълнителни свидетелства, че в много региони на Европа екстремните метеорологични явления ще зачестяват. Изменението на климата ще продължи да набира инерция през следващите десетилетия, като прогнозите сочат, че Южна и Югоизточна Европа ще бъдат сред силно засегнатите от изменението на климата

райони, тъй като при тях се очакват най-много неблагоприятни въздействия²². Вече се наблюдават значими въздействия на климатичните промени върху биологичното разнообразие, което от своя страна налага да се предприемат действия сега.

Основните въздействия на климатичните тенденции в РБългария върху биологичното разнообразие и екосистемите са резултат от:

- повишаване на средногодишните температури в различните части на страната;
- повишаване на максималните летни температури на въздуха, увеличаване на броя тропични нощи, както и по-продължителни сухи периоди;
- проявление на големи сезонни и дневни температурни колебания, което има неблагоприятен ефект върху адаптацията на различните нива на биоразнообразие в дългосрочен план;
- спад във валежите през лятото и изместване на валежните максимуми и минимуми;
- формиране на по-дълги сухи периоди и по-кратки периоди на последователни дъждовни дни през годината;
- увеличаване на честотата на неблагоприятните и рискови атмосферни и хидросферни явления;
- тенденция за увеличаване броя характерни пролетно-летни конвективни облаци с валежи и гръмотевични бури;
- тенденция към удължаване на вегетационния период (средна дневна температура $>5.0^{\circ}\text{C}$)²³.

Ефектите от тези промени могат да бъдат обобщени както следва:

- **Нарушаване на жизнения цикъл на видовете и фенологичните фази**

Промените в климата могат да засегнат жизнения цикъл и размножителните периоди на видовете, да повлияят върху популациите и процесите в екосистемата (хранителни вериги и конкуренция за ресурси). Независимо, че в страната рутинни фенологични наблюдения в географска мрежа се извършват предимно за земеделските култури и горските територии, за запазване и повишаване устойчивостта на видовете и популациите в естествените природните компоненти, следва да се предприемат мерки за изучаване в детайли и установяване на корелационните зависимости между физиологично развитие, топлина, влажност, слънчева радиация и др. Степен на въздействие: висока.

- **Специфични за видовете физиологични реакции към променения режим на температурата и валежите и невъзможност за адекватно реагиране на променящите се климатични условия.**

Различните биологични видове проявяват различна адаптивност с определени физиологични реакции към промените в климатичните параметри на обитаваната от тях среда. При някои видове се наблюдава повишена пластичност по отношение изискванията за вода, при други – към повишените температури на атмосферния въздух, при трети – към замърсяванията на атмосферния въздух и др. Някои видове не притежават необходимата адаптивност, за да се справят с променените климатични условия и по този начин съществува вероятност да изчезнат на локално или глобално ниво. За да могат да се наблюдават и управляват физиологичните процеси при адаптацията на видовете, следва да

²² (ЕАОС) Изменение на климата, въздействия и уязвимост в Европа през 2016 г. (Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016, ЕЕА Report No 1/2017)

²³ Национална стратегия за адаптация към изменението на климата Оценка на сектор „Биологично разнообразие и екосистеми“, стр. 24

се предприемат мерки за оценка на физиологичната им пластичност към промените на климатичните параметри на средата. Степен на въздействие: средна.

- **Разпространение на болести по животните**

Наблюдаваното в последно време развитие показва, че изменението на климата вече е оказало въздействие върху случаите на заболявания при животните, за които са характерни две направления: *Нерегулирани заболявания*, т.е. заболявания, които не подлежат на законодателството на ЕС във ветеринарната област и които засягат условията на живот на животните и предразполагат към паразитни заболявания (напр. заразяване/поразяване от нематоди и тения), хранители разстройства, слънчев удар или дехидратация. *Регулирани заболявания*, т.е. заболявания, които попадат в обхвата на международното и европейското законодателство във ветеринарната област и които оказват влияние върху опасността от сериозни инфекциозни заболявания при животните, особено трансмисивни заболявания, болести, зависещи от конкретни метеорологични условия и болести, предавани от диви животни. Тези заболявания са от значение за определяне здравословното състояние на животните в дадена държава. Динамиката на нетрансмисивните заболявания като инфектиране с инфлуенца по птиците може също така да бъде повлияна от промените в маршрута за миграция и на дивите водоплаващи птици. Дивите видове играят важна роля за предаването на заболявания по животните като инфлуенца по птиците, бяс, класическа чума по свинете и туберкулоза. Наличието на по-малко водоизточници може да доведе до по-голямо струпване на животни и да създаде условия за устойчиво движение на патогени.²⁴ Степен на въздействие: висока.

- **Повишена вероятност от големи пожари и други нарушения**

Повишената вероятност от големи пожари и други нарушения като повреди от силен вятър, поражения от мокър сняг и лед, поражения от насекоми и вредители, са едни от най-големите заплахи в природните комплекси. Природните нарушения често водят до значителни промени в структурата и състава на природните местообитания, биоценозите и екосистемите. Същевременно, променените климатични условия могат да доведат до съвсем различен видов състав (сукцесионни процеси) и екосистеми с променена структура за относително кратък период от време. В допълнение към общото въздействие върху околната среда, природните нарушения често причиняват значителни щети, поради загуба на дървесина от горските територии и повишени стойности на мерките за възстановяване. Степен на въздействие: средна.

От посоченото следва, че постепенните климатични промени и екстремните метеорологични явления вероятно ще засегнат всички нива на биоразнообразие - генетично, видово и екосистемно, както в Европа, така и в РБългария. Оценката на уязвимостта и капацитета за адаптивност на биоразнообразието и екосистемните услуги към изменението на климата е много сложна и съдържа несигурност на различни нива в рамките на научната информация и експертните познания.

5.1.1.4. Съществени социално-икономически промени

В резултат на настъпилите социално-икономически промени в страната след 1989 г., селското стопанство, в това число и животновъдството, е повлияно в значителна степен. От една страна съществуващите пасища, в резултат на сукцесионни процеси, са заети от храстова и дървесна растителност, а някои са превърнати в гори. С присъединяването на

²⁴ Работен документ на службите на комисията, Документ придружаващ Бялата книга, Адаптиране спрямо изменението на климата — към европейска рамка за действие, Последници от изменението на климата за здравето на човека, животните и растенията, Брюксел, 1.4.2009 г. SEC(2009) 416, стр. 14 и 15

България към ЕС, след 2007 г. стартира прилагането на Общата селскостопанска политика (ОСП). Директните плащания, пазарната подкрепа на земеделските производители и политиката на развитие на селските райони, доведоха до интензивно развитие на земеделието и животновъдството в страната. Това от своя страна предизвиква значими промени в начина на ползване на земите и доведе до повишено влияние върху биологичното разнообразие. Наблюдава се интензификация на земеделието, свързана с повишаване на химизацията, комасация на земите и преминаване към монокултурно производство. Най-негативно отражение върху биоразнообразието оказаха и оказват разораването на значителни по площ територии, заети с постоянно затревени площи и представляващи местообитания на видовете, пълното премахване на дървесна и храстова растителност и масовото използване на родентициди в земеделието. От друга страна, административните мерки, водещи до насърчаване поддържането на постоянно затревените площи, води до подобряване на състоянието и възстановяване на хранителни местообитания на видове в редица райони на страната, което има благоприятно отражение върху популацията им.

Важно е да се отбележи, че биологичното разнообразие на страната е природният капитал, който подпомага икономиката. Загубата на биоразнообразие води не само до загуба на видове и местообитания, нарушаване на екосистемите и изчерпване на ресурси, но и до загуба на благосъстояние и заетост. От друга страна, социално-икономическото развитие оказва пряко влияние върху биологичното разнообразие, а в някои случаи може да доведе до екологичен колапс в някои региони. Отварят се нови „ниши“ за разпространение на вредители, за деградирание на екосистемите и това може да има пагубен ефект. В допълнение към присъщата си стойност, биологичното разнообразие и услугите, които то предлага имат значителна икономическа стойност, която пазарите рядко отразяват. Макар действията за спиране загубата на биологично разнообразие да предполагат допълнителни инвестиции и разходи, загубата на биологично разнообразие сама по себе си струва на обществото като цяло много повече, особено на икономическите сектори, които са пряко зависими от природата и екосистемите. Степен на въздействие: висока.

5.1.2. Подлежащи на управление фактори и заплахи

5.1.2.1. Влошаване състоянието на местообитанията

Влошаването на състоянието на местообитанията засяга всички екосистеми – от високопланинските гори и езера, до откритите водни пространства. В някои случаи заплахите за местообитанията са локални и специфични за определено място, в други случаи заплахите произтичат от промени в земеползването и урбанизацията, като последиците се разпростират върху ландшафтните структури.

Въздействията върху местообитанията основно се свързват с повишени колебания във флукуациите на водните маси, промяна на състоянието на води и почви като еутрофикация и подкиселяване, наводнения, пожари, повишена соленост на почвите, повишена ерозия, в т.ч. и крайбрежна ерозия и др.

Активната, в чести случаи недобре планирана и незаконосъобразна урбанизация, създава опасност от влошаване на състоянието, разрушаване и загуба на сухоземни и морски местообитания. Независимо от териториалното проявление /локално, линейно, точково/, неблагоприятният ефект от промяна на предназначението на земите в урбанизационните процеси е значителен. Определени човешки дейности имат конкретно и категорично въздействие върху биоразнообразието. Например - пътната инфраструктура променя местообитанията, като ги фрагментира; селското стопанство и аквакултурите

усвояват земно/водно пространство от естествени местообитания, като създават силно модифицирани местообитания с ограничено биоразнообразие; интензивното земеделие е източник на заплахи за други съседни природни екосистеми чрез ползваните пестициди, които отслабват и унищожават популациите, а нитратното обогатяване на водите води до еутрофикация.

Въздействието, което посочените дейности оказват, може да се систематизира, както следва:

А) Експанзия на земеделие и населени места/курортни зони

Интензивно земеделие – в последните години се наблюдава тенденция към окрупняване на земеделските площи и свързаното с това ползване на едрогабаритна земеделска техника, интензивно подхранване и наторяване на почвите, вкл. прилагане на пестициди и химически препарати, което води до промени във водещи структурни елементи на ландшафта – гори (изсичане за превръщане в обработваеми земи), стърнища (запалване/разораване), влажни зони (промени в хидрологичния режим, пресушаване), което на практика представлява неекологосъобразно ползване на природните ресурси и води до отрицателни въздействия върху биологичното разнообразие. Въздействията от тези заплахи се изразяват в нарушаване на качествените и количествените характеристики на природните местообитания, видовете и техните местообитания.

Степен на въздействие: висока.

Населени места/курортни зони – в последното десетилетие са налице процеси на засилена урбанизация, включително на туристически обекти и курортни зони, строителство на инфраструктурни обекти, вкл. в извънселищни територии, които далеч не са съвместими с принципите на устройственото планиране и изискванията на новите европейски стратегически документи за изграждане на зелената инфраструктура. Особено уязвими са териториите в природните комплекси - защитени територии, защитени зони, горски територии с висока консервационна стойност, черноморски дюни и др., които все по-често са обект на засилен инвестиционен интерес

Необходимо е в бъдещите процеси на устройствено планиране, да се осигури необходимия баланс между градска естетика, модерна селищна структура, подобряване качеството на живот, като свързващото звено между тях бъде отредено на зелената инфраструктура, респ. опазване на биологичното разнообразие на страната.

Степен на въздействие: висока.

Б) Фрагментация

Фрагментацията на ландшафтите и местообитанията е процес на разделянето им на по-малки, несвързани сектори (площи). Това обикновено е следствие от ползването на земи и други природни ресурси: селскостопански и горскостопански дейности, инфраструктурно строителство и др., които водят до унищожаване на части от съществуващите природни местообитания и местообитания на видове. Ефектите от тази фрагментация надхвърлят простото количествено намаляване на местообитанията. Когато части от тях вече не са свързани, следват отрицателните въздействия върху биологичното разнообразие, опазвано в тях, а именно: ограничаване придвижването на видове от фауната, излагайки ги на риск от недостиг на хранителна база и изчезване; намаляване на популациите на видовете; намаляване на генетичното разнообразие.

. Степен на въздействие: висока.

В) Интензификация на ползване на сухоземни и морски територии

Сухоземни местообитания

Тези местообитания включват както естествени местообитания, така и урбанизирани екосистеми, агроекосистеми, гори и горски територии, тревни, храстови и ерикоидни съобщества, рядка растителност и др.

Основните заплахи по отношение на сухоземните местообитания в РБългария и характера на въздействие върху тях се систематизират, както следва:

- увреждане, унищожаване и фрагментиране на местообитания в резултат от неконтролирано застрояване, изграждане на съоръжения (техническа инфраструктура и др.), окрупняване и промени в начина на земеползване; по степен на въздействие се оценява с висок риск;
- замърсяване на почвите, намаляване на зелените площи в селищните и извънселищни територии и други видове антропогенно повлияни компоненти на средата, водещи до пряка загуба и/или деградация на сухоземни местообитания; по степен на въздействие се оценява с висок риск;
- интензивни сечи, пожари, неправилно стопанисване в горите водят до снижаване на устойчивостта, продуктивните възможности и способността за предоставяне на екосистемни услуги и предизвикват значителни промени в състоянието на горските екосистеми; по степен на въздействие се оценява с висок риск;
- въвеждане и разселване на неместни видове и подвидове, което води до промяна във видовия състав, устойчивостта и продуктивността на горските екосистеми и обедняване на горския генофонд; по степен на въздействие се оценява с висок риск;
- недостатъчна информация за видовото богатство, териториалното разпределение на видове, съществуващи популации, популационна динамика в развитието им и други характеристики на биоразнообразието и екосистемите, както и услугите от тях; по степен на въздействие се оценява с висок риск;
- безпокойство от високи шумови нива от различни източници; по степен на въздействие се оценява с нисък риск.

Въздействията, които тези заплахи оказват върху сухоземното биологично разнообразие, се изразяват в разрушаване и/или фрагментиране на горските екосистеми, заместване на местни видове с неместни такива, загуба на генетично разнообразие и генетична изолация, безпокойство от различни източници и въздействие върху физическото състояние, преживяването и размножаването на видовете. Степен на въздействие: висока.

Водни местообитания, вкл. морски

Водните местообитания в РБългария, представени от Черно море и прибрежните езера, граничните и вътрешно-териториални реки и водни площи, подпочвените води и влажните зони определят наличието на значителен потенциал от биологично разнообразие.

Основните заплахи за състоянието и функционирането на водните местообитания, вкл., морските местообитания са свързани с:

- замърсяване на повърхностните и подпочвените води в екосистемите с пестициди, торове и тежки метали; този вид замърсяване се дължи основно на земеделски практики, провеждани при липсата на познания за допустимост и полезност на съответния подобрител; в по-малка степен той е свързан с неконтролирано депониране на опасни отпадъци, съдържащи тежки метали; по степен на въздействие се оценява с висок риск;
- прекомерен улов, браконьерство и прилагане на методи за неселективно събиране/улавяне на речни и морски видове; този фактор се преценява като значим за състоянието на речните и морски местообитания;

- замърсяване от сондажни дейности и превоз на нефтопродукти в Черно море; този фактор е с висока степен на неблагоприятно въздействие върху водните местообитания;
- нерегламентирано изхвърляне на отпадъци от плавателни съдове; процесът е регламентиран, но независимо от това се наблюдават случаи на нерегламентирано изхвърляне на отпадъци и отпадъчни води, което влияе особено неблагоприятно на водоплаващите птици;
- топлинно замърсяване на водите на р. Дунав, вътрешните водоеми и на Черно море; този фактор има сравнително ограничено пространствено проявление, свързано най-вече с производството на електроенергия;
- нарушаване на коритата на реки (добив на инертни материали, добив на злато от речни корита) - предизвиква унищожаване на водни местообитания и видове, директно зависещи от водите, както и местообитания на водоплаващи птици; по степен на въздействие се оценява с висок риск.

Като цяло, посочените фактори допринасят за съществени промени във видовия състав и състоянието на водните местообитания и популациите в тях, което насочва към необходимостта от прилагане на политики и конкретни действия за ограничаване/ликвидиране на заплахите за водните, респективно сухоземни видове и екосистеми. Степен на въздействие: висока.

Г) Деградация на земя

Земите, респ. почвите, са основен елемент в екосистемите от значение за растителното биоразнообразие. Деградацията на почвата обикновено не се забелязва, тъй като тя е бавен процес, при който рядко се проявяват непосредствени драматични последици.

Ерозията на почвата и почвеното уплътняване са едни от основните фактори за деградация на земите и основен процес на опустиняването в световен мащаб. Почвената ерозия е проблем за всички територии по света, поради което повсеместно се води борба с нея, както в селскостопанските (поради неправилни земеделски практики), така и в горските територии.

Независимо от какъв източник е ерозията (водна, ветрова и др.) провежданите в противоерозионния комплекс мерки могат да се обединят в 3 групи: *агротехнически, лесомелиоративни и хидротехнически*. Изпълнението на мерките следва да обхваща дейностите по: свеждане до минимум на площите, непокрити с растителност и запазването на терасите в горските и земеделски територии; управление на остатъците от насаждения и сеитбооборот, които спомагат за поддържане на органичните вещества в почвата; спазване на изискванията за управление, насочени към местообитанията и качеството на водите в защитените природни комплекси; запазване характеристиките на ландшафта; създаването на буферни ивици покрай водните басейни или избягването на нежелана растителност; поддържане на органичните вещества в почвата; подходящо използване на водите за напояване, спомагащо за контрол на засоляването и натрупването на обменен натрий в почвите. По степен на въздействие се оценява като висока.

Д) Директно ползване на (неживи) природни ресурси

- пропуски в системата за поддържане на речния отток и биологичната пълноценност на речните течения; този фактор е свързан с обектите за производство на ел-енергия и в този смисъл има пространствено ограничено, но активно за речните и крайречни местообитания и видове неблагоприятно въздействие;
- пресушаване на влажни зони по крайбрежието на Дунав и вътрешните водни площи; този фактор се оценява като подчертано неблагоприятен за водните екосистеми, т.к.

предизвиква унищожаване и промени в местообитанията и миграция на видовете; с висока степен на заплахата за водните местообитания;

- замърсяване на водите с отпадъчни води от различни източници - битови, производствени, от земеделски практики, от обекти за отдих и спорт и др.; независимо от провежданата политика по пречистване на отпадъчните води, в редица случаи е налице емитиране на непречистени отпадъчни води с различна степен на замърсяване и количества, което се определя като фактор с висока степен на заплахата за водните местообитания;

- внос на органични вещества /еутрофикация/, обусловена от нарушаване изискванията за ползване на съответния обект; установените водни обекти с висока степен на еутрофикация показват, че макар и не много значима, тази заплахата говори за необходимост от прилагане на конкретни мерки за преодоляване загубата на местообитания; с висока степен на заплахата за водните местообитания;

- добив на полезни изкопаеми – свързан с промени в структурата и функциите на ландшафтите, което има отрицателно въздействие не само върху биоразнообразието (унищожаване и фрагментиране на природни местообитания, видове и техните местообитания), но и неблагоприятно естетическо въздействие; по степен на въздействие се оценява с висок риск за местообитанията, видовете и техните местообитания.

Степен на въздействие: висока.

5.1.2.2. Пряко унищожаване и преследване на видове

В началото на ХХ в., в РБългария навлиза концепцията за „вредните” животни, въз основа на която са предприети мащабни действия за тяхното редуциране или пълно отстраняване от природата. На тази база някои грабливи видове птици и бозайници, стават обект на системно изтребване. Въпреки, че понастоящем преследването, убиването и притежаването на грабливи птици е забранено от закона, тези незаконни дейности продължават да се практикуват. Понастоящем основни причини за убиването на хищни птици и други животински видове са препарирането им за лични нужди или търговия, за удоволствие или за лични колекции.

Залагане на отровни примамки за хищници

Борбата с хищниците и регулиране на тяхната численост, по-специално на тези, които преследват и се хранят с дивеч и стопански ценни видове риба (напр. вълкът и корморанът) има все по-значима роля по отношение опазване на биоразнообразието. В миналото, а и по настоящем, срещу вълците са използвани стрихнин, барбитурати и други вещества, което довело до намаляване на числеността не само на техните популации, но е засегнало в значителна степен популациите на лешоядите и на други птици и животни, хранещи се с мърша. По подобен начин борбата с гризачите и другите вредители, чрез масирано отравяне, е засегнало по косвен начин и техните естествени хищници. Това е една от възможните причини за наблюдаваното намаление на популациите на някои степни видове, като пъстрият пор (*Vormela peregusna*), степният пор (*Mustela eversmanii*), черногръдият златист хомяк (*Mesocricetus newtoni*) и няколко вида водоплаващи и хищни птици. Отровни примамки за хищници се залагат основно от пастирите при пашуване на домашните животни. По този начин те правят опити да предотвратят или ограничат загубите в стадата си от хищни бозайници. Въпреки, че тези практики са незаконни, все още неефективния контрол по прилагане на природозащитното законодателство и ниската екологична култура на лицата, използващи отрови, водят до отравяне на хищници – основно вълк, чакал,

лисица, което застрашава много хищни птици, хранещи се с труповете им. С висок риск по степен на въздействие.

Целенасочено отстрелване на птици

В миналото големият корморан (*Phalacrocorax carbo*) е целенасочено избиван, особено в районите на рибовъдните стопанства и при струпването му за ношувка. Това са основните причини за рязкото намаляване на популацията му, тъй като нанася сериозни щети на рибопроизводството. Установена практика е в районите на рибовъдните стопанства, наред с разрешения за отстрел, да се избива и малкият корморан (*Phalacrocorax pygmaeus*). Резултатите от проведено проучване върху смъртността на малкия корморан, вследствие на пряко избиване в рибовъдните стопанства на Горнотракийската низина и Ямболското поле за периода 1996–1997 г. сочат, че при средна численост на зимуващите птици от 6 000 екз., убитите птици в рибовъдни стопанства и микроязовири са 450–650 екз. Избитите птици на ношувките и при незаконен лов са 50-100 екз. Всяка зима се избиват не по-малко от 900 до 1000 птици, което е от 15% до 20% от зимуващите малки корморани в района на р. Марица и р. Тунджа (Николов и кол. 2000). С висок риск по степен на въздействие.

Опожаряване на стърнища и пожари в горските и земеделски територии

Тези пожари могат да бъдат причинени както от естествени, така и от антропогенни причини (човешки действия). В първия случай те се появяват поради екстремни условия на суша с високи температури, но в повечето са причинени от случайно или умишлено човешко действие. Оказват отрицателно въздействие върху природните местообитания, видовете и техните местообитания, като ги унищожават, замърсяват, фрагментират, причинявайки смъртта на почти всички животински видове в района на пожара. Освен това водят до деградацията на растителната покривка и органичните вещества в почвата, увеличават оттока на дъждовната вода, намалявайки инфилтрацията и запасите на подпочвени води. С висок риск по степен на въздействие.

Третиране на земеделски територии (родентициди)

Използването на препарати за растителна защита, чиято употреба е забранена на територията на ЕС и неправилната употреба на регламентирани препарати, създава значителен риск за отравяне хищни птици и дребни бозайници.

Заплахи за дребни бозайници съществуват и когато обработваемите площи се третират с препарати срещу вредители и по-специално родентициди (срещу гризачи). Въпреки, че обработваемите площи не са предпочитани местообитания от лалугерите и други дребни бозайници, те също биват отравяни, когато третирането на площите е в близост до техните местообитания или са използвани специално срещу тях. С висок риск по степен на въздействие.

Ограбване на гнезда и незаконна търговия

Ограбването на гнезда с цел трафик на яйца и индивиди, както и за собствени колекции е заплаха с нарастващо значение. Този вид престъпления срещу дивата природа следва да се разглеждат с приоритет от отговорните институции, независимо, че има само косвени сведения за ограбване на гнезда на хищни птици в страната и почти липсват официални констатирани случаи на ограбване на гнезда и незаконна търговия.

Незаконната търговия с екземпляри от дивата флора и фауна е едно от най-печелившите организирани престъпления. Точните мащаби е трудно да се определят количествено, но според различни източници печалбите от този трафик са от 8 до 20 милиарда евро годишно. Засегнати са широк спектър защитени видове.

Предвид факта, че България е външна граница за ЕС, както и поради географското си положение страната има значима роля в борбата с трафика на защитени видове. Обект на трафик са продукти, изработени от ценни животински части (например слонова кост), части от защитени животни (тигри, носорози, панголини и др.), растения и продукти от тях (алоэ, кактуси, орхидеи, африканска череша, далбергия розово дърво). Този трафик най-често транзитен за пазарите в Азия. За европейския пазар, като обект на незаконен внос, са най-често живи животни (екзотични птици, влечуги, земноводни и др.). Обект на износ от ЕС често са европейска змиорка, яйца от застрашени видове грабливи птици и др. Трафикът на екземпляри от дивата флора и фауна е един от значимите фактори за загуба на биологично разнообразие и изчезването на някои видове. Той създава стимули за корупционни практики и подкопава върховенството на закона. Необходимо е да се предприемат спешни мерки, за да се ограничат в максимална степен браконьерството и трафика на защитени видове на флората и фауната, както и на търсенето и предлагането на продукти на дивата природа. Със среден риск по степен на въздействие.

5.1.2.2. Замяряване на компонентите на околната среда

Проблемите за опазването на биоразнообразието и контролът върху замяряването са взаимосвързани. През последните години замяряването на въздуха, почвата, подпочвените води, сладководните басейни и крайбрежните води в РБългария е обект на особено внимание, тъй като представлява основна заплаха, както за биологичното разнообразие, така и за човешкото здраве.

Биологичното разнообразие в РБългария е застрашено в различна степен от фактически всички форми на замяряване от точкови и неточкови източници - битови, промишлени, селскостопански, нефтени, химически, радиоактивни и др. От особено значение са следните форми на замяряване:

А) Атмосферно замяряване

Качеството на атмосферния въздух е повлияно в значителна степен от високите нива на запрашаване с фини прахови частици и замяряване със серен диоксид и азотни окиси, особено в големите селищни структури. Основни замярсители са автомобилният транспорт, работещи на въглища ТЕЦ; промишлени предприятия от химическата, циментова промишленост и металургията. Ефектът от тези замярсители се проявява в разпространението на концентрирани по райони дихателни заболявания при човека и появата на киселинни дъждове. Замяряването на въздуха, заедно с климатичните промени, се сочат и като едни от допълнителните фактори, водещи до намаляване устойчивостта на дървостойките към заболявания и насекомни инвазии в горските територии. В последните няколко десетилетия в страната се извършва широкомащабен и интензивен мониторинг на горските екосистеми. В рамките на програмата за интензивен горски мониторинг се извършват наблюдения и оценки на здравословното състояние на пробни дървета, почвените условия, листата/иглолистата, прираста, растителното разнообразие, метеорологичните показатели, качеството на атмосферния въздух, уврежданията от озон и фенологични проучвания, резултатите от които ще дадат възможност за предприемане на управленски решения за подобряване състоянието на горските екосистеми. С висок риск по степен на въздействие.

Б) Замяряване на водата (разтворени замярсители и носещи се отпадъци)

Ефектът от токсичните замярявания на водните обекти често пъти е пряк и се вижда незабавно - рибата измира, флората и фауната във водата, която е замярсена, могат да

бъдат унищожени. Основният ефект е прякото отравяне на рибата от залпово изхвърлени замърсители. Замърсявания от този род не се срещат толкова често, но съществуват. Най-осъдително е изхвърлянето (по небрежност или преднамерено) на токсични отпадъци - метални разтвори или нефтопродукти, тъй като последствията от него могат да бъдат особено дълготрайни. Феноменът на свръхобогатяване на водите с хранителни вещества, главно под формата на нитрати и фосфати (еутрофизация), напоследък непрекъснато нараства. Въпреки че еутрофизацията е най-опасна за езерата и язовирите, тя все по-често се забелязва в реките и в Черно море. Наблюдава се усилен растеж на водорасли, който води до блокиране на речните корита, увеличаване на наносите и в някои случаи до изчерпване на кислорода. Наличието на наднормени нива на фосфати във вътрешните водоеми е най-важният фактор, определящ засилването на еутрофизацията, докато контролиращият фактор за крайбрежните води са нитратите. И двата вида биогенни елементи са широко застъпени в много отпадъци, особено в отпадъчните води, дори и когато са пречистени. Една от мерките за контрол е да се ограничат количествата на богати на хранителни вещества отпадъци, които в крайна сметка стигат до течащите води. Друга мярка е да се осигури така наречената третична обработка на отпадъчните води, за да се отстранят биогенните елементи. Ключът за решаването на проблемите, свързани със замърсяването на водата, е контролът чрез: планирано управление на качеството на водата; синхронизиране на националните и международните стандарти; издаване на разрешителни и контролиране на изпускането на отпадъчни води; спазване на препоръчителните методи и норми за наторяване. С висок риск по степен на въздействие.

В) Замърсяване на земи и почви

Замърсяването на земята и почвата е глобален проблем. Въздухът и водата могат да пренасят замърсители, включително азотни съединения и микропластмасови частици по целия свят и да ги депонират върху земната повърхност.

Бързата едромасабна индустриализация в страната през последните няколко десетилетия е оставила като наследство високи концентрации на тежки метали, органични вещества и киселини. Основни източници са били (и в много случаи все още остават) рудодобива, металургичните комбинати, работещи на твърдо гориво електрически централи, нефтопреработващите предприятия и предприятията на химическата промишленост. Отпадъците от тези производства са изхвърляни във въздуха, в почвата, чрез използване на отпадъчните води за напояване, както и директно на открити сметища. Въпреки че са приети закони за контрол на замърсяването и предотвратяване на минали екологични щети, те в голяма степен са запазени и понастоящем. Все още буди тревога замърсяването на почвата с тежки метали - главно мед, цинк, олово и кадмий около металургичните комбинати. Санирането на тези замърсени терени е трудно и скъпо, но е необходимо за отстраняване на предишните замърсявания. Въпреки полаганите усилия от страна на държавата, ръководствата на предприятията (замърсители) и местните власти, не са налице необходимите средства и инструменти за предприемане на мерки за възстановяване. Повече от 65 000 обекта са възстановени в ЕС²⁵, но в същото време повечето потенциално замърсени места остават извън обсега на тези действия. С висок риск по степен на въздействие.

²⁵ ЕАОС: „Замърсяване на земята и почвата — широко разпространено, вредно и нарастващо“

<https://www.eea.europa.eu/bg/signals/signali-2020/articles/zamarsyavane-na-zemyata-i-pochvata>

5.1.2.3. Браконьерството и незаконен трафик на екземпляри от дивата флора и фауна

Браконьерството има негативно влияние върху популациите на едрите бозайници и водоплаващите и хищни птици. Между най-засегнатите видове са кафявата мечка (*Ursus arctos*), дивата коза (*Rupicapra rupicapra balcanica*), глухарът (*Tetrao urogallus*), скалната яребица (*Alectoris graeca*), червеногушата гъска (*Branta ruficollis*), тръноопашатата потапница (*Oxyura leucocephala*), малкият корморан (*Haliastur intermedius*), колхидският фазан (*Phasianus colchicus colchicus*) и др.

Според Cranswick et al. (2012) по данни от България в периода 1995 – 2009 г. между 3 и 5% от популацията на червеногушата гъска бива убивана или ранявана всяка година в страната. Подобни данни говорят, че браконьерският отстрел може да е много сериозна заплаха за оцеляването на вида. Въпреки че общият брой на убити гъски не е висок, той оказва кумулативно въздействие с отстрела в другите части на прелетния път на вида. Единствените положителни резултати за намаляване на браконьерските прояви са регистрирани в края на проекта „Сигурни зимовища на червеногушата гъска“ LIFE09/NAT/BG000230, след близо 4 години целенасочена работа с местната ловно сдружение и участието на РДГ Варна и ТП „ДЛС Балчик“, когато през зимата на 2014-2015г не са регистрирани отстреляни червеногуши гъски. Освен прякото унищожаване и преследване на червеногуши гъски, те са подложени на мащабно безпокойство по време на лов в местата на нощувките и прогонвани от местата за хранене от земеделци. С висок риск по степен на въздействие.

Трафикът на екземпляри от дивата флора и фауна има пагубни последици за биологичното разнообразие и заплашва да заличи някои видове. Освен това той създава стимули за корупционни практики и се подпомага от тях, като по този начин подкопава върховенството на закона. През последните години трафикът на екземпляри от дивата флора и фауна предизвиква все по-голямо внимание на международната политическа сцена, тъй като обемът и въздействието му все повече се увеличават. Многобройни мерки за борба срещу трафика на екземпляри от дивата флора и фауна бяха приети с Конвенцията за международна търговия със застрашени видове (CITES) — ключов международен договор за регулиране на международната търговия с видове на дивата флора и фауна, по който ЕС стана страна през 2015 г. Планът за действие на ЕС срещу трафика на екземпляри от дивата флора и фауна (Плана) е съществен принос към заложените цели в Програмата за устойчиво развитие до 2030 г., приета от държавните глави на среща на върха в ООН през септември 2015 г. Целевият показател по цел 15, която е свързана с биологичното разнообразие, е „да се предприемат спешни мерки, за да се сложи край на браконьерството и трафика на защитени видове на флората и фауната, както и на търсенето и предлагането на продукти на дивата природа“. Съгласно Плана мерките, които трябва да се предприемат, са предназначени основно за подобряване на сътрудничеството между всички заинтересовани страни, по-ефективно използване на съществуващите инструменти и политики и засилване на полезните взаимодействия между тях, така че трафикът на екземпляри от дивата флора и фауна да бъде по-добре овладян на цялата територия на ЕС и в световен мащаб.

Мерките имат за цел да се намери комплексно решение на този сложен проблем чрез участието на всички заинтересовани организации и се основават на три приоритета:

- предотвратяване на трафика на екземпляри от дивата флора и фауна и премахване на основните причини за него;
- по-ефикасно прилагане и принудително изпълнение на съществуващите правила и по-ефикасна борба с организирани престъпления срещу дивата флора и фауна;

- засилване на глобалното партньорство на държавите на произход, потребление и транзитно преминаване срещу трафика на екземпляри от дивата флора и фауна. ²⁶

Регламентът за защитата на видовете от дивата флора и фауна, чрез регулиране на търговията с тях, е приложим и задължителен за всички страни в ЕС. Българското законодателство, респ. ЗБР, урежда въпроси, свързани с контролните органи и вътрешната търговия с тези видове.

Трафикът на екземпляри от дивата флора и фауна е един от значимите фактори за загуба на биологично разнообразие и изчезването на някои видове. Той създава стимули за корупционни практики и подкопава върховенството на закона. Необходимо е да се предприемат спешни мерки, за да се ограничат в максимална степен браконьерството и трафика на защитени видове на флората и фауната, както и на търсенето и предлагането на продукти на дивата природа.

В тази посока са и предложените мерки в настоящата стратегия.

С висок риск по степен на въздействие.

5.1.2.4. Безпокойство

Безпокойството е свързано с човешкото присъствие и дейности в рамките на или в близост до местообитанията на животински видове. Причиненият от човешкото присъствие стрес може да окаже съществено влияние върху физическо състояние и възможностите за преживяване и размножаване на много животински видове.

Сред основните причинители на безпокойство са селскостопанските и горскостопански дейности (вкл. провеждане на сечи, прокарване на пътища, извоз на дървесина и залесяване), пашата, билкарството, гъбарството, ловът и риболова (любителски и промишлен), добив на природни ресурси (напр. открити кариери за добив на инертни материали). Изграждането на обекти от туристическата инфраструктура като ски писти, лифтове и влекае, еко- пътеки със съответните архитектурни елементи, маршрути за скално катерене и др., в близост или в рамките на местообитания на редки и застрашени видове и свързаното с това увеличено човешко присъствие също може да причини безпокойство на част от обитаващите съответния район животински видове, особено през периодите им на размножаване и отглеждане на потомство. Съществен причинител на безпокойство е неконтролираният и недисциплиниран туризъм, вкл. придвижване извън установените пътеки, неподходящо поведение на туристите (песни, виковете). Други съществени причинители са строителните дейности, свързани с изграждане, поддържане на пътна, електропреносна и др. инфраструктура, изграждането и експлоатацията на ветроенергийни съоръжения, открития добив и извозване на полезни изкопаеми или инертни материали, интензивния автомобилен и тежкотоварен трафик²⁷.

Обезпокояването на животни може също така да бъде умишлено и целенасочено, както в случаите на прогонване и унищожаване на гнездовища на „вредни видове“ хранещи се с риба, като малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) и другите видове корморани от рибно-стопански съоръжения или от водоеми обект на любителски риболов²⁸.

Безпокойството може да окаже съществено влияние и върху зимуващите птици, тяхното физическо състояние и възможностите за преживяване и размножаване. В района на езерата около Шабла и Дуранкулак има наличие на системно и повсеместно

²⁶ План за действие на ЕС срещу трафика на екземпляри от дивата флора и фауна COM/2016/087 final

²⁷ (МОСВ) Планове за действие за опазване на животински видове, <https://www.moew.government.bg/bg/priroda/biologichno-raznoobrazie/zastiteni-vidove/planove-za-dejstvie/>

²⁸ (МОСВ) План за действие за Малкия корморан (*Phalacrocorax pygmeus*) в България, 2014 - 2023 г., https://www.moew.government.bg/static/media/ups/tiny/filebase/Nature/Biodiversity/Protected_specie/Action_Plans/AP_ANI_MALS/AVES/AP_Ph.pygmeus_2014-2023_Adopted.pdf

безпокойство върху вида в пределите на цялото зимовище. Червеногушите гъски биват безпокоени нощем, сутрин и вечер в местата си за нощуване от ловци, браконieri, риболовци, а в миналото и през деня от разставянето на рибарски мрежи. Птиците ежедневно предприемат дълги прелети в търсене на спокойни места с достатъчно храна, като са обект на обстрел и при самото прелитане от място на място. През деня ятата от червеногуши и големи белочели гъски биват преследвани активно от ловци в местата за хранене. По този начин през голяма част от денонощието гъските са в полет, което, от една страна, е много енергоемко, а от друга – съкращава времето им за хранене и попълване на енергийните загуби.

Налице е необходимост от предприемане на допълнителни административни мерки за забрани и ограничения на подобен тип дейности в защитени природни територии, чиято липса в известна степен успешно се разрешава с обявяване на заповедите за защитените зони по Директива 92/43/ЕИО за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна. С висок риск по степен на въздействие.

5.1.2.5. Въздействие на социално-икономически фактори от управляем характер

В следствие на икономически стимули от фондове на ЕС е налице тенденция към разораване и превръщане на някои от значимите за видовете пасища в лозя, овощни градини и гори, като по този начин биват унищожавани важни хранителни местообитания. Паралелно се извършва и процес на премахване на дървесна и храстова растителност в залесени и самозалесили се земеделски земи и превръщането им в обработваеми земи и трайни насаждения. Разораването е със силно отрицателно въздействие, водещо до пряко унищожаване на тревни съобщества и свързаните с тях видове. Основни стимули, обуславящи разораването на тревни съобщества са „плащанията на единица площ“, представляващи основен елемент от ОСП на ЕС. Въпреки че, в заповедите за обявяване на защитените зони по чл. 6, ал.1, т.3 и 4 от ЗБР е разписана забрана за разораване и превръщане на пасища в обработваеми земи и трайни насаждения, тази забрана се отнася само за земеделски дейности и само за земи, които документално са ливади и пасища по начин на трайно ползване. В същото време липсва процедура за преценка и оценка на въздействието на някои земеделски дейности върху компонентите на околната среда, особено когато не са оформени като инвестиционно предложение. Колкото и мащабни да са, земеделските дейности (основно свързани с плащания на площ), когато не се разглеждат като план, програма, проект или инвестиционно предложение, те не подлежат нито на екологична оценка, нито на ОВОС, нито на оценка за съвместимост. В същото време тези дейности имат значително кумулативно негативно въздействие не само върху природните местообитания, местообитанията на видовете и самите видове, предмет на опазване в защитените зони от НАТУРА 2000, но и тези извън тях .

Отстраняването на дървесната и храстова растителност води до трайно увреждане, а в редица случаи и унищожаване на места за размножаване, укритие и изхранване на видовете, в резултат на което повлиява и нормалното протичане на жизнените им процеси. Използването на технически способности (хросторези, шредери, мулчери) води до силно безпокойство и пряко унищожаване на екземпляри, а не рядко и до унищожаване на цели локални популации. Въздействието се мултиплицира, когато премахването на дървесната и храстова растителност се провежда в активния размножителен период на голяма част от видовете (м. март - м. септември).

Неефективното управление на тревните съобщества води до тяхното увреждане, а в редица случаи и до унищожаването им. То се изразява в: използването им за пасища, когато това не е препоръчително (за непригодни терени, бедни на фуражни треви); изоставяне и опожаряване на пасищата; прекомерна паша (преизпасване) и стъпкване от

едри животни; нарушаване на водния режим на влажни ливади; изоставяне на сенокосния режим на ползване на ливадите.

При различни видове антропогенна дейност (разораване, строителство, залесяване, нерегламентирани сечи и др.) настъпва фрагментация на местообитанията, което предизвиква ограничаване на миграцията на индивиди, ограничаване на генетичния обмен и намалена плодовитост/генетична депресия. Преките последствия за популацията например на европейския лалугер са свързани с унищожаване на естествени местообитания, разкъсване на популациите и загиване на екземпляри. Това е значим фактор, който разделя популациите и прекъсва естествения обмен на индивидите между лалугеровите колонии.

Промените в собствеността на земите постави въпросителни за насоките на развитието на земеделието в районите на зимуване на червеногушата гъска в РБългария, особено за района на Дуранкулашкото и Шабленските езера. Желанието на местната администрация да привлече крупни инвеститори води със себе си и проблема за запазване на целостта и взаимовръзката на местообитанията на гъските в района, които зависят от традиционното ползване на земята и най-вече от отглеждането на зимна пшеница в подходящи по площ и разположение ниви. Съществува сериозна заплаха за подмяна на земеделските култури в такива, неизползваеми за храна на птиците или от пълна промяна на земеползването, особено на територии в непосредствена близост до езерата. С икономическите промени и засиления инвестиционен интерес към Черноморското крайбрежие, интересът към развитие на туристическата инфраструктура от местни и чуждестранни инвеститори твърде вероятно ще нараства, тъй като тази част от крайбрежието е останала най-малко засегната от строителните дейности по Черноморското крайбрежие. С висок риск по степен на въздействие.

5.1.3. Случайни фактори и заплахи

Сблъсък с електропреносните мрежи и токови удари

В последните години обикновено това са редки случаи, като се регистрират единични инциденти при лоши метеорологични условия или стресови ситуации. През втората половина на 90-те години на XX век е регистриран инцидент на сблъскали се птици при подобни условия на територията на гр. Шабла. През февруари 2012 г. при излитане от нива в северната част на Карталийско блато на 33 „Дуранкулашко езеро“ една червеногуша гъска се сблъсква с жиците на електропреносната мрежа и впоследствие загива, а през 2013 г. при подобен сблъсък загива една млада птица в района на Бургас – ез. Вая²⁹. Тези факти показват наличието на проблем, предвид това, че част от електропреносната мрежа в страната беше разширена през последните 10 години, поради включване на електроенергия от възобновяеми източници в мрежата. В последните години са констатирани значим брой случаи на загинали или пострадали от токов удар птици (предимно бели щъркели). Причините са небезопасни електропроводи, върху които птиците кацат. Друг значим фактор е запалването на гнезда, разположени върху ел. стълбове поради провисване и късо съединение. Със среден риск по степен на въздействие.

Сблъсък с ветрогенератори

Проучванията показват, че хищните птици са уязвими към ветрогенератори и съществува реална опасност за тях, особено по време на миграции. Тези видове често

²⁹ <http://bspb.org/bg/news/izchezvastvidgaskazagina.html>

ползват пътищата с най-благоприятни ветрове и следователно са най-силно повлияни от строителство на вятърни паркове. При планиране изграждането на ветро-енергийните съоръжения, следва да се има предвид особената чувствителност на някои видове птици, като се осигури минимално буферно отстояние от гнездови находища, ловни територии, места за хранене или почивка. В последните няколко години в РБългария е въведена Система за ранно предупреждение и защита на птиците в района на Калиакра. Системата позволява управление и минимизиране на риска от сблъсък на птици с въртящите се части на вятърни генератори, чрез спиране на единични или групи турбини, или цели Вятърни централи, както и мониторинг през рискови периоди за видовете с конзервационна значимост. С нисък риск по степен на въздействие.

Улавяне в рибарски мрежи

Среща се често при гмуркащите се видове патици, в това число и при малкия корморан. Уловените в рибарски мрежи птици не могат да изплуват на повърхността, в резултат на което се удавят. Този фактор за смъртността е най-ясно изразен през зимата във водоеми, където птиците се хранят. Най-малко 50 птици през зимния период стават жертва на удавяне в резултат на заплитане в риболовни мрежи. С висок риск по степен на въздействие.

Риболовните мрежи в голяма степен са причина за смъртността на делфините, обитаващи Черноморското крайбрежие.

Трите вида черноморски делфини са защитен вид и са включени в Приложение 3 на ЗБР. Забранено е тяхното обезпокояване, преследване, улавяне, избиване, както и вземането на намерени мъртви екземпляри. Причините за смъртта на делфините обикновено са старост или удавяне, вследствие оплитане в рибарски мрежи. При произшествие с делфини, съответната РИОСВ има задължение да констатира вида и състоянието на намерените екземпляри и информира МОСВ. МОСВ съхранява база данни – своеобразен мониторинг на защитените морски бозайници. Целта е поддържането на Националната мрежа за изхвърлени на брега и/или уловени в рибарски мрежи делфини. Тя функционира от 2006 г., поддържана от Института по рибни ресурси във Варна, със съвместните усилия на МОСВ, регионалните инспекции по околна среда и Федерацията на природозащитните сдружения „Зелени Балкани“. Мрежата е основният механизъм за събиране на информация за изхвърлените на брега, уловени в рибарски мрежи или бедстващи живи китоподобни бозайници. С висок риск по степен на въздействие.

Заклучение

Изброените фактори и заплахи за биологичното разнообразие на България притежават особености, които изискват задълбочени и продължителни проучвания и наблюдения т.к. в повечето случаи заплахите действат съвместно, а проследяването на всяка една от тях е труден процес. Комбинираното действие на две и повече заплахи намаляват в значителна степен способността на видовете и съобществата да се самовъзпроизвеждат и самоподдържат. За да бъдат преодолени заплахите за биологичното разнообразие, квалифицирани като управляеми, следва към съществуващият богат опит в научните изследвания по биоразнообразието и възстановяването на екосистемите да се включат и екологичното образование и ефективното управление. Екологичното образование следва да бъде насочено към земеделски стопани, ученици и студенти, служители в държавни органи и служби, работещите в сферата на туризма, на обслужването, транспорта, строителството.

Преодоляването на негативното въздействие на разгледаните фактори е свързано с ясно изразена обществена и политическа подкрепа за с приоритизиране на съображенията за опазване и устойчивото използване на биологичното разнообразие при формирането и

изпълнението на секторните политики в сферите на земеделието, горското стопанство, риболова, туризма, енергетика, минното дело, инфраструктурата и пространственото планиране, здравеопазването, както и всички други сектори и отрасли, чиито предмет и дейност оказват влияние върху биологичното разнообразие, зависят от ресурсите, които то предоставя, от екологичния статус на екосистемите и екосистемните услуги, както и от стойността на „Природния капитал“. От съществено значение е планираните средства за финансова подкрепа на междусекторните политики да се изразходват ефективно и да допринасят за измеримо подобряване на природозащитното състояние на биологичното разнообразие на национално ниво. Това е свързано с промяна на условията за финансова подкрепа, които трябва да са ориентирани към плащане за постигнат резултат, което постепенно да замени сегашните финансови подпомагания и субсидии.

5.2. Анализ на пропуските и нуждите от финансиране в сектора

За периода 2014-2020 г. РБългария осъществява политиката по опазване и устойчиво ползване на биологичното разнообразие чрез изпълнение на Националната приоритетна рамка за действие за Натура 2000 (НПРД), която е на стойност 1 584 636 583,00 €. , свързани с дейности В НПРД са дефинирани 5 приоритета, които да бъдат реализирани на територията на защитените зони от НАТУРА 2000, както следва:

- **Приоритет 1:** Управленско планиране на защитените зони от мрежата НАТУРА 2000.

В рамките на този приоритет са планирани за изпълнение 24 мерки с източници на финансиране - ОПОС 2014-2020, ОП „Добро управление“, ПРСР, Програма Лайф, Финансови механизми на ЕИП и Норвегия и Държавен бюджет;

- **Приоритет 2:** Устойчиво управление на защитените зони от мрежата НАТУРА 2000;

В рамките на приоритета са планирани за изпълнение 18 мерки с източници на финансиране - ОПОС 2014-2020, ОП „Добро управление“, ПРСР, ПМДР, Програма Лайф и Финансови механизми на ЕИП и Норвегия;

- **Приоритет 3:** Устойчиво използване на екосистемните услуги за оптимални обществени ползи, както и други фактори за социално-икономическото развитие на регионите;

В рамките на този приоритет са планирани за изпълнение 46 мерки с източници на финансиране - ОПОС 2014-2020, ОП „Добро управление“, ПРСР, ПМДР, ОПРЧР, Хоризонт 2020, ОПИК, ОПРР, ОПТТИ, Програма Лайф, Финансови механизми на ЕИП и Норвегия, Държавен бюджет и Частно финансиране, ПЧП;

- **Приоритет 4:** Изграждане, развитие и поддържане на споделена визия за екологичната мрежа НАТУРА 2000 в България;

В този приоритет са планирани за изпълнение 30 мерки с източници на финансиране - ОПОС 2014-2020, ОП „Добро управление“, ПРСР, ПМДР, Хоризонт 2020, ОПНОИР, ОПРЧР, Програма Лайф, Финансови механизми на ЕИП и Норвегия, Държавен бюджет, Териториално сътрудничество и Швейцарска програма;

- **Приоритет 5:** Техническа помощ;

В този приоритет са планирани за изпълнение 17 мерки с източници на финансиране - ОПОС 2014-2020, ОП „Добро управление“, ПРСР, ПМДР, ОПРР, ОПРЧР, Държавен бюджет и Териториално сътрудничество.

Към месец юни 2019 г. изпълнението на НПРД е 54,81 %.³⁰ Преките консервационни мерки планирани в Рамката за Натура 2000 целят запазване или подобряване на природозащитното състояние на природни местообитания и видове и са насочени към преодоляване на управляемите социално-икономически фактори, описани по-горе, например чрез подкрепа към земеделските стопани за прилагане на агро-екологични мерки, мерки опазващи биоразнообразието в аквакултурните стопанства и др. Мерките свързани с управлението на мрежата зависят от промяна в нормативната уредба (ЗБР и др.) и са с незадоволително изпълнение.

Анализът на пропуските, свързани с управлението на биологичното разнообразие, идентифицирани и в Одитен доклад на Сметна палата на Р България³¹, характеризират и нуждите от финансиране, както следва:

А) По отношение изграждане на мрежата НАТУРА 2000:

- пропуски в хармонизирането на националното законодателство и непълно транспониране на изисквания от Директива 92/43/ЕИО за опазване на естествените местообитания и на дивата флора и фауна и от Директива 2009/147/ЕО за опазване на дивите птици;
- забавяне на обявяването със заповеди на 211 защитени зони от общо 341 одобрени защитени зони в България, което създава риск от увреждане или унищожаване на местообитания или видове, ограничава се и възможността за получаване на компенсаторни/инвестиционни плащания за пропуснати ползи и извършени разходи;

Б) Организацията за управление на мрежата не е достатъчно ефективна поради:

- недостатъчно ефективна комуникация и координация между участващите органи и субекти на национално, регионално и общинско ниво, неправителствен сектор;
- липса на достатъчно надеждна информация, която да дава възможност за обективна оценка за резултатите от изпълнението на предвидените мерки и прозрачно отчитане на публичните разходи и резултата от тях;
- проследяването на напредъка и постигнатите резултати от реализирането на мерки и дейности е значително затруднено, тъй като:
 - ✓ не е доизградена системата за мониторинг и контрол, което затруднява събирането на актуална и пълна информация за изпълнението и определяне на постигнатия очакван напредък от мрежата;
 - ✓ не са налични достатъчно данни за видовете (вкл. птиците) и местообитанията с подобро природозащитно състояние в България и данни за степента на съхранение и подобрене на биологичното разнообразие в защитените зони от мрежата;
 - ✓ не е налична информация, която да показва степента на съхранение и подобрене на природозащитното състояние;

³⁰ Актуализирана Национална приоритетна рамка за действие по Натура 2000 (НПРД) за периода 2014 – 2020 г. ; <http://natura2000.moew.government.bg/Home/Documents>

³¹ Сметна Палата на Република България, [Одитен доклад № 0300101818 за извършен одит на изпълнението „Ефективност на управлението на мрежата НАТУРА 2000 с цел защита на околната среда и местното население в зоните от мрежата” за периода от 01.01.2016 г. до 31.12.2018 г.](#)

- ✓ не са изготвени и приложени планове за управление на зоните по НАТУРА 2000;
- ✓ част от плановете за управление на защитените територии не са актуализирани.

Видно е, че част от пропуските не са свързани пряко с необходимостта от осигуряване на финансов ресурс, а са свързани с координационни междуведомствени усилия за хоризонтално изпълнение на политиките за опазване на биологичното разнообразие и промяна в законодателната уредба. Примери за това са: подобряване на координацията в работата на държавните институции за превенция и установяване на престъпления срещу природата, изчистване на противоречия в законовата и подзаконова рамка, имаща отношение към опазването на биологичното разнообразие от страна на различните държавни институции и др. Въпреки това, трябва да бъде отчетен факта, че за преодоляването на идентифицираните пропуски от съществено значение е подобряването на експертния капацитет, внедряването на иновативни решения и прилагането на нови научни знания в управлението на биоразнообразието.

Нуждите от финансиране за биоразнообразие са предопределени с ангажиментите, които България изпълнява като член на ЕС, както и международни договори, по които България е член. Те са припознати в Националната програмата за развитие България 2030, приоритет 5 „Чист въздух и биоразнообразие“, подприоритет 5.2 „Екосистеми и биологично разнообразие“. Индикативния финансов ресурс за изпълнение на приоритета е 2 290 000 000 лв. за периода до 2030 г. В Националната програма „политиката е насочена към преустановяване загубата на биологично разнообразие, посредством интервенции, свързани с:

- Националната екологична мрежа – за осигуряване на ефективно управление на мрежата и защита на природни местообитания и видове с европейско и национално значение и съхранение, укрепване и възстановяване на екосистеми, местообитания и видове, включително птици и генетичен материал;
- Биологичното разнообразие извън Натура 2000 – за осигуряване на свързаност на мрежата Натура 2000 чрез изграждане на „зелена“ и „синя“ инфраструктура за постигане на добро природозащитно състояние на видовете и природни местообитания.

6. ВИЗИЯ, МИСИЯ, ПРИОРИТЕТИ И НАЦИОНАЛНИ ЦЕЛИ

6.1. Визия и мисия на СБРРБ

Във връзка с произтичащите задължения на България като страна по КБР, с оглед следването на политиките на ЕС, за опазване на биологичното разнообразие, както и в съответствие с националните приоритети за осигуряване на опазването и възпроизводството на околната среда, поддържането и разнообразието на живата природа и разумното използване на природните богатства, **СБРРБ определя следните визия, мисия и приоритети:**

Визия

До 2050 г. биологичното разнообразие, представляващо национално и световно природно наследство, е защитено, възстановено, оценено, устойчиво и справедливо

ползвано, чрез дългосрочни и стратегически политики и подходи, интеграция в други национални секторни политики, участие и приобщаване на държавни, научни, образователни институции, неправителствени организации и инициативи, бизнеса и гражданското общество.

Мисия

До 2030 г. са предприети необходимите спешни действия на различни нива в обществото, така че биоразнообразието да бъде поставено на пътя към възстановяване, в полза на хората, климата и планетата.

Приоритет 1 - Опазване, устойчиво ползване на биологичното разнообразие и справедливо и равноправно разпределение на ползите, произтичащи от използването на генетичните ресурси.

Приоритет 2 - Опазване и възстановяване на екосистемите и съхраняване на услугите и ползите, които те предоставят.

Приоритет 3 - Поддържане и ефективно управление на Националната екологична мрежа (НЕМ).

6.2. Национални цели

Следвайки националните приоритети, стратегията дефинира **12 цели**, отразяващи конкретни задачи, които следва да бъдат изпълнени, за постигане на визията и мисията на документа. Всяка от националните цели е представена чрез анализ на състоянието, инструментариум, който илюстрира конкретните действия, които следва да бъдат приложени и съобразени в плана за действие към стратегията и индикатори, които следва да бъдат приложени при преценка за изпълнение на съответната цел.

Реализацията на поставените цели е в непосредствена зависимост от различни фактори, между които изпълнение на приоритетни природозащитни политики, в т.ч. и чрез средства за интеграция в трети секторни политики, прилагане на законодателството в цялост, подобрене на нормативната база при необходимост, адекватно и ефективно финансиране, в т.ч. прилагане на компенсационни механизми, внедряване, укрепване и модернизиране на технологиите и информационните системи, развитие на човешкия потенциал.

Успешното изпълнение на поставените от СБРРБ цели зависи от степента на интегриране на опазването на биологичното разнообразие в отделните сектори. За целта е необходимо екологичните съображения да бъдат отчитани приоритетно при изготвянето на стратегически и планови документи, нормативни и административни актове, както и при изпълнението на мерки и политики в секторите, чиито предмет и дейност оказва влияние върху биологичното разнообразие или зависят от състоянието на неговите компоненти вкл. туризъм, земеделие, енергетика, минно дело, инфраструктура, др.

Инвестирането в научни изследвания и иновации, в поддържането и подобряването на националния научен капацитет в областта на биологичното разнообразие, както и в обмен на знания ще бъде от ключово значение за събирането на надеждни данни и намиране на най-добрите управленски решения. Поддържането и повишаването на

националния научен капацитет по отношение на биологичното разнообразие се намира в основата на изпълнението на всяка една от националните цели.

Процесът на разработване на стратегически политики има цикличен характер и изисква периодична актуализация на целите, в зависимост от динамиката на обществените отношения, икономическите условия и постигнатите резултати от прилагането на политиките.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 1: Постигане на пълно прилагане на Директивата за птиците и Директивата за местообитанията.

1. Анализ на състоянието:

България е една от страните в Европа с най-богато биологично разнообразие. До края на 2019 г., от Министерски съвет са приети общо 341 защитени зони (354 на брой, но 13 са с обща граница по двете директиви) от мрежата Натура 2000, покриващи общо 34.9% от територията на страната (вж. долната таблица).

Брой и площ на защитените зони от мрежата Натура 2000 в България

	Брой на зоните	Площ (ha)	Територия [ha]	Акватория [km ²]	% от територията на България
Защитени зони по Директивата за местообитанията	234	3 611 860	3 364 153	2477.07	30.3 %
Защитени зони по Директивата за дивите птици	120	2 616 528	2 562 039	544.89	23.1%
Общо защитени зони „Натура 2000“	341*	4 156 059	3 873 923	2821.35	34.9%

* 13 бр. от 33 са с обща граница по двете Директиви
Източник: МОСВ-НСЗП

По Директивата за птиците са определени общо 120 зони с площ 2 562 039 ha, което съставлява 23.1% от територията на страната)

По Директивата за местообитанията са определени 234 зони с обща площ 3 364 153 ha, което съставлява 30.3% от територията на страната. Защитените зони включват общо 282 135 ha морски пространства.

Предмет на опазване съгласно Приложение 1 към ЗБР (Приложение 1 към Директивата за местообитанията) са 90 вида природни местообитания.

Предмет на опазване съгласно Приложение II към Директивата за местообитанията са 124 вида (Приложение 2 към ЗБР: Видове от Приложение II към Директивата за местообитанията в България), от които 21 вида висши растения и мъхове, 39 вида безгръбначни животни, 27 вида риби, 6 вида земноводни, 7 вида влечуги и 24 вида бозайници, от които 11 вида прилепи³².

В страната се срещат 420 вида птици (Buraso, 2014), от които в Приложение II към ЗБР попадат 119 вида.

По отношение състоянието на видовете птици - за периода 2013-2018³³ година **по чл. 12 от Директивата за птиците** в краткосрочен план е докладвано намаляване

³² (EIONET) Reference portal for reporting under Article 17 of the Habitats Directive http://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17

³³ ЕАОС национално резюме по чл. 12 от директивата за птиците (Art. 12 national summary factsheet – Bulgaria, EEA, June 2020)

на популациите за 19% **гнездящи птици**, а за 13% няма данни. В дългосрочен план е докладвано намаляване за 15% гнездящи птици, а за 10% няма данни. По отношение на **зимуващите птици**, резултатите показват, че в краткосрочен план популациите на 18,9% от птиците намаляват, а за 11,32 % няма данни. В дългосрочен са докладвани 28,3% с намаляващи популации, а за 11,32% няма данни.

По чл. 17 от Директивата за местообитанията, за периода 2013-2018 г. за 5,32% от местообитанията е докладвано „Неблагоприятно-лошо“ природозащитно състояние. Такава е и оценката на природозащитното състояние на 3,15% от видовете. „Неблагоприятно-незадоволително“ е състоянието на 79,2% от местообитанията и на 31,08 % от видовете, а „Неизвестно“ - на 3,19% от местообитанията и на 27,7% от видовете. В „Благоприятно“ състояние са 12,23% от местообитанията и 38,06% от видовете³⁴.

Инструмент за стратегическо многогодишно планиране, целящ да представи сравнителен преглед на мерките, приложението на които следва да доведе до изпълнението на изискванията на мрежата НАТУРА 2000 се явява Националната приоритетна рамка за действие за Натура 2000. НПРД има за цел да определи финансовите нужди за тези мерки, като ги свърже със съответните програми за финансиране на ЕС. В момента предстои финализиране на Рамката за приоритетни действия за периода 2021-2027 г.

Предложени са органи за управление и контрол на мрежата НАТУРА 2000, но все още не е постигната ефективна организация на управлението, поради забавени законодателни промени.

Предвидени са административно наказателни мерки при нарушаване на забраните и ограниченията определени в обявените защитени зони.

Спазени са регламентирания изисквания за изготвяне, представяне и публикуване на годишните национални доклади за състоянието на околната среда, съдържащи информация за покритието на мрежата НАТУРА 2000 в България.

Предприети са действия по събиране и предоставяне на информация във връзка с докладването по Директивата за местообитанията и по Директивата за птиците. Наблюдава се известно забавяне в изпълнението на дейностите, което води до липса на осъвременени данни за състоянието на екологичната мрежата НАТУРА 2000 в България, като създава риск за невъзможност от отстраняване на неблагоприятни влияния върху опазването и защитата на биологичното разнообразие в екологичната мрежа.

Подробна информация и публичен достъп до данните за защитените зони, процедурите за оценка на съвместимост и свързани с тях документи са налични на интернет страницата на Информационната система за защитените зони от екологична мрежа Натура 2000: <http://natura2000.moew.government.bg>.

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 1 съответства на трите основни ангажимента за опазване на природата от Стратегията на ЕС, а именно:

- „1. Да се предостави правна защита на най-малко 30% от сухоземната територията и 30% от морските територии на ЕС и да се осигури интегриране на екологичните коридори в рамките на ефективно действаща трансевропейска мрежа за защита на природата“;

³⁴ Article 17 National summary factsheet – Bulgaria

- „2. Да се предостави строга защита на най-малко една трета от защитените зони на ЕС, включително всички останали девствени и вековни гори в ЕС“;
- „3. Да се осигури ефективно управление на всички територии, обект на защита, като се определят ясни природозащитни цели и мерки и се извършва подходящ мониторинг“³⁵

3. Свързаност с член от КБР:

Член 8 а, b, c, f, i, m; и членове от 9 до 20.

4. Свързаност на НЦ с идентифицираните заплахи:

Изпълнението на национална цел 1 ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.1., 5.1.2., 5.1.3.

5. Инструменти, които изпълняват целта:

Основният инструментариум, подпомагащ изпълнението на Национална цел 1 е както следва:

- осигуряване изпълнението на мерките, планирани в Рамка за приоритетни действия (РПД) за Натура 2000 в България³⁶ и имащи за цел подобряване на природозащитното състояние на видове и местообитания чрез:
 - дейности, свързани с управлението на защитени територии и зони от НЕМ;
 - преки консервационни дейности;
 - дейности по мониторинг на природните местообитания, видовете и птиците, предмет на опазване чрез мрежата НАТУРА 2000;
 - дейности по изготвяне и прилагане на национални стратегически документи за биологично разнообразие;
 - дейности, насочени към смекчаване установените/очакваните неблагоприятни влияния от климатичните промени;
- по-ефективно управление на защитените територии и зони;
- по-пълно използване на наличните финансови ресурси;
- инвестиции в научни изследвания и иновации, в поддържането и подобряването на националния научен капацитет в областта на биологичното разнообразие, както и в обмен на знания;
- актуализация на нормативната уредба.

Очакваният резултат от прилагането на посоченият инструментариум е осигуряване на дългосрочно опазване на видове и местообитания в България в съответствие с международните договорености в областта на опазване на биоразнообразието, както и пълно прилагане на Директивата за дивите птици и Директивата за местообитанията на дивата флора и фауна.

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта, са:

- извършени преки консервационни дейности в ЗТ и ЗЗ и резултати от тях – бр., вид;
- брой видове (вкл. и птици)/природни местообитания с подобрен природозащитен статус – бр.

^{34, 35} Предложение за количествени цели на ЕС за възстановяване на природата. Приложение към Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г. (Брюксел, 20.5.2020 г. COM(2020) 380 final ANNEX).

³⁶ <https://www.moew.government.bg/bg/purva-rabotna-versiya-variant-3-na-nacionalnata-ramka-za-prioritetni-dejstviya-za-natura-2000-2021-2027-g/>

- нови/актуализирани нормативни актове – бр.
- изготвени заповеди, планове за управление, планове за действие – бр.
- усвоени и вложени средства – лв.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 2:

Осигуряване на опазването, съхраняването и развитието на мрежата от защитени територии и биосферни паркове.

1. Анализ на състоянието:

За периода 2004-2017 г. площта на защитените територии се е увеличила, като в края на 2017 г. броят на защитените територии в България е 1 014 с обща площ 584 563.2 ha или 5.27 % от територията на страната.

Към края на 2019 г. защитените територии (ЗТ) в България са общо 1017³⁷, от които 3 национални парка, 11 природни парка, 55 резервата, 35 поддържани резервата, 570 защитени местности и 343 природни забележителности. Обявени са и 1814 вековни дървета (единични или групи). Общата площ на защитените територии и обекти е 584 922 ha или 5,3 % от територията на страната. Забелязва се намаление на площта на природните забележителности (с 210 ha) и увеличение на площта на защитените местности (с 270 ha) спрямо стойностите за 2018 г.

Биосферните паркове са „полеви училища“ за устойчиво развитие, които са част от Световна мрежа, изградена по програмата „Човекът и биосферата“ (МАВ) на UNESCO. Те са места за разработването и демонстрирането на най-добрите примери за хармоничното съжителство на човека с природата, устойчивото използване и опазването на биологичното разнообразие, намирането на природосъобразни решения и предотвратяването на конфликти при ползването на екосистемните услуги. В същинската и буферната зона на биосферните резервати са включени защитени територии по смисъла на Закона за защитените територии. През 2017 г., на своето 29-то заседание, Международният координационен съвет по програмата „Човекът и биосферата“ на ЮНЕСКО (МАВ-ИСС), въз основа на внесените номинационни формуляри, е одобрил обявяването на четири съвременни български биосферни парка: „Сребърна“, „Централен Балкан“, „Червената стена“ и „Узунбуджак“. На същото заседание от Световната мрежа са оттеглени неотговарящите на съвременните критерии територии „Дупката“, „Камчия“ и „Купена“. Налице е необходимост от разработване и прилагане на политики за насърчаване функционирането на българските биосферни паркове в съответствие със съвременните изисквания на Програмата.

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 2 съответства на трите основни ангажимента за опазване на природата от Стратегията на ЕС, а именно:

1. *Да се предостави правна защита на най-малко 30% от сухоземната територията и 30% от морските територии на ЕС и да се осигури интегриране на екологичните коридори в рамките на ефективно действаща трансевропейска мрежа за защита на природата“;*
2. *Да се предостави строга защита на най-малко една трета от защитените зони на ЕС, включително всички останали девствени и вековни гори в ЕС“;*
3. *Да се осигури ефективно управление на всички територии, обект на защита, като се определят ясни природозащитни цели и мерки и се извършва подходящ мониторинг“.*

3. Свързаност с член от КБР:

Член 8 а, в, т и Членове от 9 до 20.

4. Свързаност на НЦ с идентифицирани

Изпълнението на национална цел 2 ще доведе до преодоляване на заплахите, формулирани в т. 5.1.2.1, 5.1.2.5.

³⁷ Източник: [Регистър на ЗТ и ЗЗ \(government.bg\)](http://Регистър на ЗТ и ЗЗ (government.bg))

заплахи:

5. Инструменти, които изпълняват целта:

Основният инструментариум, насочен към изпълнение на поставената национална цел 2 се систематизира, както следва:

- Определяне на важни за опазване на биологичното разнообразие територии, които още не са включени в мрежата от защитени територии;
- Изготвяне/актуализиране и прилагане на планове за управление на защитени територии;
- Актуализиране на площите на защитени територии, във връзка с по-точни замервания и промени в режимите на дейности в тях;
- Подобряване на националния научен капацитет в областта на биологичното разнообразие, както и обмен на знания;
- Насърчаване функционирането на българските биосферни паркове в съответствие със съвременните изисквания на програмата „Човекът и биосферата“ (МАВ), чрез прилагането на плановете за управление на съответните територии при пълно съблюдаване на екологичните принципи.

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта, са:

- Обявени нови защитени територии – бр.
- Изготвени/актуализирани планове за управление – бр.
- Изготвени заповеди за актуализиране на площи на защитени територии и промени в режимите на дейности – бр.
- Разработени и приложени планове за управление на биосферни паркове – бр.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 3:

1. Анализ на състоянието:

Опазване и подобряване на състоянието на популациите на застрашените видове на територията на Страната, опазване на световно застрашени видове.

Успоредно с мерките, приложими в рамките на Националната екологична мрежа (НЕМ), опазването на видовете се извършва и посредством прилагането на законово регламентирани режими за опазване и регулирано ползване. Тези режими въвеждат редица забрани, включително за преследване, обезпокояване, улавяне, убиване, задържане и пренасяне (за животински видове), както и увреждането или унищожаването на екземпляри от застрашени видове растения в техните естествени области на разпространение. За стопански ценните и ловни видове са приложими специализирани режими, които трябва да осигурят тяхното опазване и устойчиво използване. Опазването и възстановяването на биологичното разнообразие се извършва и посредством повторното въвеждане в природата на изчезнали от фауната и флората на страната местни диви животински и растителни видове или подпомагане и стабилизиране на популации в недобро състояние³⁸.

Индикаторите за популационни тенденции, какъвто е Индексът на обикновените видове птици, осигуряват реална основа за оценка на степента на загуба на биологично разнообразие. Общата тенденция за периода 2005–2018 г. за 50 вида, съставляващи индикатора като цяло е за стабилно състояние. Тревожно е състоянието на птиците, обитаващи земеделските земи, което потвърждава европейските тенденции, които са резултат от някои неустойчиви земеделски практики. Намаляването на индекса за състоянието на популациите на птиците е признак за влошеното състояние на тези видове и средата, която обитават³⁹.

³⁸ Глава трета от Закон за биологичното разнообразие (ЗБР)

³⁹ИАОС: Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в РБългария <http://eea.government.bg/bg/soer/2018/biodiversity-nem>

В резултат от среднозимното преброяване на зимуващите водолюбиви птици в България (2019 г.) са установени 367 264 индивида от 86 вида (и шест таксона определени до род и подсемейство), принадлежащи към 10 разряда зимуващи водолюбиви птици, което е приблизително междинна стойност, спрямо флукуациите през предходните три години (2018 г. – 131 493, 2017 г. – 670 236, 2016 г. – 288 128 екземпляра). Флукуациите в числеността на водолюбивите птици, отчитани в тесен времеви интервал са в тясна зависимост от комплекс от абиотични, биотични и антропогенни фактори⁴⁰.

Проведените наблюдения в рамките на Националната система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие на два знакови вида от българската фауна – дива коза и мечка, показват, че числеността на наблюдаваните диви кози възлиза на 1318 индивида, наблюдавани през пролетта на 2019 г. и 1302 индивида, наблюдавани през есента на същата година. Съпоставени с данните от предишни години, се установява сравнително постоянна тенденция на леко увеличение на наблюдаваните индивиди през 2018 г. и 2019 г.⁴¹. За 2019 г. изчисленият брой индивиди от вида кафява мечка (*Ursus arctos*) в Република България възлиза на 329 индивида. Оценката е направена въз основа на данни от проведен мониторинг в представителните географски територии на вида в Република България. Общо за периода 2011-2019 г. се наблюдава намаляване на числеността на вида. Слабо увеличение е отчетено през 2019 г. в сравнение с предходната 2018 г.⁴². Специфичен за страната е и проблема човек-едри хищници (вълк и мечка), който засяга животновъди, пчелари и хора, живеещи в планински райони.

Установяването на популации с ниска или намаляваща численост показва, че предприеманите мерки за опазване са недостатъчни. Преодоляването на ситуацията изисква предприемането на мерки в краткосрочен и в средносрочен план. Намаляването на числеността на популациите, като правило, е резултат от комбинация от множество негативни фактори като браконьерство, увреждане или унищожаване на местообитания, промени в земеползването. Механизмите за противодействие с тези фактори често са от компетенциите на различни структури, което определя важността на доброто междуведомствено взаимодействие. Важно е опазването на биологичното разнообразие да бъде приоритизирано при формирането и прилагането на секторните политики.

Наличието на актуални данни за състоянието на видовете и местообитанията е в основата на вземането на правилните решения за неговото опазване. Информационна основа за прилагане на ефективна национална природозащитна политика се осигурява от мониторинговите дейности, провеждани в рамките на действащата в България Национална система за мониторинг на биологичното разнообразие (НСМСБР)⁴³. Осигуряването на необходимите условия за функционирането и развитието на НСМСБР е определящо за изпълнението на целите на Стратегията.

⁴⁰ИАОС: Промяна в числеността на зимуващите водолюбиви птици в България, <http://eea.government.bg/bg/soer/2019/biodiversity-nem/promyana-v-chislenostta-i-sastoyanie-na-zimuvashтите-vodolyubivi-ptitsi-v-balgariya>

⁴¹ИАОС: Промяна в числеността на дивата коза (2009 - 2019 г.), <http://eea.government.bg/bg/soer/2019/biodiversity-nem/promyana-v-chislenostta-i-sastoyanie-na-populatsiyata-na-beliya-shtarkel-v-balgariya-pri-sedmoto-mezhdunarodno-prebroyavane-2014-2013-2015-g>

⁴²ИАОС: Оценка на числеността на кафявата мечка в България (2011-2019 г.), <http://eea.government.bg/bg/soer/2019/biodiversity-nem/politiki-po-okolna-sreda-2013-normativni-i-strategicheski-dokumenti-na-natsionalno-evropeysko-i-globalno-nivo-merki-i-programi-za-dostigane-na-strategicheski-i-operativni-tseli>

⁴³Изпълнителна агенция по околна среда, Национална система за мониторинг на биологичното разнообразие: <http://eea.government.bg/bg/bio/nsnbr/osnoven-dokument-na-nsnbr>

Незаконната търговия с диви животни и растения и производни продукти от тях, е основна причина за загубата на биологично разнообразие. България допринася към практическото изпълнение на политиките на ЕС за борба с вътрешния и международен трафик, както и към усилията в международен план по линия на Конвенцията за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна (CITES-Вашингтонска конвенция). На национално ниво следва да се предприемат стъпки за подобряване на взаимодействието между институциите и увеличаване на разкриваемостта. Важно е да се повиши информираността на обществото, с цел намаляване на случаите на нарушения с неумишлен характер, включително внасяне в страната или закупуване на екземпляри или продукти от застрашени видове, включени в приложенията към CITES, без необходимите разрешителни и/или сертификати.

Опазването на застрашените и стопански ценните видове извън естествената им среда (*ex situ* опазване) е важна дейност, която допълва и подпомага опазването на видовете в рамките на естествените им местообитания (*in situ*) и е с основно значение за изпълнението на целите на СБРРБ. Дейностите по *ex situ* опазване в страната се извършват от вивариуми, зоологически или ботанически градини, дендрариуми, живи колекции и в центрове за размножаване и отглеждане на защитени видове. Създадени са и функционират колекции за съхраняване при специални условия на растителни, животински, микробиални и други генетични ресурси, включително на репродуктивни материали от застрашени видове.

Ex situ колекциите подпомагат опазването на таксономичното разнообразие от българската и световната флора, фауна, микота, микроорганизми и др. и са от основно значение при възстановяването или повторно въвеждане в природата на екземпляри от застрашени или изчезнали видове от дивата флора и фауна, диви родственици на културни растения или примитивни породи животни. Зоологическите и ботаническите градини, спасителните центрове и центрoвете за отглеждане и размножаване на защитени видове животни осигуряват среда за отглеждане и размножаване на екземпляри от видове, които се нуждаят от предприемане на мерки за възстановяване на техните популации в дивата природа. Спасителните центрове, определени от министъра на околната среда и водите⁴⁴ изпълняват дейности по настаняване, лечение и последваща грижа при подходящи условия за отнети от държавата екземпляри жертва на незаконен трафик или диви животни в безпомощно състояние, които се нуждаят от специализирани грижи. Важна задача на зоологическите и ботаническите градини е да провеждат образователна и възпитателна дейност, вкл. повишаване на чувствителността на обществото към опазване на дивите видове в тяхната естествена среда.

Ex situ отглеждането на лечебни растения като стопански култури, т.е. тяхното култивиране, има важна роля и за опазване на естествено срещащите се популации и опазване на техните находища, хабитати е екосистеми от прекомерен натиск и унищожаване.

За развитието и ефективното функциониране на структурите, осигуряващи *ex situ* опазването на видовете, за което са необходими инвестиции за поддържане на квалифициран персонал, модернизирани съоръженията, осигуряване на необходимото оборудване и консумативи за тяхното функциониране. Необходими са още усилия за популяризиране на политиките и мерките за *ex situ* опазване, както и стимулиране на гражданското участие в процеса.

⁴⁴ Заповед № РД-826/2.11.2012 г. и Заповед № РД-619/08.09.2015г. на Министъра на околната среда и водите: <https://www.moew.government.bg/bg/priroda/biologichno-raznoobrazie/jivotni-izvun-estestvenata-im-sreda/spasitelni-centrove/>

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 3 съответства на следните основни ангажименти от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г., в рамките на Плана на ЕС за възстановяване на природата, а именно:

„1. През 2021 г. да бъдат постигнати правно задължителните количествени цели на ЕС за възстановяване на природата (при условие че бъде извършена оценка на въздействието). До 2030 г. да бъдат възстановени значителни площи от увредени и богати на въглерод екосистеми, да не се наблюдава влошаване на тенденциите в опазването и състоянието на местообитанията и видовете и да бъде постигнат благоприятен природозащитен статус или поне положителна тенденция при най-малко 30 % от тях“.

3. Свързаност с член от КБР:

Членове 7 с; 8 к, м;
и Членове от 9 до 20.

4. Свързаност на НЦ с идентифициран и заплахи:

Изпълнение на национална цел 3, ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.2.1; 5.1.2.3; 5.1.2.4; 5.1.2.5

5. Инструменти, които изпълняват целта:

Основният инструментариум за постигане на поставената цел се състои в:

- Прилагане на режимите за защита или на регулирано ползване по отношение на редки или застрашени видове;
- Осъществяване на законен и устойчив лов и риболов;
- Осъществяване на законна, устойчива и безопасна за човешкото здраве търговия с диви видове;
- Прилагане на действия за активно възстановяване и природозащитно управление. Разработване и прилагане на планове за действие за възстановяване и опазване на популациите на застрашени и уязвими видове;
- Намалване на конфликта човек-диви животни (хищници и др.);
- Осигуряване на условия за опазване на застрашени видове *ex situ*, чрез отглеждане на екземпляри в съответните обекти, както и съхранение на генетичен материал в контролирани от човека условия;
- Оптимизиране на системите за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие;
- Оптимизиране на възможностите за регулярно провеждане на ДНК анализ, датиране (изотопен анализ и др.), токсикологичен анализ и други възникнали и необходими лабораторни методи за идентификация/контрол/разследване във водещи европейски лаборатории;
- Провеждане на семинари и обучения за подобряване на взаимодействието между заинтересованите страни, в рамките на противодействието срещу браконьерството, трафика и незаконната търговия с екземпляри от дивата флора и фауна;
- Подобряване на техническата обезпеченост за контрол;
- Информирание на обществеността относно трафика и незаконната търговия с екземпляри от дивата флора и фауна и съответното приложимо законодателство.

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта са:

- Природозащитно състояние на видове, обект на защита или на регулирано

- ползване и предотвратяване на изчезване на видове;
- Обилие на видове, обект на защита или на регулирано ползване;
- Изпълнени мерки от утвърдени планове за действие за растителни и животински видове;
- Подобри възможности за осигуряване на *ex-situ* опазване и полагане на грижи;
- Установени случаи на браконьерство и опити за отровителство;
- Проведени семинари и обучения;
- Проведени информационни кампании, публикувани на информационни материали;
- Брой изпратени проби за изследване в лаборатории;
- Брой закупени материални активи, обучени кучета за разпознаване на екземпляри/материали от дивата фауна и флора.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 4:

Опазване на биологичното разнообразие в Черно море и в крайбрежните морски екосистеми

1. Анализ на състоянието:

Териториалните води на България включват 12-милната морска акватория с площ 6 358 km² с обща дължина 378 km. Изключителната икономическа зона на Република България се простира отвъд границите на териториалното море на разстояние до 200 морски мили и възлиза на 29 052 km².

В зависимост от дълбочината, в акваторията се разграничават 3 района - крайбрежен - 0-30 m; шелфов – 31-200 m и откритоморски – над 201 m дълбочина.

Общо възприето е схващането, че главен източник на сероводорода в Черно море днес са процесите на анаеробното разлагане на органичното вещество от сулфатредуциращите бактерии. Налице е излишък на огромно количество органично вещество, което създава благоприятни предпоставки за развитието на бактериалната сулфатредукция. Друг важен доставчик на сероводород в Черно море, са геологическите източници – разломите и калните вулкани на дъното, както и разрушаващите се газохидратни залежи, които съдържат и твърда фаза на сероводород. Трябва да се отчита фактът, че в морската вода сероводородът се намира не само в разтворена газова фаза, но и във вид на сулфиди и хидросулфиди. Заедно с тях в 1 тон вода се съдържат 9–12 g сероводород и негови съединения като тиосулфати и колоидна молекулярна сяра и др. Освен сероводород, в условията на анаеробно бактериално разлагане на органичното вещество на дъното се образуват и други газове, като метан, азот, въглероден диоксид и др. Изследванията показват, че във водите се съдържат 0,2 mg/l метан, 0,5 mg/l етилен и етан. По всяка вероятност етиленът и етанът постъпват във водата вследствие на разрушаване на нефтегазови залежи и газохидрати в морските утайки. Метанът най-често се образува при анаеробното бактериално разлагане заедно със сероводорода. Метанообразуването е най-активно в обогатените на органично вещество утайки, каквито са сапропелите. Често се срещат и извори на метанов газ по разломи в резултат на разрушаване на газова залежи от дълбоките земни недра. Видно е, че в Черно море се генерират редица природни газове, което е резултат от неговата природна еволюция. В условията на бактериално сероводородно заразяване, в резултат на трансформацията и консервацията на органична материя във вид на утайка, се формират и някои характерни биотехнологични продукти като сапропелите. Темповете на генерация на разнообразни продукти в условията на анаеробната зона на показват, че Черно море представлява природен биогеотехнологичен реактор.

Ориентировъчно сероводородната зона започва от дълбочини 130–140 m надолу, като огромна част (90%) от водната маса на басейна е необитаема. От 130–140 m

до 180–200 m се разполага т. нар. редокс-слой – зоната на съвместно съществуване на кислород и сероводород, а под нея (до максимални дълбочини) – абиотичната сероводородна зона.⁴⁵

Основните видове дейности, които са идентифицирани като предизвикващи физическа загуба на дънни местообитания и асоциираните биологични видове и съобщества са свързани основно с човешки дейности - изграждането на брегоукрепващи съоръжения, пристанищната дейност, рибарството и туризма в крайбрежната зона.

Общо за българското Черноморско крайбрежие, относителната площ на увредената медиолиторална зона е оценена на 12.7%, а на плитката сублиторална зона до 5 m изобата - 9.7%.

В основата на морските хранителни вериги, тяхната продуктивност и биологично разнообразие е фитопланктонът. Интензивното развитие на земеделието, промишлеността и урбанизацията през последните десетилетия водят до натоварване на морската среда с хранителни вещества (азотни и фосфорни съединения), което предизвиква антропогенна еутрофикация. Разграждането на образуваната биомаса и изчерпваният се по тази причина кислород често е причина за масова гибел на дънните организми. Мониторингът на морската околна среда по показател фитопланктон показва, че повечето водни тела в периода 2010-2017 г. са в „умерено“ състояние, а някои – в „лошо“⁴⁶.

Основен фактор за състоянието на рибните популации и устойчивия улов е зоопланктонът. През последните десетилетия в Черно море навлизат инвазивни видове, от които най-силно инвазивен е *Mnemiopsis leidyi*, който използва зоопланктона като хранителен ресурс, а самият той е без значение за по-високите трофични звена на морската екосистема. Това води до скъсяване на хранителните вериги и недостиг на хранителен ресурс за морските риби, птици и бозайници. По индикатор биомаса на зоопланктона, състоянието се колебае между лошо и умерено⁴⁷.

Макроводораслите са разнородна група водни растения, осигуряващи хранителна база, кислород, среда за живот и развитие на огромно разнообразие от морски безгръбначни и риби. По българското Черноморско крайбрежие са описани 157 вида макроводорасли, което представлява около 53% от общия брой видове, описани в цялото Черноморие. Най-богата на видове е групата на червените макроводорасли - 55% от видовете, следвана от кафяви и зелени водорасли. Антропогенната еутрофикация е една от основните причини за негативно влияние върху чувствителните на замърсяване кафяви и червени водорасли.

В Черно море съществуват около 1350 вида организми от групата на макрозообентоса – гръбначни или безгръбначни дънни животни с дължина над 0.5 mm. Плитката крайбрежна зона се характеризира с особено голямо разнообразие на биотопи, а с дълбочината разнообразието намалява. Батиалната и абисалната зони на Черно море са естествено анаеробни, поради което не поддържат многоклетъчна фауна. С най-висока степен на увреждане са дънните местообитания в централните части на крайбрежието и шелфа, от 6 района на оценка в 5 района местообитанията

⁴⁵ Димитров П., Д. Димитров. 2003. Черно море, Потопът и древните митове. Варна, Издателство “Славена”

⁴⁶ Морски пространствен план на Република България 2021-2035, т.4 Биологично разнообразие

⁴⁷ Морски пространствен план на Република България 2021-2035, т.4 Биологично разнообразие

са в недобро състояние.⁴⁸

Основните проблеми по отношение на рибите в Черно море и прилежащите, хидравлично свързани с морето водни тела, са свързани с прекомерния риболовен натиск и извършване на незаконен, недеклаиран и неурегулиран риболов (ННН-риболов) в няколко основни посоки:

- надвишаване на определените квоти за улов, чрез недеклаиране на извършен улов, включително и поради включване на нелицензирани участници в риболова (напр., на калкан);
- риболов от нелицензирани лица, чиито контрол е труден, а мащаба - неизвестен;
- извършване на браконьерски риболов през периоди на забрана по време на размножаване на стопански ценните видове риби; улов на видове, забранени за риболов с цел опазване/възстановяване на естествените популации;
- риболов с мрежи в зони, определени за опазване на ценни видове водни животни;
- използване на забранени уреди за риболов
- липса на информация за запасите на всички видове риба в Черно море.

За морските бозайници основните екологични заплахи са:

- замърсяване на местообитанията с високи концентрации на биогенни елементи (еутрофикация), твърди отпадъци и нефтопродукти от морски трафик, които са предпоставка за разпространение на различни болести;
- шумово замърсяване на морската среда, което може да увреди трайно важни биологични функции и да доведе до тежки последствия за физиологичното състояние и поведението на морските бозайници;
- случаен улов в риболовните уреди, най-често хрилни мрежи, които са и главният източник на смъртност с антропогенен произход (удавяне) за китоподобните в Черно море;
- Поглъщане на части от рибарски мрежи (задушаване, невъзможност за приемане на храна)
- недостатъчна обезпеченост на китоподобните с храна вследствие на ниската численост на рибните запаси в Черно море;
- естествени фактори като болестите по китоподобните и др. също играят лимитираща роля за популациите на китоподобните в Черно море.

Най-сериозната заплаха за морските птици - два целеви вида и за някои други видове водолубиви, срещащи се в крайбрежните морски води по време на миграция и зимуване, е смъртността от случаен улов в риболовните уреди, следвана от натиска от хищници, замърсяване – от умишлени или инцидентни нефтени разливи, морски отпадъци – акумулация в храносмилателния тракт, редуцирано наличие на храна, нарушаване на местообитанията от наземни и морско базирани дейности.

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за

Целта е в пряка връзка със следния основен елемент от Стратегията: „Възстановяване на доброто екологично състояние на морските екосистеми“, както и с ангажименти 13 и 14 от План на ЕС за възстановяване на природата: „Значително да се намали отрицателното въздействие на риболовните и добивните дейности върху уязвимите биологични видове и местообитания,

⁴⁸ Морски пространствен план на Република България 2021-2035, т.4 Биологично разнообразие

2030 г.:

3. Свързаност с член от КБР:

4. Свързаност на НЦ с идентифициран и заплахи:

5. Инструменти, които изпълняват целта:

включително върху морското дъно, така че да се постигне добро екологично състояние.“ и „Приловът да бъде премахнат или намален до равнище, даващо възможност за възстановяване и опазване на видовете“

**Член 8 а, в, т
и Членове от 9 до 20.**

Изпълнение на национална цел 4, ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.2.1; 5.1.2.2; 5.1.2.3; 5.1.2.4.

Основният инструментариум, насочен към изпълнение на поставената национална цел се систематизира, както следва:

- Съпоставяне на предвижданията на Национален морски пространствен план 2021-2035, с предвижданията на новия План за действие на ЕК за съхраняване на рибните ресурси и опазване на морските екосистеми (Action plan to conserve fisheries resources and protect marine ecosystems) и актуализирането му при необходимост (очаква се да бъде приет в края на 2021 г.);
- Изпълнение на идентифицирани дейности от План за действие на ЕК за съхраняване на рибните ресурси и опазване на морските екосистеми;
- Изпълнение на проект за картиране и проучване разпространението на типове природни местообитания, местообитания на видове и техните популации, и определяне на природозащитното им състояние в морските пространства на Република България;
- Прилагане на политиката на нулева толерантност към незаконните практики за улов на морски ресурси;
- Подобряване на достъпа до информация за морето чрез повишаване на познанията за морската среда;
- Подобряване на националния научен капацитет и обмен на знания.
- Намаляване на приулова на китоподобни чрез въвеждане на смекчаващи мерки: акустични отблъскващи устройства, щадящи/алтернативни технически средства (мрежи) за намаляване на оплитането, адаптация на начин на ползване на рибарски мрежи и други;
- Въвеждане при необходимост на допълнителни регулации на риболова за намаляване на риболовното усилие/натиск в чувствителни зони/периоди по отношение на китоподобни;
- Оценка на реалния приулов на китоподобни за България и оценка на пределен приулов на база на състояние на популациите;
- Подобряване на възприемането на китоподобни от рибарите, в т.ч. и чрез други методи за намаляване на конфликта рибари-китоподобни;
- Координирана оценка между Черноморските държави на морските живи ресурси в Черно море, допълнително развитие на индикатори в риболова; координация и сътрудничество на ниво Черноморски басейн;
- Намаляване на човешкия натиск, свързан с приулов на видове, деградация и загуба на хабитати, замърсяване;

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта, са:

- Актуализирани и изработени нови нормативни документи/ръководства/инструкции/;
- Въведени режими за риболов по реда на Закона за рибарството и аквакултурите и/или Закона за биологично разнообразие;
- Въведени подходящи акустични отблъскващи устройства (пингери) и

тяхната подмяна (за избягване на привикването);

- Осигурено редовно докладване на приулова на китоподни от рибари, научна/експертна оценка на пълните нива на приулов за страната;
- Въведено изискване и прилагане на смекчаващи за китоподобни мерки при използване на подводен шум, особено в случаите на провеждане на военни учения и извършване на проучвания за добив на нефт и газ;
- Изготвена база данни за разпространението на природни местообитания и местообитания на видове в морските пространства;
- Подобро качество на морски крайбрежни екосистеми и предотвратяване/ намаляване на фрагментацията;
- Приложени териториално базирани мерки за опазване и управление.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 5:

1. Анализ на състоянието на екосистемите и на услугите и ползите, които предоставят:

Опазване и възстановяване на екосистемите и на екосистемните услуги и ползи, които те предоставят.

Опазването на биологичното разнообразие, поддържането на екосистемните услуги и устойчивото ползване и управление на природните ресурси са в основата на благоденствието на нашето общество. Те имат пряко значение за справянето с глобалните екологични и социално-икономически промени и свързаните с това проблеми, включително по отношение на все по-осезаемо усещаните климатичните промени и рисковете от природни бедствия. В тази връзка са необходими значителни усилия от нашата страна, насочени към опазване и подобряване на статуса на екосистемите, както и на услугите, предоставяни от биологичното разнообразие и екосистемите, които осигуряват поминъка, храната и комфорта на средата за обитаване на хората.

Най-общо услугите, които екосистемите предлагат се обособяват в следните групи:

- материални услуги - отнасят се до продукцията, добивана от екосистемите и директно използвана в производството или за лична консумация от хората (всички стоки, които ни доставя природата);
- регулиращи услуги - свързани с капацитета на екосистемите да регулират важни природни процеси и животоподдържащи системи чрез биогеохимични и биосферни цикли. Регулиращите услуги са с пряко или косвено въздействие (пречистване на водата, третиране на отпадъци и др.); Много важна регулираща услуга е и опрашването - 4 от всеки 5 диви и селскостопански растения зависят от опрашването на насекомите.
- културни услуги - нематериални ползи, които хората извличат от екосистемите под формата на наслада от красивата природа и туризъм;
- поддържащи услуги - създават условията, необходими за предоставяне на всички други екосистеми и услуги.

Типологията на екосистемите в България, картирането и оценката на състоянието им, както и на екосистемните им услуги, се основават на Национална методика за оценка и картиране на екосистемите и екосистемните услуги, предоставяни от тях. Тя е разработена в рамките на проект „Методична подкрепа за картиране на екосистемни услуги и биофизична оценка „(MetEcoSMap).

В резултат, за България са определени 9 типа екосистеми /ниво 2/ - Агросистеми, Тревни екосистеми, Храсталачни и ерикоидни екосистеми, Морски екосистеми, Екосистеми в площи с рядка и без растителност, Сладководни екосистеми, Екосистеми във влажни зони, Горски екосистеми,

Урбанизирани екосистеми.

Площно разпространение на типовете екосистема на територията на България:

Типове екосистеми	Площ в ha	%
Урбанизирани	678 624	5,98
Земеделски	3 784 997	33,36
Тревни	1 215 187	10,71
Горски	4 373 959	38,55
Храсталачни и ерикоидни	716 551	6,31
Площи с разпокъсана растителност и без растителност	82 237	0,72
Вътрешни влажни зони	20 888	0,18
Реки и езера	225 211	1,98
Морски	249 581	2,20

Източник: ИАОС

Оценката на състоянието екосистемите, които са разположени извън границите на Натура 2000, както и на услугите от тях показва следното:

- **Влажни зони:**

- ✓ от 16 екосистемни услуги от влажните зони, 9 са оценени с нерелевантен капацитет, т.е. вътрешните влажни зони не могат да предоставят тези услуги;
- ✓ с най-голям релевантен капацитет (висок и много висок) е услугата „Поддържане на популации и местообитания за размножаване“;
- ✓ с висок капацитет за предоставяне са също екосистемни услуги „Защита от наводнения“ и „Научен интерес“
- ✓ с нисък релевантен капацитет за предоставяне е услугата „Стабилизиране на земни маси и контрол на ерозията“.

Обобщени данни за оценката на екосистемните услуги на типовете екосистеми във влажните зони са дадени в приложенията.

- **Екосистеми с рядка растителност**

- ✓ преобладаващата част от териториите, заети от земи с рядка растителност са оценени с нисък бал по отношение на възможностите за предоставяне на услуги;
- ✓ налице е ниска степен на реализация на капацитета на екосистемата за предоставяне на екосистемни услуги;

- **Морски екосистеми** - тези екосистеми са заплашени от замърсяване, внос на органични вещества, присъствие на неместни видове, разрушителните риболовни практики, изграждане на защитни съоръжения по крайбрежията и др., и в този смисъл услугите, предложени от тях ограничават номенклатурата и качеството си.

- **Тревни екосистеми**

Общата площ на тревните екосистеми у нас е над 6 хил. km², в които преобладават сухите тревни екосистеми, съставляващи 81.02 % от тревните площи. Умерено влажните тревни екосистеми са 17.22 %, сезонно влажните и влажните тревни екосистеми - 1.31 %, алпийските и субалпийски тревни екосистеми - 0.07%, а вътрешните солени степи - 0.37%.

Ползите, които тези екосистеми предоставят на хората са възможност за отглеждане на животни, биомаса на лечебни растения, разпространение на растения, гъби, безгръбначни, птици, земноводни, влечуги и бозайници, възможности за отдих, възстановяване и творческо вдъхновение.

Предоставянето на суровина (свежа тревна маса и сено) за отглеждане на селскостопански животни и съответно за получаване на редица продукти от тях (месо, мляко, вълна и др.) е една от основните преки, продоволствени

услуги, предоставяни от тревните екосистеми (ливади и пасища).

Много култури, между които овощни и зеленчукови градини, зависят от наличието на насекоми, които осигуряват продуктите използвани за храна от хората, но за тях от съществена важност е поддържане популацията на **опрашители** /полинатори/. Продължаване прилагането на Модел за оценка на опрашителния потенциал на екосистемите с отчитане броя опрашители и наличието на растителни видове, служещи за храна на хората; ранжиране на екосистемите според капацитета им да предоставят услугата „опрашителен потенциал” е основна задача, насочена към поддържане устойчивостта на екосистемите.

- **Земеделски екосистеми** /агроекосистеми/ – за територията на страната са определени 5 типа земеделски екосистеми, от които с най-голям относителен дял са тези, заети от предимно зърнени култури /82.5%/, следвани от заетите от смесени култури /10.4%/, овощни градини и лозя – 4.4%. С най-малък относителен дял са екосистемите, формирани от животновъдни ферми, в т.ч. пчелини – 0.8% от всички земеделски екосистеми в страната;

- **Горски екосистеми** – те имат важни регулиращи екосистемни услуги като регулиране на водоснабдяването, защита на почвите, предотвратяване на ерозията, регулиране на климата; те предоставят и екосистемни услуги като дървесина, лечебни растения, дивеч, диви плодове. Загубата на биоразнообразие в тази екосистеми е в непосредствена връзка с други свързани екосистеми, напр. сладководни и влажни зони. Залесените площи в България заемат около една трета от територията на страната и възлизат на 4 230 мил. ha, от които 3 864 милиона ha са гори. Запасът от дървесина на горите в България възлиза на около 680 мил. m³. Българските гори притежават изключително биологично разнообразие, като само висшата флора се състои от 4 102 вида. От икономическа гледна точка годишният принос на горското стопанство, дърводобива и производството на мебели е приблизително 500 милиона евро (според ЕВРОСТАТ и Европейския секторен мониторинг на дървообработващата и мебелната промишленост).

- **Водни екосистеми** - въпреки че България има относително добри сладководни ресурси в сравнение с други европейски страни, те са с неравномерно разпределение на територията на страната. В резултат от характера на ползване на водите, както и от ясно изразеното изменение на климата се очаква значително неблагоприятно въздействие върху качествата на тези екосистеми. За някои райони на басейново управление общият годишен дебит се очаква да намалее с около 10 процента за период от последните 30 години. Значителни изменения се очакват при сезонното разпределение на оттока на реките. Докато през зимата и пролетта ще има увеличение, летният и есенният дебити на речните потоци се очаква да намалят. Наличието на подпочвени води не се очаква да се промени съществено. Налице е и необходимост от възстановяване на естествените функции на реките чрез премахване или адаптиране на стари прегради, които предотвратяват преминаването на мигриращи риби, както и с цел подобряване потока от вода и утайки.

- **Урбанизирани екосистеми** – тези екосистеми се определят като територии, в които е съсредоточена по-голямата част от населението у нас. Тази категория включва битови, строителни, промишлени, транспортни, обслужващи и инженерни обекти, депа за отпадъци, зелени зони, зони за спорт и рекреация и други. Това са екосистеми, които предлага повече или по-малко добри условия за провеждане на функциите обитаване, труд, отдих, движение, обслужване. В много голяма степен качеството на урбанистичната екосистема зависи от наличието и поддържането на зелени площи и паркове, ниска интензивност на застрояване, по-слабо шумово и въздушно замърсяване, които са основен елемент за постигане на устойчиво развитие и

осигуряване на подходящи екосистемни услуги в тази екосистема. Планирането и изграждането на екологосъобразна инфраструктура за опазване на биоразнообразието в градската среда е инструмент за постигане на по-добро качество на системата.

Обобщено, биоразнообразието, в т.ч. екосистемите са тясно свързани с уязвимостта и оценките на риска в други сектори поради универсалния характер на екосистемните услуги. Повечето регулиращи услуги действат като важни крайни екосистемни услуги - регулиране на климата, регулиране на наводненията, регулиране на ерозията, регулиране на опасностите или принос към други крайни екосистемни услуги - количество и качество на водата, пречистване (качество на въздуха, водата и почвата). Някои регулиращи услуги също са междинни екосистемни услуги - опрашването и контрола на вредители и болести, например, са от съществено значение за осигуряването на земеделски култури, лечебни растения и домашни животни. Ключовите заплахи за други сектори от загуба на биологично разнообразие и влошаването на екосистемните услуги включват загуба на добиви в селското стопанство поради спад в опрашването, намаляване контрола на вредителите и болестите и почвени формации, по-малко генетично разнообразие и загуба на регулиращи екосистемни услуги. Всяко намаление или загуба на тези услуги води евентуално до допълнителни разходи за напояване, торене на почвите, както и за посевни култури и култивирани дървесни видове, допълнителни разходи за защита от вятър, лавини, свлачища, наводнения и други екстремни събития. Водният и енергийният сектор вероятно ще бъдат засегнати главно от спада или загубата на услуги, свързани с добиването на вода и регулиращи услуги, свързани с пречистването на водите (предоставяни от горските екосистеми, влажните зони и други екосистеми).

Горите са важен екосистемен тип поради богатото им биологично разнообразие и имат голямо значение за обществото не само от гледна точка на околната среда, но и от социално-икономическа гледна точка. Горите предоставят важни регулиращи екосистемни услуги като регулиране на водоснабдяването, защита на почвите, предотвратяване на ерозията и регулиране на климата. Те са много важна основа за предоставяне на материални екосистемни услуги - дървесина, лечебни растения и дивеч. Горите предоставят и важни социални и културни услуги, включително отдых и туризъм. Рисковете от загуба на биологично разнообразие в горския сектор са тясно свързани с рисковете за биоразнообразието като цяло. Загубата на биоразнообразие в други свързани екосистеми – тревни, земеделски, сладководни и влажни зони, също може да окаже отрицателно въздействие върху горите. Туризмът може също да бъде отрицателно повлиян от загубата на културни екосистемни услуги.

Секторите „градска среда“ и „човешко здраве“ вероятно ще бъдат засегнати от загубата на широк спектър от регулиращи екосистемни услуги и културните услуги за отдых – напр. намалената регулираща функция на микроклимата за облекчаване на топлинните вълни и намаляване на смога, както и ограничените възможности за отдых вероятно ще се отразят неблагоприятно както на общото благосъстояние, така и на здравето на градското население.

Национална цел 5 е свързана с втория основен елемент от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2030 г. – „*Възстановяване на увредените сухоземни и морски екосистеми в Европа*“, както и „*Възстановяване на сладководните екосистеми и естествените функции на реките*“

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

3. Свързаност с член от КБР:

4. Свързаност на НЦ с идентифициран и заплахи:

5. Инструменти, които изпълняват целта:

Член 8 d, e, f, m.
и Членове от 9 до 20.

Изпълнение на национална цел 5, ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.1; 5.1.2;

Основният инструментариум за изпълнение на национална цел 4 се базира на следните основни постановки:

- биоразнообразието, вкл. екосистемите са тясно свързани с уязвимостта и оценките на риска в други сектори поради универсалния характер на екосистемните услуги - /селско стопанство, индустрия, транспорт, туризъм, гори, води и др./;
- повечето регулиращи услуги действат като важни крайни екосистемни услуги - регулиране на климата, регулиране на наводненията, регулиране на ерозията, регулиране на опасностите или принос към други крайни екосистемни услуги - количество и качество на водата, пречистване (качество на въздуха, водата и почвата);
- някои регулиращи услуги също са междинни екосистемни услуги - опрашването и контрола на вредители и болести, са от съществено значение за осигуряването на земеделски култури, лечебни растения и домашни животни;
- ключовите заплахи за други сектори от загуба на биологично разнообразие и влошаването на екосистемните услуги включват загуба на добиви в селското стопанство поради спад в опрашването, намаляване контрола на вредителите и болестите и почвени формации, по-малко генетично разнообразие и загуба на регулиращи екосистемни услуги.
- всяко намаление или загуба на тези услуги води до евентуално допълнителни разходи за напояване, торене на почвите, както и за посевни култури и култивирани дървесни видове и др.

Във връзка с горното, основните политики, насочени към поставената цел се систематизират както следва:

- подобряване управлението на екосистемите чрез оценка на капацитета на натоварване на значимите екосистеми, както и на капацитета им за предоставяне на екосистемни услуги;
- създаване на зелена инфраструктура и възстановяване на нарушените екосистеми;
- изграждане, реконструкция и рехабилитация на „зелена” и „синя” инфраструктура за осигуряване на екологични коридори и подобряване състоянието на популациите на видове в сухоземните и водни екосистеми;
- възстановяване на свободно течащи реки чрез премахване/адаптиране на стари прегради;
- подобряване трансфера на знания и комуникацията със заинтересованите страни относно състоянието на екосистемите и услугите от тях; повишаване на осведомеността за състоянието на екосистемите и екосистемните услуги;
- разработване и прилагане на подходи за остойносттаване на

екосистемните ползи от горите;

- поддържане на биоразнообразието, генетичното разнообразие и устойчивостта на горите;
- ограничаване на възможността инвазивни чужди видове да навлязат в горските и земеделски екосистеми, като се сведе до минимум дела на нови въвеждания на потенциално инвазивни чужди видове, както и намаляване на отрицателните ефекти от установените инвазивни чужди видове върху биоразнообразието.
- изграждане на национална система за бързо откриване и реагиране на пожари и други природни бедствия;
- забрана употребата на пестициди с доказано вредно въздействие върху пчелите и недопускане на национални дерогации;
- подобряване на националния научен капацитет и обмен на знания.

За оценка на резултатите от приложените политики могат да се ползват следните индикатори:

- Приложени актуални международни индекси за оценка на състоянието и интегритета на екосистемите (Ecosystem Area Index, Ecosystem Health Index, Red List Index of Ecosystems, Forest Landscape Integrity Index, Ecosystem Intactness Index и др.);
- Съотношение на деградирала земя към обща площ на земя;
- Промяна на площта на горски територии;
- Промяна на предназначение на земя;
- Плащания за екосистемни услуги (PES);
- капацитет на даден полигон на тревна екосистема да изхранва определен брой селскостопански животни;
- количество на получените животински продукти;
- брой отглеждани животински единици на хектар (ЖЕ/ha) в даден полигон;
- възстановяване на свободно течащи реки чрез премахване/адаптиране на стари прегради – km;
- проведени информационни кампании, ориентирани към широката публика- брой, с отчетени резултати;
- проведени срещи с браншови организации, изследователски институции, ВУЗ – брой, резултати;
- поддържане на биологичното и ландшафтното разнообразие и подобряване състоянието на популациите на видовете от дивата флора, фауна и микота – ha;
- насърчаване на собствениците на поземлени имоти в горски територии чрез субсидиране с цел опазване и поддържане на горската екосистема;
- нарастване площта на горските екосистеми – ha;
- нарастване площта на зелените системи в селищните структури – повишаване на показателя зелени площи на жител ($m^2/ж$);
- нарастване на площта на ценни за биоразнообразието гори като стари гори, лонгозни гори - ha;
- популационни размери на ключови видове в горите;
- количество произведена дървесина;
- отлагания на азот и фосфати (индикатор показва киселинността и съответно качеството на горски екосистеми);
- съхранение и поглъщане на въглерод от горите (съдържание на органичен въглерод в мъртва горска постилка и почвен слой 0-40 cm, информация във връзка с докладването по Протокола от Киото).

**НАЦИОНАЛНА
ЦЕЛ 6:**

**Устойчиво подобряване на информационното осигуряване в сектор
„Биоразнообразие“**

1. Анализ на състоянието на сектора:

Адекватното информационно осигуряване на дейностите свързани с инвентаризацията, изследването, мониторинга и докладването на състоянието на биоразнообразието е един от най-сложните и ресурсоемки компоненти на националната система за планиране, управление и опазване на околната среда, не само в България, но и във всички страни членки на ЕС. Независимо, че към настоящия момент оперират както националната система за мониторинг на биоразнообразието, така и информационната система, свързана с мрежата Natura 2000, са необходими значителни усилия за тяхното непрекъснато поддържане, разширяване на информационната база и на наличния набор от информационни инструменти. Поради спецификата на информационните ресурси, свързани с обективизиране състоянието на сектора „биоразнообразие“ и чувствителността на обществеността към тази проблематика, е необходимо устойчивото мобилизиране на ресурси и усилия, пряко насочени от една страна към осигуряване на ефективен отворен достъп до географски реферирани информация за състоянието на екосистемите и биологичния статус на териториите, а от друга - осигуряването на качествена и надеждна информация за възможно най-ниските териториални нива, която ефективно да подпомага процесите на вземане на политически и управленски решения, както със стратегически, така и с оперативен характер. Не на последно място е необходимо по-интензивно използване на съвременните технологични решения, включително разширяване и усъвършенстване на системите за мониторинг чрез внедряване и използване на системи за обективно събиране на информационни ресурси. Необходимо е създаването на отвореност на информационните системи, включително тяхното разширяване в посока каталогизиране на данни от специализирани научни изследвания, чрез които се разширява не само обема на информация, характеризираща състоянието на компонентите на биоразнообразието, но и познанията относно цялостното функционално и пространствено поведение на екосистемите в рамките на нашето национално пространство.

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 6 е с хоризонтален характер и изцяло в съответствие с определените основни ангажименти в Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2030, особено по отношение осигуряване на ефективно управление на всички защитени зони, като се определят ясни природозащитни цели и мерки и се извършва подходящ мониторинг.

3. Свързаност с член от КБР:

Член 7 и Член 17

4. Свързаност на НЦ с идентифицирани заплахи

Изпълнение на национална цел 6 ще доведе до преодоляване/смекчаване на идентифицираните заплахи за състоянието на биоразнообразието в страната;

5. Инструменти, които изпълняват целта:

Основният инструментариум, насочен към изпълнение на поставената национална цел включва:

- Оптимизация на системата за мониторинг на биоразнообразието в страната;
- Актуализация, разширяване и надграждане на националните бази данни, свързани с биоразнообразието;
- Развитие и технологично усъвършенстване на информационните платформи, обезпечавщи процесите на вземане на решение, свързани с биоразнообразието;
- Подобряване на достъпа до информационни ресурси, свързани с биоразнообразието;
- Внедряване на нови технологични решения и иновации, свързани с мониторинга на биоразнообразието.

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта, са:

- Количество актуализирани, оптимизирани протоколи, подходи и методи за мониторинг на биоразнообразието;
- Проведени процедури по технологично обновление и разширяване на функционалността на информационните системи в областта на биоразнообразието;
- Добавени/актуализирани информационни ресурси в базите данни явяващи се информационен базис на планирането, управлението и опазването на биоразнообразието в България;
- Разработени решения, платформи, интерактивни карти, геосервиси и други, свързани с осигуряване на ефективен достъп до информационни ресурси
- Внедрени технологични решения за подобряване на системата за мониторинг на биоразнообразието и състоянието на защитените територии.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 7:

Въвеждане на процедури за достъп до генетични ресурси и контрол върху тяхното използване на територията на Страната

1. Анализ на състоянието на сектора:

Генетичните ресурси (ГР) представляват материали от растителен, животински, гъбен, микроорганизмов или друг произход, които съдържат функционални единици за наследственост и притежават реална или потенциална стойност. Изследването на генетичния или биохимичния състав на генетичните ресурси, включително посредством методите на генното инженерство, води до получаване на нови знания с приложение в редица сектори като фармацевцията, козметиката, животинската и растителна селекция. В същото време молекулярните методи се превърнаха в незаменим инструмент при изучаването на видовете и екосистемите, включително за целите на тяхното опазване.

Възвръщането на част от приходите и придобитите знания от използването на генетичните ресурси към държавите, от които те произхождат, ще подпомогне опазването на видовете източник на генетични ресурси в местата, където се срещат. Също така, от голяма важност е да се улесни в максимална степен достъпът до генетични ресурси, когато той е за некомерсиални цели или за целите на опазване на биологичното разнообразие.

На международно ниво, достъпът до ГР се регулира от Конвенцията за биологичното разнообразие. Протоколът от Нагоя за достъп до генетични ресурси и справедливо и равноправно разпределяне на ползите, произтичащи от тяхното използване доразвива общите правила на КБР с отношение към използването на ГР. България е страна и по двата документа. На национално ниво разпоредбите на Протокола и Конвенцията са транспонирани чрез Закона за биологичното разнообразие (ЗБР)⁴⁹. Въпреки предприетите мерки в тази насока, в страната все още не е постигнато цялостно прилагане на Протокола от Нагоя, а от там и на третата цел на Конвенцията за биологичното разнообразие. Основните причини са недостатъчно познаване и към момента (2021 г.) все още слабата заинтересованост от страна на потенциалните ползватели на генетични ресурси към целите и задачите на Протокола от Нагоя, забавяне при организирането и провеждането в срок на необходимата актуализация на секторното законодателство и в частност на разпоредбата на ЗБР с отношение към достъпа до генетични ресурси, както и липсата на административен капацитет за прилагане на вече приетите разпоредби за контрол върху ползвателите на генетични ресурси, които извършват своята дейност на територията на страната.

Анализът на състоянието на сектора показва, че към момента България не е в състояние да осигури адекватна процедура за предоставяне на достъп до своите генетични ресурси за ползватели от други държави, което затруднява научните изследвания, включително съвместните с участие на български и чуждестранни учени. В същото време, недостатъчният административен ресурс не позволява извършването на ефективен контрол върху ползвателите на генетични ресурси, с произход други държави, на територията на страната.

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 7 съответства на основната цел на Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие до 2030, а именно опазване и възстановяване на природата, посредством осигуряване на условия за справедлива и равноправна подялба на ползите от използването на генетични ресурси.

3. Свързаност с член от КБР:

Член 15.

4. Свързаност на НЦ с идентифицирани заплахи:

Изпълнение на национална цел 7, ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.1.1; 5.1.1.2;

5. Инструменти, които изпълняват целта:

Основният инструментариум, насочен към изпълнение на поставената национална цел 7 се систематизира, както следва:

- Подобряване осведомеността на заинтересованите страни за обекта и целите на Протокола от Нагоя;

⁴⁹ <https://www.moew.government.bg/bg/priroda/biologichno-raznoobrazie/genetichni-resursi/>

- Актуализиране на секторното законодателство;
- Подобряване на националния научен капацитет и обмен на знания;
- Повишаване на капацитета на администрацията за прилагане на Протокола от Нагоя.

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта, са:

- Актуализирана информация относно състоянието на сектора;
- Проведени информационни кампании с отчетено добро ниво на заинтересованост от страна на организации, граждани, НПО;
- Проведени срещи с браншови организации, ВУЗ, изследователски институти;
- Брой издадени разрешения за достъп до генетични ресурси и брой сключени споразумения за подялба на ползите;
- Количество подадени към компетентните органи декларации за положена дължима грижа⁵⁰;
- Брой извършени проверки за спазване на разпоредбите на Регламент (ЕС) № 511/2014 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на регистъра на колекциите, наблюдението за спазване на задълженията от страна на ползвателите и най-добрите практики.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 8:

Повишаване на приноса на селското стопанство за съхраняване и подобряване на биоразнообразието, намаляване употребата на пестициди и увеличаване на делът на земеделската земя, управлявана съгласно принципите на биологичното земеделие; постигане на устойчиво ползване на рибните ресурси.

1. Анализ на състоянието на селското и горското стопанство:

В последните 2 години, по данни от МЗХГ и НСИ, реколтираните площи в България са относително постоянни величини, като слабо се увеличават през 2018 г. от 1 144 519 ha през предходната година на 1 212 013 ha за пшеницата и от 398 152 ha на 444 622 ha за царевичката (зърно). В същото време реколтираните площи слабо намаляват от 128 365 ha на 103 570 ha за ечемик и от 898 844 ha на 788 656 ha за слънчоглед.⁵¹ Средните добиви варират незначително.

Съгласно Годишен доклад за изпълнението Bulgaria - Rural Development Programme, към 31.12.2018 г. изпълнението на показател „Земеделска земя, обхваната от договори с цел опазване на природните ресурси“ е с двойно преизпълнение, като заложената цел по отношение на обхванатите площи е 362 хил. ha, а подпомогнатите площи към 31.12.2018 г. възлизат на 782 хил. ha.

Изпълнителна агенция по селекция и репродукция в животновъдството (ИАСРЖ) и Развъдните организации в страната контролират 44 застрашени от изчезване редки **местни породи**, които са и обект на подпомагане в досега действащата Програма за развитие на селските райони.

В съвременен план, България е страна по международната Конвенция за биологичното разнообразие, както и партньор в Европейската програма по биоразнообразие. Дейността по съхранение на растителното разнообразие от **културни растения** е част от Националния план за запазване на биоразнообразието. Дейността по съхранение на растителното разнообразие от културни растения е част от Националния план за запазване на биоразнообразието.

⁵⁰ <https://www.moew.government.bg/bg/priroda/biologichno-raznoobrazie/genetichni-resursi/>

⁵¹ https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2021/01/19/approved_apr_2019_bg_rdp_2014-2020.rar

Съгласно актуализиран Национален план за действие за устойчива употреба на пестициди в България⁵², броят на разрешени **продукти за растителна защита** нараства от 431 броя през 2012 г. на 773 броя през 2017 г. Използваните в България пестициди показват тенденция на намаление. През 2014 г. използваните количества възлизат на 1002 t, като през 2012 г. те са били 1331 t, а през 2013 г. – 1193 t. Въпреки това, сравнителен анализ за употребата на пестициди в България⁵³, Австрия и Португалия в периода от 2012 г. до 2019 г. показва, че Докато в Австрия и Португалия пестициди се употребяват върху съответно 17 % и 31 % от култивираните площи в България този процент е 45.

Въпреки значителното увеличаване на площите за **биоземеделие**, с 229.2% от 2012 г., когато те са били 39 138 ha на 128 839 ha през 2018 г., България е на едно от последните места по дял на биологичните площи от общата използвана земеделска площ – 2,6 %.

Уловът и производството на **риба** през периода 2015–2018 г. се различава значително, като показва общо средно годишно увеличение от 9 747,2 t на 23 886,4 t или увеличение 145,0% спрямо предходния период от 2009 до 2012 г. Посоченото увеличение се дължи основно на производство на риба от рибовъдни стопанства.

През 2018 г. общото производство на **аквакултури** (зарибителен материал, риба и други водни организми за консумация) в специализираните рибовъдни стопанства възлиза на 15 758,08 t - с около 3% под нивото от предходната година, като се отчита намаление както на производството на зарибителен материал, така и на това на риба за консумация.

Устойчивото ползване на рибни ресурси се базира на научни и технически данни за състоянието на видовете и техния запас, използване на подходящи и щадящи технически мерки, както и забрана за достъп до определени акватории и/или риболов в определени периоди. В някои случаи това може да включва компенсационни и други смекчаващи мерки.

2. Съответствие с цел от Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 8 допринася към изпълнението на целите на Стратегията на ЕС за биологично разнообразие за 2030 г. с отношение към повишаването на приноса на селското и горско стопанство за съхраняване и подобряване на биоразнообразието, намаляването на риска от използването на химически пестициди, увеличаване на процента на земеделски площи, които предоставят с високо разнообразие на ландшафта и на обработваемите площи, в които се прилага биологично земеделие, осигуряване на устойчиво използване на рибните ресурси.

Посоченото дава основание за формулиране на следните подцели в настоящата Стратегия:

Подцел 8.1. – Повишаване приноса на селското и горско стопанство за съхраняване и подобряване на биоразнообразието;

Подцел 8.2. – Постепенно намаляване употребата на химически пестициди и ограничаване на риска от тяхното ползване;

Подцел 8.3. – Осигуряване на по-добър контрол върху придобиване, съхранение и използване на препарати за растителна защита или други токсични химически препарати; ликвидиране на случаите на нерегламентираното им използване в дивата природа с цел отравяне на диви и домашни животни;

Подцел 8.4. – Запазване на относителния дял на земеделски земи с налични

⁵² [НАЦИОНАЛЕН ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ \(government.bg\)](https://www.government.bg)

⁵³ Изт. ИПАЗР „Н. Пушкаргов“, ЕВРОСТАТ 2019 г.
<https://www.agriacad.bg/uploads/froala/0684d30f55a1839c4e90c952abff97cc181df668.pdf>

3. Свързаност с член от КБР:

4. Свързаност на НЦ с идентифициран и заплахи:

5. Инструменти които изпълняват целта:

естествени елементи на ландшафта;

Подцел 8.5. – Осигуряване на устойчиво ползване на рибните ресурси.

Член 8 а, в d, е, f, m; Членове от 9 до 20.

Изпълнение на национална цел 8, ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.1; 5.1 2;

Основният инструментариум, насочен към изпълнение на поставената национална цел и нейните подцели се систематизира, както следва:

По отношение на подцел 8.1. – Повишаване приноса на селското и горско стопанство за съхраняване и подобряване на биоразнообразието:

- нарастване на относителния дял на земеделските земи /пасища, обработваеми земи и трайни насаждения/, в които се прилагат мерки, целящи опазване и подобряване на биоразнообразието в рамките на Общата селскостопанска политика;
- постигане на измеримо подобрене на природозащитното състояние на биологичните видове и местообитания, зависещи или повлияни от селскостопанска дейност и от екосистемните ползи, като по този начин се осигури принос за устойчивото развитие на екосистемите;
- опазване, възстановяване и поддържане на биологичното и ландшафтното разнообразие в горските територии;
- запазване и поддържане на съществуващите постоянни пасища, мери и ливади от навлизането на нежелана растителност - орлова папрат, чемерика, айлант, аморфа и други;
- повишаване равнищата на (или нарастване) на популациите на дивеча в горските екосистеми с цел опазване на биологичното разнообразие и устойчиво развитие.

По отношение на подцел 8.2. - Постепенно намаляване употребата на химически пестициди и ограничаване на риска от тяхното ползване:

- ефективно контролиране използването на химически пестициди и замърсяването от тях;

По отношение на подцел 8.3. – Осигуряване на по-добър контрол върху придобиване, съхранение и използване на препарати за растителна защита или други токсични химически препарати; ликвидиране на случаите на нерегламентираното им използване в дивата природа с цел отравяне на диви и домашни животни:

- осъществяване на превенция и контрол върху нерегламентирания внос, съхранение, достъп и употреба на опасни препарати за растителна защита и други токсични химически препарати;
- повишаване на обществената осведоменост и чувствителност по отношение на проблема с отровите;
- подобрения на нормативната база и въвеждане на ефективни регулации;

По отношение на подцел 8.4. - Запазване на относителния дял на земеделски земи с налични естествени елементи на ландшафта:

- опазване на характеристики на ландшафта в земеделските площи - буферни ивици, обратно или трайно оставена земя под угар, живи плетове,

неплододайки дървета, подпорни стени при терасиране или водоеми и др.

По отношение на подцел 8.5. - осигуряване на устойчиво ползване на рибните ресурси:

- забрана на някои риболовни уреди или методи, при които се използват взривни вещества, отрови, зашеметяващи вещества, електрически ток, и др.;
- запазване ресурса в морето, като се акцентира върху селективността на риболовните уреди;
- осъществяване на ефективен контрол на зоните за риболов;
- определяне на забранени зони за риболов;
- забрана за риболов на уязвими видове до възстановяване на популациите им;
- мерки за намаляване на изхвърлянето на улов, като например разработването на пилотни проекти за проучване на методи за намаляване на нежелания улов.
- подобряване на капацитета и координацията между всички заинтересовани страни за опазване, подобряване и увеличаване на популациите на рибата.

Индикаторите, проследяващи изпълнението на подцелите са следните:

Подцел 8.1:

- Земеделски земи с приложени мерки за подобряване природозащитното състояние на биологичните видове и местообитания – ha;
- Видове и местообитания с подобро природозащитно състояние, зависещи или повлияни от земеделска дейност – вид, местообитание/ha
- Променени/актуализирани нормативни актове – бр.;

Подцел 8.2:

- намаление в годишна база на използваните химически пестициди - ha;

Подцел 8.3:

- проведени публични информационни кампании срещу незаконното използване на отрови – бр.;
- проведени обучения на правоприлагащите органи – бр.;
- финализирани административно-наказателни процедури – бр.;
- инициирани съдебни процедури – бр.;
- регистрирани случаи на незаконно използване на отрови и отровни примамки в природата, загинали и пострадали екземпляри животински видове-бр.

Подцел 8.4.:

- запазени земеделски земи с естествени характеристики на ландшафта – ha;

Подцел 8.5.:

- оператори и/или организации на производителите на продукти от риболов с подобрени модели за устойчив улов на риба и/или други водни организми – бр.;
- състояние на експлоатираните за стопански риболов видове риби и други водни организми в Черно море – вид;
- брой регистрирани случаи/общ брой проверки за незаконен, нерегламентиран и недеклариран риболов.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 9:

1. Анализ на състоянието на

Максимално ограничаване на въвеждането и натурализирането на чужди видове в природата и контрол на широко разпространените инвазивни чужди видове

Съгласно определението на Конвенцията за биологичното разнообразие и IUCN **инвазивни чужди видове** са чужди видове, чието въвеждане и/или

инвазивните чужди
видове:

разпространение е заплаха за биологичното разнообразие и/или за екосистемните услуги, човешкото здраве и икономиката.

Първият списък на видове, от значение за ЕС е определен с Регламент за изпълнение (ЕС) 2016/1141 на Комисията от 13 юли 2016 г. за приемане на списък на инвазивните чужди видове (ИЧВ), които засягат ЕС, в съответствие с Регламент (ЕС) № 1143/2014 на Европейския парламент и на Съвета. Списъкът съдържа 37 ИЧВ, повечето от които се срещат само в някои държави членки. България включва посочените ИЧВ за наблюдение и контрол за да гарантира предприемането на действия за предотвратяване на по-нататъшното им разпространяване и/или за намаляване на щетите от тях у нас, които вече са разпространени. В тази връзка, в България е изработен Атлас на инвазивните чужди видове от значение за Европейския съюз. Атласът съдържа информация и оригинални данни за страната за 37-те вида, включени в първоначалния списък към Регламента за ИЧВ. В списъка попадат 14 растения, 7 безгръбначни животни и 16 гръбначни животни (два вида риби, един вид земноводно, един вид влечуго, три вида птици и девет вида бозайници). От тях два вида раци (*Eriocheir sinensis*, *Orconectes limosus*), два вида риби (*Percottus glenii*, *Pseudorasbora parva*), един вид влечуго (*Trachemys scripta*) и един вид бозайник (*Myocastor coypus*) вече са установени в България, като някои от тях (*P. parva*, *M. coypus*) са широко разпространени на територията на страната.

Съгласно Регламент за изпълнение (ЕС) 2017/1263 на Комисията от 12 юли 2017 год. за актуализиране на списъка на инвазивните чужди видове, които засягат ЕС, създаден с Регламент за изпълнение (ЕС) 2016/1141 на Комисията в съответствие с Регламент (ЕС) № 1143/2014 на Европейския парламент и на Съвета, в табличния списък на инвазивните чужди видове, които засягат ЕС, в азбучен ред се добавят още 12 броя ИЧВ: *Alternanthera philoxeroides*, *Alopochen aegyptiacus* Linnaeus, 1766; *Asclepias syriaca* L.; *Elodea nuttallii* (Planch.) St. John; *Gunnera tinctoria* (Molina) Mirbel; *Heracleum mantegazzianum* Sommier & Levier; *Impatiens glandulifera* Royle; *Microstegium vimineum* (Trin.) A. Camus; *Myriophyllum heterophyllum* Michaux; *Nyctereutes procyonoides* Gray, 1834; *Ondatra zibethicus* Linnaeus, 1766; *Pennisetum setaceum* (Forssk.) Chiov.

Понастоящем списъкът съдържа 66 ИЧВ – 36 вида растения, 8 безгръбначни и 22 гръбначни животни. От тях 8 вида растения, 2 вида безгръбначни животни и 7 вида гръбначни животни се срещат в България.

Изготвен е първият национален доклад за ИЧВ в изпълнение на ангажиментите на България по прилагането на Регламент (ЕС) № 1143/2014 за периода 2015-2018 г. Събрани са и анализирани данни за състоянието на популациите, разпространението, пътищата на въвеждане, биологията и предприетите мерки за предотвратяване и контрол съгласно Регламента за 5 вида растения и 7 вида животни, засягащи ЕС. Изработени са карти за разпространението на ИЧВ в страната с общо 87 находища на растения и 374 находища на животни. Най-широко разпространение имат нуталиевата водна чума (*Elodea nuttallii*) и жлезистата слабонога (*Impatiens glandulifera*) от растенията и псевдорасбората (*Pseudorasbora Parva*) и нутрията (*Myocastor Coypus*) от животните.

Със Заповед № РД09-122 от 23.02.2015 г. на МЗХГ е приет Национален стандарт 7 от Национални стандарти за добро земеделско и екологично състояние на земята, съгласно който е задължително да се запазват и поддържат съществуващите постоянни пасища, мери и ливади от навлизането на нежелана растителност - орлова папрат (*Pteridium aquilinum*), чемерика (*Veratrum spp.*), айлант (*Ailanthus altissima*) и аморфа (*Amorpha fruticosa*).

В Национален FSC (Forest Stewardship Council) стандарт на България от 2016 г. за отговорно управление на горите, в Приложение 8 на Стандарта, са посочени дървесните и храстови инвазивни чужди видове, които не трябва да се използват за залесяване в териториите в обхвата на FSC FM сертификация. Списъкът е в съответствие с националния доклад за състоянието и опазването на околната среда в България през 2010 г. (издание 2012 г.).

В рамките на проект ESENIAS-TOOLS (2015-2017г.) са разработени и стандартизирани методи за събиране, анализ и разпространение на данни за ИЧВ; изградена е техническа инфраструктура и инструменти; събрани са данни за чужди видове (морски, сладководни и сухоземни растения, гъби и животни) от България; изработени са общи списъци на чуждите и приоритетните видове за региона и за България; разработена е методика за анализ и приоритизиране на пътищата за въвеждане и разпространяване на ИЧВ в България; обменена е информация и изградено сътрудничество с други държави, организации, институции и мрежи; повишена е обществената осведоменост чрез провеждане на обучения, публикуване на множество научни и научно-популярни статии и книги и изработване на постоянна експозиция за ИЧВ.

В рамките на проект IBBIS (2015-2017г.) са разработени и тествани методики за мониторинг и оценка на състоянието и въздействието на чужди видове растения, гъби и животни. Разработена е и методика за оценка на риска от навлизане, разпространяване и въздействие на чужди видове в България.

В рамките на ННП „Опазване на околната среда и намаляване на риска от неблагоприятни явления и природни бедствия“ (2018-2022г.) се разработва концепция за Национална система за ранно откриване и предупреждение за инвазивни чужди видове в България.

България участва в създаването и координира две международни научни мрежи за ИЧВ. Мрежата за инвазивни чужди видове в Югоизточна Европа (ESENIAS) е създадена през 2011 г. и се координира от ИБЕИ-БАН. В нея участват 16 държави. Целите на мрежата са обмен и споделяне на данни за ИЧВ чрез интернет портал (www.esenias.org); подпомагане на комуникацията и сътрудничеството между институциите и експертите, занимаващи се с ИЧВ в Югоизточна Европа; провеждане на съвместни научни дейности; подкрепа при разработване и хармонизиране на законодателството, свързано с ИЧВ; и участие в европейски и световни инициативи, свързани с ИЧВ.

Мрежата за инвазивни чужди видове в Дунавския регион (DIAS) е създадена през 2014 г. В нея участват 15 държави и мисията на мрежата е да координира дейностите, свързани с ИЧВ в Дунавския регион. DIAS разработва и изпълнява Стратегия за инвазивните чужди видове в Дунавския регион в рамките на Приоритетна област 06 на Стратегията на ЕС за Дунавския регион (PA06 EUSDR).

В рамките на двете мрежи са проведени множество работни срещи и научни и публични форуми, включително 3 съвместни международни научни конференции за ИЧВ (София 2017 г., Букурещ 2018 г. и Охрид 2019 г.).

2. Съответствие с цел от Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 9 съответства на Основен ангажимент 9 от Плана за възстановяване на природата, а именно: „*Да се намали с 50 % броят на видовете, включени в Червения списък, които са застрашени от инвазивни чужди видове*“

3. Свързаност с член от КБР:

4. Свързаност на НЦ с идентифицира ни заплахи:

5. Инструменти които изпълняват целта:

Член 8 h, m; и Членове от 9 до 20.

Изпълнение на национална цел 9, ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.1;

Основният инструментариум, насочен към изпълнение на поставената национална цел 9 се систематизира, както следва:

- Постоянно подобрявани национален научен капацитет и научна основа за актуалното състояние и въздействието на инвазивните чужди видове върху местното биологично разнообразие, икономиката и здравето на човека, както и обемен на опит;
- Разработване на планове за действие за приоритетни пътища за въвеждане и разпространяване на инвазивни чужди видове, засягащи ЕС и България;
- Въвеждане на национална система за ранно откриване и предупреждение за инвазивни чужди видове, вкл. и тези, засягащи ЕС, и мониторинг на приоритетни инвазивни чужди видове за установяване на тенденциите в популациите им и ефекта от прилагането на мерките за контрол;
- Разработване на план за спешни мерки и механизми за бързо ликвидиране на нововъведени инвазивни чужди видове, засягащи ЕС;
- Периодична актуализация на списъците на чуждите и на инвазивните местни и/или чужди видове (вкл. видовете, засягащи ЕС);
- Разработване на планове за действие за натурализирани и широко разпространени инвазивни чужди видове, засягащи ЕС и България, вкл. за възстановяване на увредените от тяхното въздействие екосистеми;
- Разпространяване на информационни материали и провеждане на информационни кампании и обучения за ИЧВ.

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта, са:

- Брой (за година) на съобщенията за първи път в научна публикация натурализирани чужди видове в България;
- Брой (за година и общо) на съобщенията за първи път натурализирани чужди видове, използвайки определен приоритетен път за въвеждане и разпространяване на инвазивни чужди видове, засягащи ЕС и България, за който се изпълнява план за действие;
- Площ/брой на териториите/водните тела и басейни с премахнати или с ограничено разпространение инвазивни чужди видове – dka;
- Общ брой видове с природозащитна стойност (защитени видове според ЗБР; Червена книга на Р. България; Червени списъци), засегнати от въздействието на инвазивните чужди видове;
- Публикувани информационни материали и проведени информационни кампании и обучения за ИЧВ – бр.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 10:

Съхраняване и увеличаване функцията на горите за опазване на биологичното разнообразие и намаляване на тенденциите за изменение на климата чрез увеличаване на площта, качеството и устойчивостта им

1. Анализ на състоянието:

Залесената площ в България се увеличава, като превишава поставената в Стратегическия план за развитие на горския сектор 2014-2023г.⁵⁴ цел от 500 ha на година. За оценка на резултатите от управленческите мерки се използват различни индикатори – горска площ, състав по дървесни видове, възобновени гори и др.

Индикаторът *Горска площ* отразява площта на горите и други залесени територии, класифицирани по тип на горите и по възможност за ползване на дървесина, както и делът на горите и други залесени земи към общата площ. Той предоставя цялостна информация за горските ресурси и за националните политики и планирането на горското стопанство и е ключов елемент в оценката на устойчивото управление на горите. Към края на 2018 г. площта на горските територии възлиза на 4 247 200 ha, от които 3 893 396 ha (35.1%) залесени територии (в т.ч. клек 23 882 ha), което представлява 38,3% от територията на страната. Иглолистните гори обхващат площ от 1 251 353 ha (29.4%), а широколистните 2 995 847 ha (70.6%) от общата площ на горските територии.

Индикаторът *Увреждане на горите* показва площи на горите и другите земи от горските територии, в които са установени увреждания, причинени от абиотични (температурните аномалии, засушаванията, урагани, снеголоми, свлачища), биотични (насекоми, гъбни патогени, дивеч, гризачи) и антропогенни фактори (атмосферно замърсяване, неустойчива или браконьерска сеч).

Преките щети от пожари в горските територии през 2017 г. са оценени на почти 4 милиона лева, което също е под средната стойност за преки щети от около 5 милиона лева за последните 10 години. В тази сума не влизат разходите, необходими за възстановяване на опожарените от върхови пожари горски територии, които ще се реализират в следващите 3 години от Държавните горски предприятия и останалите собственици на горски територии. Не се включват и разходите на МВР, МО, Областни администрации, Общини, доброволци и други собственици на горски територии за потушаване на пожарите през годината.

Добитата дървесина за периода 2015-2018 г. в България варира в тесни граници от 8 300 до 8 600 хиляди плътни m³.

Една от основните цели, заложи в Стратегията за биоразнообразие на ЕС до 2030 г. е да се гарантира, че до 2030 г. биологичното разнообразие в Европа ще поеме по пътя на възстановяването в полза за хората, планетата, климата и икономиката. За целта е необходимо да се въведат мерки за строга защита на най-малко една трета от защитените зони, които представляват 10 % от сухоземната територия и 10 % от морските басейни на ЕС. За тази цел е необходимо осигуряване на строга защита на останалите девствени и вековни гори в ЕС, които да бъдат идентифицирани, картографирани, наблюдавани и ефективно опазвани. България е предприела редица стъпки в това направление като към момента горите във фаза на старост (вековни гори) са с площ повече от 110 000 ha, но е предвидено определяне със заповед и на нови площи вековни гори.

В стратегията на ЕС до 2030 г. е предвидено да се изготви специална стратегия на ЕС за горите, съобразена с по-амбициозните цели във връзка с биологичното разнообразие и неутралността по отношение на климата, която ще включва пътна карта за засаждане до 2030 г. на най-малко 3 милиарда нови дървета в ЕС при пълно прилагане на екологичните принципи. За 2019 г. в България са изпълнени залесявания в горските територии върху 17 123 dka съгласно Годишен отчетен доклад на ИАГ за 2019 г.

⁵⁴ [\(Microsoft Word - \321\317\320\303\321 2014-2023 2013-07-30m-1.doc\) \(iag.bg\)](#)

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 10 е в пряка връзка със следния основен елемент от Стратегията на ЕС за биоразнообразието до 2030 г: *Да се увеличи количеството, качеството и устойчивостта на горите си — по-конкретно срещу пожари, суши, болести по растенията и други заплахи, които вероятно ще нараснат с изменението на климата, както и с ангажимент 6 от План на ЕС за възстановяване на природата: „засаждане до 2030 г. на най-малко 3 милиарда нови дървета в ЕС при пълно прилагане на екологичните принципи.“*

3. Свързаност с член от КБР:

-

4. Свързаност на НЦ с идентифицирани заплахи:

Изпълнението на национална цел 10, ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.1; 5.1.2;

5. Инструменти, които изпълняват целта:

Основният инструментариум, насочен към изпълнение на поставената национална цел 10 се систематизира, както следва:

- определяне и ефективно опазване на горите във фаза на старост (вековни гори);
- залесяване и засаждане на дървета с цел да се подпомогне биологичното разнообразие и възстановяването на екосистемите;
- възможно най-пълно ограничаване на значимите заплахи за горите като фрагментация, разпространение на инвазивни чужди видове, засушаване, пожари, бури, вредители;
- устойчиво ползване на горите и горските ресурси;
- подобряване на националния научен капацитет и обмен на знания.

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта, са:

- Проведени залесителни мероприятия – площ, ha.
- Засадени дървета от местни и характерни за съответния район видове – бр.
- Новоопределени гори във фаза на старост – площ, ha.

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 11:

Опазване, възстановяване и разширяване на зелената инфраструктура в градските и крайградски територии

1. Анализ на състоянието:

Изграждането и защитата на зелените площи в урбанизираните екосистеми, следва да се разглежда като основен фактор, подкрепящ природния комплекс, здравето и благосъстоянието на хората и развиващата се икономика.

Редица проучвания през годините са доказали важността на зелените градски и крайградски територии – паркове, градини, гори, водни площи, както за комфорта на обитаване, чрез намаляване на нивата на шум и замърсяване на въздуха, подобряване на микроклиматичните характеристики, така и за опазване на биоразнообразието.

В проучване на биоразнообразието на София в рамките на инициатива „Визия за София“ са определени и картирани 33 зони с концентрация на биоразнообразие. Повечето от тях представляват комплекси от разнородни ландшафти и

местообитания в които според различни източници, проучвания и литературни данни са идентифицирани 1195 вида животни и растения и 47 типа природни местообитания. Това видово разнообразие подчертава необходимостта от опазване, поддържане и разширяване на зелените площи в рамките на населените места.

По отношение показателя „зелени площи на жител“ в големите населени места за България той варира от около 3 m² до 15 m²/чов., което е далеч от европейските изисквания за 20 m² зелени площи на жител.

В тази връзка, както и от гледна точка опазване на биоразнообразието в градовете, Стратегията на ЕС до 2030 г. предвижда елементи за прекратяване загубата на зелени градски екосистеми. С цел да бъде възстановено присъствието на природата в градовете и да се компенсират действията на местните общности Комисията призовава европейските градове с население от най-малко 20 000 жители да разработят до края на 2021 г. планове за „екологизиране на градовете“. В тях следва да бъдат включени мерки за създаване на достъпни и благоприятни за биологичното разнообразие градски гори, паркове и градини, градски ферми, зелени покриви и стени, улици с алейно озеленяване, градски открити затревени площи и живи плетове.

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 11 е в пряка връзка със следния основен елемент от Стратегията на ЕС за биоразнообразието до 2030 г: „*Озеленяване на градските и крайградските райони*“, както и с ангажимент 11 от План на ЕС за възстановяване на природата: „*Градовете с най-малко 20 000 жители да разполагат с амбициозни планове за екологизиране.*“

3. Свързаност с член от КБР:

-

4. Свързаност на НЦ с идентифицирани заплахи:

Изпълнението на национална цел 11, ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.2;

5. Инструменти които изпълняват целта:

Основният инструментариум, насочен към изпълнение на поставената национална цел 11 се систематизира, както следва:

- Изграждане на нови и опазване на съществуващи зелени площи в градовете и крайградската среда;
- изработване на планове за екологизиране на градовете с население над 20 000 жители;
- Подобряване на националния научен капацитет и обмен на знания.

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта, са:

- Подобен показател „зелена площ на жител“ за големите градове – m²/човек.
- Изработени планове за екологизиране за населените места с население над 20 000 жители – бр.
- Новоизградени зелени пространства – площ, m².
-

НАЦИОНАЛНА ЦЕЛ 12:

Провеждане на регулярни публични кампании за информиране на обществеността и работа на местно ниво

1. Анализ на състоянието:

Анализът на нивото на осведоменост на населението се базира на данни от Национален доклад за опазване на околната среда в България за 2018г.⁵⁵ съгласно който:

- през 2018 г. са проведени 444 форума, семинари, беседи, кръгли маси, конференции за ученици, учители, бизнес, НПО, служители от общинската и държавна администрация от МОСВ;
- наблюдава се намаляваща тенденция на броя на посетители в сайтовете на МОСВ и неговите поделения (от 2 389 000 посещения през 2015 г. на 904 328 през 2018 г.);
- наблюдава се значително нарастване на откритите уроци (от 146 през 2015 г. на 514 през 2018 г.);
- наблюдава се нарастване на базата данни и публични регистри, поддържане в Интернет от МОСВ и поделенията му (от 384 броя през 2015 г. на 447 - през 2018 г.);
- намалява броя на проведени обсъждания с участието на обществеността (от 121 през 2015 г. до 56 - през 2018 г.);
- запазва се устойчива тенденция при издаването на информационни материали.

Обобщено, налице е прилагане на разнообразни форми за информираност на обществеността в България относно опазването на околната среда. По отношение информираността относно значимостта на биологичното разнообразие и неговото опазване, както и значителните екологични и социално-икономически разходи, свързани със загубата му, респ. с възстановяването му са теми, които изискват провеждането на допълнителни действия и мерки.

2. Съответствие с цел от Стратегията на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.:

Национална цел 12 е в пряка връзка със следния основен елемент от Стратегията на ЕС за биоразнообразието за 2030 г.: „Подобряване на познанията, образованието и уменията“.

3. Свързаност с член от КБР:

Член 8 j, m; 10 d и Член от 10 d.

4. Свързаност на НЦ с идентифицирани заплахи:

Изпълнение на национална цел 12, ще доведе до преодоляване на заплахи, формулирани в т. 5.1.1; 5.1.2; 5.1.3

5. Инструменти които изпълняват целта:

Ключов фактор при прилагането на политиките по опазване на биологичното разнообразие и екосистемите е населението по места и обществото като цяло. Във всяка една от дейностите, които обхваща опазването на биологичното разнообразие следва да включи и социалната ангажираност. Информацията свързана с дейностите по управление на биологичното разнообразие следва да бъде достъпна, систематизирана и ясна, за да бъде лесно усвояема от населението.

Формулираната национална цел е предназначена да активизира работата с местното население, обществото и обществените нагласи и очаквания за постигане на устойчиво/ефективно управление на биологичното разнообразие в България. С изпълнението на тази цел ще се постигне подобряване на образованието, комуникацията, осведомеността на обществеността и обществените дейности за

⁵⁵ [Повишаване на екологичното съзнание и култура — ИАОС \(government.bg\)](http://www.government.bg)

насърчаване на опазването и устойчивото използване на биоразнообразието и екосистемните услуги.

Основният инструментариум за постигане на поставената цел се състои в:

- организиране на обучения и кампании за повишаване осведомеността относно биологичното разнообразие и заплахите за него (браконьерство, използване на забрани методи и средства за лов и превенция от хищници, инвазивни видове, незаконна търговия със защитени видове и др.), предназначени за всички възрастови и социални категории, вкл. за местна и държавна власт, бизнес сектора, за ловци, рибари, за събирачи на лечебни и други растения, туристически организации и други заинтересовани организации, за журналисти и медии, за физически лица и др.;
- провеждане на кампании за осведомяване на деца и юноши в предучилищна и училищна среда;
- образованието и професионалното обучение в областта на земеделието, горското стопанство и свързани с тях сектори, следва да се съсредоточават в по-голяма степен върху ролята на биологичното разнообразие;
- повишаване значението, познанията и работата на доброволческия и общественения сектор в сферата на защитата на биологичното разнообразие;
- популяризиране на примерите за най-добри практики за спиране загубата на биологично разнообразие, както и такива на неговото възстановяване;
- събиране на мнения, забележки и предложения от гражданите с цел местните власти да получат пълна представа за реалното състояние на биологичното разнообразие в съответния район

Индикаторите, проследяващи изпълнението на целта, са:

- Проведени кампании по сектори – бр.;
- Проведени кампании в учебни заведения – бр.;
- Проведени доброволчески мероприятия – бр.;
- Популяризирани добри практики за опазване/възстановяване на биологично разнообразие – бр.;
- Намалено потребителско търсене на чувствителни видове.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1

Международни стратегически документи и документи

- **Споразумение за опазване на мигриращите водолюбиви птици от Африка и Евразия (AEWA)**, в сила от 01.02.2000г. споразумението изисква да се вземат координирани мерки за поддържане на мигриращите водолюбиви видове птици в благоприятен природозащитен статус или да се възстановяват в такъв статус.
- **Споразумение за опазване на китоподобните бозайници в Черно море, Средиземно море и съседната акватория на Атлантическия океан**, в сила от 01.06.2001 г., насочено към насърчаване международните действия в сътрудничество за опазване на мигриращите видове.
- **Споразумение за опазване на популациите от европейски прилепи** – в сила от 18.11.2001 г.,- всяка страна забранява умишленото улавяне, затваряне или убиване на прилепи, освен при наличие на разрешение от нейната компетентна институция.
- **КОНВЕНЦИЯ за опазване на световното културно и природно наследство**, обн. ДВ. бр.44/27.05.2005г., НП „Пирин“, ПР „Сребърна“ и НП „Централен Балкан“ са обекти на световното природно наследство в България. През 2017 г. деветте резервата, разположени на територията на НП „Централен Балкан“ - „Боатин“, „Царичина“, „Козя стена“, „Стенето“, „Соколна“, „Пеещи скали“, „Стара река“, „Джендема“ и „Северен Джендем“ са включени в Европейския сериен обект на световно наследство на ЮНЕСКО - „Старите и вековни букови гори на Карпатите и други региони в Европа“.
- **Рамкова КОНВЕНЦИЯ на ООН по изменение на климата (UNFCCC) (Рио де Жанейро, 1992)** - ДВ, бр.28/28.03.1995 г. съгласно която държавите следва да приемат ефективно екологично законодателство, екологичните стандарти, управленските цели и приоритети, следва да отразяват екологичния контекст и контекста на развитието, за които те се отнасят;
- **Протокол от Киото за изменението на климата** – един от най-важните международни юридически документи, предназначен за борба с изменението на климата. Той съдържа поетите от индустриалните държави ангажименти да намалят своите емисии на определени парникови газове, на които се дължи глобалното затопляне;
- **Глобално споразумение относно изменението на климата** – Париж, в резултат на Конференция на ООН по изменението на климата, 2015 г. През декември 2020 г. в контекста на необходимостта от повишаване на амбициите в областта на климата, както се изисква и от Парижкото споразумение, Европейският съвет одобри нова цел за намаляване на емисиите до 2030 г. за постигането на нетно намаление на равнището на ЕС на емисиите на парникови газове до 2030 г. с най-малко 55% спрямо равнищата от 1990 г.
- **КОНВЕНЦИЯ за опазване и използване на трансграничните водни течения и международните езера** – обн. ДВ. бр.14/20.02.2004 г., изм. ДВ. бр.22/05.03.2013 г. Съгласно тази конвенция, страните се задължават да предприемат всички подходящи мерки за предотвратяване, ограничаване и намаляване на всякакъв вид трансгранично въздействие.
- **КОНВЕНЦИЯ за сътрудничество при опазване и устойчиво използване на река Дунав (Конвенция за опазване на река Дунав)** - обн., ДВ, бр. 49/17.05.2002 г., попр., бр.53/28.05.2002 г. Страните-членки са с ясно намерение да засилят сътрудничеството си в областта на управлението, опазването и използването на

водите, мотивирани от наличието и заплахата от краткосрочни и дългосрочни вредни ефекти.

- **КОНВЕНЦИЯ за опазване на Черно море от замърсяване** – обн. ДВ, бр. 49/17.06.1994 г., Всяка договаряща страна взема под внимание неблагоприятните последици от замърсяването на вътрешните ѝ води върху морската среда на Черно море.
- **Стратегически план за действие за опазване на околната среда и възстановяване на Черно море**, документът представлява споразумение между 6-те държави, граничещи с бреговете на Черно море, с цел да действат в синхрон за подпомагане на продължителното възстановяване на Черно море.
- **КОНВЕНЦИЯ за международна търговия със застрашени видове от дивата флора и фауна (СІТЕС-Вашингтонска конвенция)** – обн. ДВ, бр.6/21.01.1992 г., основната цел на конвенцията е насочена към контрол върху вноса, износа, реекспорта на екземпляри от застрашени растения и животни от дивата флора и фауна;
- **КОНВЕНЦИЯ по влажните зони с международно значение, по-специално като местообитания за водолюбиви птици (Рамсарска конвенция)** - Обн. ДВ. бр.56/10.07.1992 г. В списъка на Конвенцията за влажните зони с международно значение (Рамсарските места), България е представена с 11 влажни зони, с обща площ 49 912,43 ха, представляващи 0,45 % от територията на страната. Основно задължение на страните членки е да включат опазването на влажните зони като част от националното планиране, така че да стимулират разумно ползване на всички влажни зони на териториите си, независимо дали те са включени или не в списъка на влажните зони с международно значение;
- **КОНВЕНЦИЯ за опазване на мигриращите видове диви животни (Бонска конвенция)** – обн. ДВ, бр.16/25.02.2000 г., По тази конвенция страните признават значението на опазването на мигриращите видове и съгласието на държавите в региона да предприемат действия с тази цел, когато това е възможно и подходящо, като отделят специално внимание на мигриращите видове, чийто природозащитен статус е неблагоприятен.
- **КОНВЕНЦИЯ за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания (Бернска конвенция)** – обн. ДВ, бр. 23/10.03.1995 г.; целите на тази конвенция са запазването на дивата флора и фауна и техните местообитания и по-специално на тези видове и местообитания, чието запазване изисква сътрудничеството на няколко държави, както и подпомагането на това сътрудничество. Специално внимание се отделя на застрашените и уязвими видове, в т.ч. и мигриращи видове.
- **ЕВРОПЕЙСКА КОНВЕНЦИЯ за ландшафта** – обн. ДВ. бр.22/15.03.2005 г. - основната цел на конвенцията е да насърчи опазването, управлението и планирането на ландшафтите и да организира европейско сътрудничество по въпросите на ландшафта
- **ПРОТОКОЛ от Нагоя за Достъп до генетични ресурси и подялба на ползите, произтичащи от тяхното използване, към Конвенция за биологичното разнообразие.** е приет на 29 октомври 2010 год., на Десетата конференция на страните-членки на Конвенцията за биологичното разнообразие, в гр. Нагоя, Япония. България подписа Протокола на 23 юни 2011 г. Протоколът въвежда правила и процедури за достъп до генетичните ресурси и разпределение на ползите между страните, доставящи и ползващи такива ресурси. Очаква се той да допринесе за намаляване загубата на биологично разнообразие и преустановяване на незаконното използване на генетични ресурси в световен мащаб. Целта на документа е да създаде

по-голяма правна сигурност и прозрачност както за доставчиците, така и за ползвателите на генетични ресурси

Стратегически документи на Европейския съюз

- **Стратегия „От фермата до трапезата“** за справедлива, здравословна и екологосъобразна продоволствена система (COM/2020/381 final). Стратегията е основен елемент от Европейския зелен пакт. Целта на документа е осигуряване на по-здравословна и устойчива продоволствена система на ЕС. Тази цел следва да бъде постигната посредством редица действия, насочени към намаляване на използването на рискови пестициди в селското стопанство, намаляване на употребата на торове, стимулиране на развитието на биологичното земеделие, създаване на здравословна продоволствена среда, включително подходящо етикетиране и обозначаване на храни произведени по устойчив и щадящ природата начин, борба с разхищението на храни, укрепване на научната база, др.
- **Нов план за действие относно кръговата икономика.** За по-чиста и по-конкурентоспособна Европа (COM(2020) 98 final). Планът е основен елемент от Европейският зелен пакт. Документът предлага мерки по отношение на целия жизнен цикъл на продуктите за постигане на екологосъобразно бъдещо развитие на икономиката, укрепи конкурентоспособността на ЕС, като същевременно защитава околната среда и предоставя нови права на потребителите. Новият план е насочен към проектирането и производството в кръговата икономика, за да се гарантира, че използваните суровини остават в икономиката на ЕС колкото е възможно по-дълго. Планът и предвидените в него инициативи следва да бъдат разработени с активното участие на бизнеса и заинтересованите страни.

Директиви на Европейския съюз, свързани с биологичното разнообразие транспонирани в националното законодателство

- Директива 92/43/ЕИО на Съвета за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна;
- Директива 2009/147/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно опазването на дивите птици;
- Директива 1999/22/ЕС на Съвета относно държането на диви животни в зоологически градини;
- Директива 2001/18/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 12 март 2001 г. относно съзнателното освобождаване на генетично модифицирани организми в околната среда и за отмяна на Директива 90/220/ЕИО на Съвета;
- Рамкова директива за водите 2000/60/ЕЕС;
- Директива за морска стратегия (2008/56/ЕО за създаване на рамка за действие на Общността в областта на политиката за морска среда);
- Директива за качеството на пресните води, нуждаещи се от опазване, за да поддържат живота на рибите (78/659/ЕЕС), подменена от Директива 2006/44/ЕО;
- Директива за водите за отглеждане на черупкови организми (79/923/ЕЕС);
- Директива за черупковите организми (91/492/ЕЕС), подменена от Директива 97/61/ЕС за хигиенните стандарти за производство и пласиране/излагане на пазара на живи черупкови като миди, охлюви, раци, скариди и рибни продукти.

Регламенти на Европейския съюз

Търговия с екземпляри от диви видове:

- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 338/97 на СЪВЕТА от 9 декември 1996 относно защитата на видовете от дивата флора и фауна чрез регулиране на търговията с тях (**НОВО**: Последно изменение: РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 2019/2117 на КОМИСИЯТА от 29 ноември 2019 за промяна на приложенията);
- РЕГЛАМЕНТ № 865/2006 на КОМИСИЯТА от 4 Май 2006 установяващ подробни правила за прилагане на **Регламент № 338/97** от 9 декември 1996 г. за защита на видовете от дивата флора и фауна чрез регулиране на търговията с тях;
- РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ (ЕС) № 792/2012 на КОМИСИЯТА от 23 август 2012 за определяне на правила във връзка с формата на разрешителните, сертификатите и другите документи, предвидени в Регламент (ЕО) № 338/97 на Съвета относно защитата на видовете от дивата фауна и флора чрез регулиране на търговията с тях, и за изменение на Регламент (ЕО) № 865/2006 на Комисията (изменен януари 2015);
- РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ (ЕС) 2019/1587 НА КОМИСИЯТА от 24 септември 2019 г. относно забрана за въвеждането в Съюза на екземпляри от някои видове от дивата фауна и флора в съответствие с Регламент (ЕО) № 338/97 на Съвета относно защитата на видовете от дивата фауна и флора чрез регулиране на търговията с тях;
- РЕГЛАМЕНТ ЕЕС/3254/91 на Съвета от 4 ноември 1991 година относно забрана за използването на капани в Общността и внасянето в Общността на кожи и стоки, произведени от определени видове диви животни, произхождащи от страни, в които те се ловят с капани или методи за лов, които не съответстват на международните стандарти за хуманност при използване на капани;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1771/94 на КОМИСИЯТА от 19 юли 1994 относно определяне на разпоредби относно въвеждането в Общността на необработени кожи и стоки произведени от определени видове диви животни (по отношение на Регламент № 3254/ 91);
- РЕГЛАМЕНТ НА КОМИСИЯТА (ЕО) № 35/97 от 10 януари 1997, предвиждащ разпоредби за издаване на сертификати за необработени кожи и стоки, за които се отнася Регламент на Съвета (ЕИО) № 3254/91;
- РЕГЛАМЕНТ 348/81/ЕЕС за общите правила за внос на китове или продукти от тях;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1007/2009 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 16 септември 2009 относно търговията с тюленови продукти;
- РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ (ЕС) 2015/1850 НА КОМИСИЯТА от 13 октомври 2015 година за определяне на подробни правила за прилагането на Регламент (ЕО) № 1007/2009 на Европейския парламент и на Съвета относно търговията с тюленови продукти;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 708/2007 на СЪВЕТА от 11 юни 2007 относно използването в аквакултурите на чуждоземни и неприсъстващи в района видове;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 535/2008 на КОМИСИЯТА от 13 юни 2008 за определяне на подробни правила за прилагане на **Регламент (ЕО) № 708/2007** на Съвета относно използването в аквакултурите на чуждоземни и неприсъстващи в района видове;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1523/2007 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 11 декември 2007 за забрана на пускането на пазара и вноса или износа от Общността на котешка и кучешка кожа и продукти, съдържащи такава кожа.

Инвазивни видове:

- РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1143/2014 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 22 октомври 2014 година относно предотвратяването и управлението на въвеждането и разпространението на инвазивни чужди видове;
- РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ (ЕС) 2016/145 на КОМИСИЯТА от 4 февруари 2016 година за приемане на формата на документа, който служи като доказателство за наличието на разрешително, издадено от компетентните органи на държавите членки, с което се позволява на учрежденията да извършват определени дейности с инвазивните чужди видове, които засягат Съюза, в съответствие с РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 1143/2014 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА;
- РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ (ЕС) 2016/1141 на КОМИСИЯТА от 13 юли 2016 година за приемане на списък на инвазивните чужди видове, които засягат Съюза, в съответствие с Регламент (ЕС) № 1143/2014 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА (изм. с РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ (ЕС) 2017/1263 на КОМИСИЯТА от 12 юли 2017 г.);
- РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ (ЕС) 2019/1262 на КОМИСИЯТА от 25 юли 2019 година за изменение на Регламент за изпълнение (ЕС) 2016/1141 с цел актуализиране на списъка на инвазивните чужди видове, които засягат Съюза;

Генетични ресурси

- РЕГЛАМЕНТ (ЕС) № 511/2014 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 16 април 2014 година относно мерките за спазване от ползвателите, произтичащи от Протокола от Нагоя за достъпа до генетични ресурси и справедливата и равнопоставена подялба на ползите, произтичащи от тяхното използване в Съюза;
- РЕГЛАМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ (ЕС) 2015/1866 на КОМИСИЯТА от 13 октомври 2015 година за определяне на подробни правила за прилагането на Регламент (ЕС) № 511/2014 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на регистъра на колекциите, наблюдението за спазване на задълженията от страна на ползвателите и най-добрите практики;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕС) 2016/1012 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 8 юни 2016 година относно зоотехнически и генеалогични условия за развъждане, търговия и въвеждане в Съюза на чистопородни разплодни животни, хибридни разплодни свине и зародишни продукти от тях, за изменение на Регламент (ЕС) № 652/2014 и директиви 89/608/ЕИО и 90/425/ЕИО на Съвета и за отмяна на определени актове в областта на развъждането на животни (Регламент относно разплодните животни).

Генетично модифицирани организми (ГМО)

- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 767/2009 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 13 юли 2009 година относно пускането на пазара и употребата на фуражи, за изменение на Регламент (ЕО) № 1831/2003 на Европейския парламент и на Съвета, за отмяна на Директива 79/373/ЕИО на Съвета, Директива 80/511/ЕИО на Комисията, директиви 82/471/ЕИО, 83/228/ЕИО, 93/74/ЕИО, 93/113/ЕО и 96/25/ЕО на Съвета, както и на Решение 2004/217/ЕО на Комисията;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 65/2004 на КОМИСИЯТА от 14 януари 2004 година за създаване на система за разработване и оценка на единните идентификатори за генетично модифицирани организми;

- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1946/2003 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 15 юли 2003 година относно трансграничното придвижване на генетично модифицирани организми (текст от значение за ЕИП);
- Регламент (ЕО) № 1981/2006 на КОМИСИЯТА от 22 декември 2006 година относно подробни правила за прилагане на член 32 от Регламент (ЕО) № 1829/2003 на Европейския парламент и на Съвета по отношение на референтната лаборатория на Общността генетично модифицирани организми;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1830/2003 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 22 септември 2003 година относно проследяването и етиктирането на генетично модифицирани организми и проследяването на храни и фуражи от генетично модифицирани продукти и за изменение на Директива 2001/18/ЕО;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1829/2003 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 22 септември 2003 година относно генетично модифицираните храни и фуражи (текст от значение за ЕИП);
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 258/97 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 27 януари 1997 година относно нови храни и нови хранителни съставки;
- РЕГЛАМЕНТ (ЕО) № 1049/2001 на ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ и на СЪВЕТА от 30 май 2001 година относно публичния достъп до документи на Европейския парламент, на Съвета и на Комисията.

Подробен списък на законодателството на ЕС в областта на биологично разнообразие е наличен на страницата на МОСВ на <https://www.moew.government.bg/bg/priroda/strategicheski-dokumenti/>

Приложение 2

Закони в Република България, свързани с опазване на биологичното разнообразие

- ЗАКОН за биологичното разнообразие - Обн. ДВ. бр.77 от 9 Август 2002 г.;
- ЗАКОН за защитените територии - Обн. ДВ. бр.133 от 11 Ноември 1998 г.,
- ЗАКОН за опазване на околната среда - Обн. ДВ. бр.91 от 25 Септември 2002 г.;
- ЗАКОН за лечебните растения - Обн. ДВ. Бр.29 от 7 Април 2000 г.
- ЗАКОН за горите - Обн. ДВ. бр.19 от 8 Март 2011г., В сила от 09.04.2011 г.
- ЗАКОН за водите - В сила от 28.01.2000 г., Обн. ДВ. бр.67 от 27 Юли 1999г.;
- ЗАКОН за устройство на територията - Обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001г.;
- ЗАКОН за кадастъра и имотния регистър - Обн. ДВ. бр.34 от 25 Април 2000г.;
- ЗАКОН за държавната собственост - Обн. ДВ. бр.44 от 21 Май 1996 г.;
- ЗАКОН за общинската собственост - Обн. ДВ. бр.44 от 21 Май 1996 г.;
- ЗАКОН за опазване на земеделските земи - Обн. ДВ. Бр.35 от 24 Април 1996 г.;
- ЗАКОН за възстановяване на собствеността върху горите и земите от горския фонд - Обн. ДВ. бр.110 от 25 Ноември 1997 г.;
- ЗАКОН за туризма - В сила от 01.10.2002 г., Обн. ДВ. бр.56 от 7 Юни 2002 г.;
- ЗАКОН за културното наследство, Обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г., В сила от 10.04.2009 г.;
- ЗАКОН за лова и опазване на дивеча - Обн., ДВ, бр. 78 от 26.09.2000 г.;
- ЗАКОН за генетично модифицирани организми – Обн. ДВ, бр. 27 от 29.03.2005 г., в сила от 1.06.2005 г.,;
- ЗАКОН за защита на животните - Обн. ДВ, бр. 13 от 8.02.2008 г., в сила от 31.01.2008 г.;
- ЗАКОН за защита на растенията - Обн., ДВ, бр. 61 от 25.07.2014 г.;
- ЗАКОН за рибарството и аквакултурите - Обн., ДВ, бр. 41 от 24.04.2001г.;
- ЗАКОН за пчеларството - Обн. ДВ. бр.57 от 24 Юни 2003 г.;
- ЗАКОН за устройството на Черноморското крайбрежие, В сила от 01.01.2008 г., Обн. ДВ. бр.48 от 15 Юни 2007 г.

Наредби в РБългария, свързани с опазване на биологичното разнообразие

- НАРЕДБА за условията и реда за разработване и утвърждаване на планове за управление на защитени зони, *Приета с ПМС № 349 от 30.12.2008 г., в сила от 27.01.2009 г., Обн. ДВ. бр.7 от 27 Януари 2009г.*;
- НАРЕДБА за разработване на планове за управление на защитени територии *Приета с ПМС № 7 от 8.02.2000 г., обн., ДВ, бр. 13 от 15.02.2000 г.*;
- НАРЕДБА № 3 от 28.04.2005 г. за съдържанието, създаването и поддържането на кадастралната карта и кадастралните регистри, в сила от 13.05.2005 г., *издадена от МРРБ, Обн.ДВ. бр.41 от 13 май 2005 г.*;
- НАРЕДБА № 7 от 22.12.2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделни видове територии и устройствени зони, *издадена от МРРБ, обн.ДВ, бр.3 от 2004 г.*;
- НАРЕДБА № 8 от 14 юни 2001 г. за обема и съдържанието на устройствените планове *(загл. изм. - дв, бр. 22 от 2014 г., в сила от 11.03.2014 г.) в сила от 01.08.2001 г., Издадена от Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Обн. ДВ. бр.57 от 26 Юни 2001г.*;

- НАРЕДБА № 4 от 21 май 2001 г. за обхвата и съдържанието на инвестиционните проекти, *в сила от 05.06.2001г. Издадена от Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Обн. ДВ. бр.51 от 5 Юни 2001г.;*
- НАРЕДБА за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда (загл. изм. - дв, бр. 3 от 2006 г.), *Приета с ПМС № 59 от 07.03.2003 г., Обн. ДВ. бр.25 от 18 Март 2003г.;*
- НАРЕДБА № 2 от 20 януари 2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки или генетичен материал от лечебни растения, *Издадена от Министерство на околната среда и водите, Обн. ДВ. бр.14 от 20 Февруари 2004г.;*
- НАРЕДБА № 5 за изискванията, на които трябва да отговарят билкозагответелните пунктове и складовете за билки, *Издадена от Министерство на околната среда и водите, Обн.ДВ, бр. 85 от 28.09.2004 г.;*
- НАРЕДБА № 18 от 7.10.2015 г. за инвентаризация и планиране в горските територии, *Издадена от министъра на земеделието и храните, Притурка към ДВ, бр. 82 от 23.10.2015 г.;*
- НАРЕДБА за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми (загл. изм. - ДВ, бр. 3 от 2006 г.), *В сила от 01.07.2004 г., Приета с ПМС № 139 от 24.06.2004 г., Обн. ДВ. бр.57 от 2 Юли 2004г.;*
- НАРЕДБА № 2 от 18 декември 2006 г. за условията и реда за създаването и функционирането на Националната система за мониторинг на състоянието на биологичното разнообразие, *обн. ДВ. бр.3 от 12 Януари 2007 г.;*
- НАРЕДБА за условията и реда за извършване на оценка за съвместимост на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони, *Приета с ПМС № 201 от 31.08.2007 г., обн., ДВ, бр.73 от 11.09.2007 г., в сила от 11.09.2007 г.*
- НАРЕДБА № 1 от 9 май 2006 г. за условията и реда за лицензиране на зоологическите градини, *Издадена от Министерство на околната среда и водите, Обн. ДВ бр. 43 от 26 Май 2006 г.;*
- НАРЕДБА № 4 за условията и реда за издаване на разрешителни за въвеждане на неместни или повторно въвеждане на местни животински и растителни видове в природата, *Издадена от Министерство на околната среда и водите, Обн. ДВ, бр. 65 от 22.07.2003 г.;*
- НАРЕДБА № 5 за условията и реда за разработване на планове за действие за растителни и животински видове, *Издадена от Министерство на околната среда и водите, Обн. ДВ, бр. 73 от 19.08.2003 г.;*
- НАРЕДБА № 6 за минималните изисквания и условия за отглеждане на животни в зоологически градини, *Издадена от Министерство на околната среда и водите, Обн. ДВ бр. 105 от 02.12.2003 г., изм. ДВ бр. 43 от 26 май 2006 г., изм ДВ бр. 44 от 12 юни 2009 г.;*
- НАРЕДБА № 8 за реда и условията за издаване на разрешителни за изключенията от забраните, въведени със Закона за биологичното разнообразие за животинските и растителните видове от приложение № 3, за животинските видове от приложение № 4, за всички видове диви птици, извън тези от приложение № 3 и приложение № 4 и за използване на неселективните уреди, средства и методи за улавяне и убиване от приложение № 5, *Издадена от министъра на околната среда и водите и министъра на земеделието и горите, Обн., ДВ, бр. 4 от 16.01.2004 г., изм. и доп., бр. 19 от 13.03.2015 г.;*
- НАРЕДБА № 14 за условията и реда за издаване на разрешителни за въвеждане на неместни или повторно въвеждане на местни дървесни, храстови и ловни видове в

природата и отчитане на мнението на обществеността в района на повторно въвеждане, Издадена от Министерство на околната среда и водите, Обн. ДВ, бр. 88/2005 г.;

Национални стратегически и планови документи

- **Националната програма за развитие на България 2030** - рамков стратегически документ от най-висок порядък в йерархията на националните програмни документи, детерминиращ визията и общите цели на политиките за развитие във всички сектори на държавното управление, включително техните териториални измерения. Документът определя три стратегически цели, за чието изпълнение групира правителствените намерения в пет области (оси) на развитие и 13 национални приоритета. Непосредствена връзка с опазването на биоразнообразието има *Ос на развитие 2. Зелена и устойчива България* – която съдържа *три национални приоритета: Кръгова и нисковъглеродна икономика; Чист въздух и биоразнообразие; Устойчиво селско стопанство.*
- **Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и план за действие до 2030 г.**
- **Националната стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие на Република България.** Документите задават рамката за действия за адаптиране към изменението на климата /АИК/ и приоритетни направления до 2030 г., като идентифицира и потвърждава необходимостта от действия за АИК както за цялата икономиката, така и на секторно ниво - „Селско стопанство“, „Биологично разнообразие и екосистеми“, „Енергетика“, „Гори“, „Човешко здраве“, „Транспорт“, „Туризм“, „Градска среда“ и „Води“.
- **Националната приоритетна рамка за действие по Натура 2000 (НПРД), валидна до 2023 г.** - стратегически документ, предвиждащ необходимите финансови ресурси за изпълнение на дейности за подобряване на природозащитното състояние на видовете и природните местообитания по Директивата за местообитанията и Директивата за птиците.
- **Национална информационна и комуникационна стратегия за мрежата Натура 2000, валидна до 2023 г.** основната цел на документа е да се подкрепи цялостния процес на комуникация на Натура 2000.
- **Национален план за опазване на най-значимите влажни зони в България, валиден до 2022 г.** предназначението на Плана е да бъде инструмент за опазване и устойчиво управление на влажните зони като характерни екосистеми и свързаното с тях биологично разнообразие.
- **Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор, валидна до: 2037 г.** Дългосрочен документ, насочен към определяне на основните цели, етапи, средства и методи за развитие на водния сектор.
- **Планове за управление на речните басейни 2016 – 2021 г. (ПУРБ)** - основната цел на Плановете за управление на речните басейни е постигане на „добро състояние“ на водите и свързаните с тях екосистеми до края на програмния период.
- **Планове за управление на риска от наводнения 2016 – 2021 г. (ПУРН)** - основната цел на тези планове е да определят рамка от мерки за оценка и управление на риска от наводнения с цел намаляване на неблагоприятните последици върху човешкото здраве, околната среда, стопанската дейност и културното наследство.
- **Обща стратегия за управление и развитие на хидромелиорациите и защита от вредното въздействие на водите, валидна до: 2030 г.** Стратегията предвижда сектор „Хидромелиорации“ управлява инфраструктурата за предоставяне на напоителни и отводнителни услуги и да надзирава инфраструктурата за защита от наводнения и

корекциите на реките, която предпазва земеделските земи от вредното въздействие на водите.

- **Стратегия за опазване на околната среда в морските води на Черно море на Република България (Морска стратегия), валидна до 2021 г.** Документ, съдържащ мерки, насочени към опазване на биологичното разнообразие, стимулиране на устойчиво използване и управление на морските ресурси, предотвратяване разпространението на инвазивни видове, намаляване въздействието на човешките дейности върху морската среда и др.
- **Национална програма за опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите (2020 – 2030 г.)** Документ, насочен към опазване на почвените ресурси и тяхното устойчиво ползване, както и прилагане на добри практики за предотвратяване увреждането а почвите.
- **Национален план за действие за устойчива употреба на пестициди в Република България (приет на 21.11.2012 год. с протоколно решение на МС, а с решение на 571/13.08.2020 на МС е актуализиран.),** валиден до: не е указан срок, съгласно Директива 2009/128, държавите членки следва да преразглеждат националните си планове за действие най-малко на всеки 5 години. Документът определя цели, мерки и срокове за намаляване на рисковете и въздействието на употребата на пестициди върху здравето на хората и околната среда.
- **Национална програма за овладяване на популацията на безстопанствените кучета на територията на Република България,** валидна до: не е указан срок; Програмата има за цел въвеждането на един интегриран, цялостен, дългосрочен подход на национално ниво, целящ управление на съществуващите популации от безстопанствени животни.
- **Националната програма за профилактика, надзор, контрол и ликвидиране на болестите по животните и зоонозите за периода 2019-2021 г.,** валидна до 2021 г. Програмата има за цел опазване здравето на животните и хората в България и спазване на основния принцип – свободно движение на животни и животински продукти на територията на общността.

Допълнителна информация за относими към целите и задачите на СБРРБ документи, изготвени в рамките на стратегическото планиране, за секторите на околната среда, земеделието, горското стопанство, енергетиката, туризма, здравеопазването, инфраструктурата, добивът и преработката на суровини и др. може да бъде намерена в Портала за обществени консултации на Министерския съвет: <http://www.strategy.bg/>, в категория Стратегически документи.

Приложение 3

Компетентни органи в Република България

Компетентни органи в РБългария с данни за контакт, са както следва:

- Министерство на околната среда и водите (МОСВ); <http://www.moew.government.bg>;
- Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС); <http://eea.government.bg>;
- Дирекция „Национална служба за защита на природата“ (ДНСЗП-МОСВ);
- Регионални инспекции по околна среда и води (РИОСВ) към МОСВ (15): София, Русе, Варна, Бургас, Благоевград, Пловдив, Стара Загора, Хасково, Пазарджик, Смолян, Шумен, В. Търново, Плевен, Враца, Монтана; <http://www.moew.government.bg>;
- Дирекция „Национален парк „Пирин“ (ДНПП) – МОСВ; <http://www.pirin.bg>
- Дирекция „Национален парк „Рила“ (ДНПР) – МОСВ; <http://www.rila.bg>
- Дирекция „Национален парк „Централен Балкан“ (ДНПЦБ); <http://www.centralbalkan.bg>;
- Басейнова дирекция Дунавски район (БДДР-Плевен); <http://www.bd-dunav.org>;
- Басейнова дирекция Черноморски район (БДЧР-Варна); <http://www.bsbd.org>
- Басейнова дирекция Източнороморски район (БДИБР-Пловдив); <http://www.eard.org>;
- Басейнова дирекция Западнороморски район (БДЗБР Благоевград); <http://www.wabd.bg>;
- Предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда (ПУДООС); <http://www.pudoos.bg>;
- Министерство на външните работи (МВНР); <http://www.mfa.bg>
- Министерство на земеделието, храните и горите (МЗХГ); <http://www.mzh.government.bg>;
- Изпълнителна агенция по горите (ИАГ); <http://www.iag.bg>
- Българска агенция по безопасност на храните (БАБХ); <http://www.babh.government.bg>
- Дирекция Природен парк „Беласица“ (ДППБ); <http://www.belasica.iag.bg>;
- Дирекция Природен парк „Българка“ (ДППБ); <http://www.balgarka.iag.bg>;
- Дирекция на Природен парк „Витоша“ (ДППВ); <http://www.vitosha.iag.bg>;
- Дирекция на Природен парк „Врачански Балкан“ (ДППВБ); <http://www.vrachanskibalkan.iag.bg>
- Дирекция на Природен парк „Златни пясъци“ (ДППЗП); <http://www.zlatnapiasaci.iag.bg>;
- Дирекция на Природен парк „Персина“ (ДППП); <http://www.persina.iag.bg>;
- Дирекция на Природен парк „Рилски манастир“ (ДППРМ); <http://www.rilskimanastir.iag.bg>;
- Дирекция на Природен парк „Русенски Лом“ (ДППРЛ); <http://www.rusenskilom.iag.bg>
- Дирекция на Природен парк „Сините камъни“ (ДППСК); <http://www.sinitekamani.iag.bg>
- Дирекция на Природен парк „Странджа“ (ДППС); <http://www.strandja.iag.bg>
- Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури (ИАРА); <http://iara.government.bg>
- Изпълнителна агенция по селекция и репродукция на животновъдството (ИАСРЖ); <http://www.iasrj.eu>;
- Изпълнителна агенция по сортоизпитване, апробация и семеконтрол; <http://www.iasas.government.bg>

- Изпълнителна агенция „Проучване и поддържане на река Дунав“(ИАППРД); <http://www.appd-bg.org>;
- Държавна агенция Национален статистически институт (НСИ); <http://www.nsi.bg>
- Министерство на образованието и науката (МОН); <http://www.mon.bg>
- Изпълнителна агенция „ОП Наука и образование за интелигентен растеж“ (ИАОПНОИР); <http://www.opnoir.bg>;
- Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания, Българска академия на науките (ИБЕИ-БАН); <http://www.iber.bas.bg>
- Институт по океанология (ИО- БАН); <http://www.io-bas.bg>
- Институт за гората (ИГ-БАН); <http://www.fri.bas.bg>
- Институт по физиология на растенията и генетика;(ИФРГ), <http://www.bio21.bas.bg/ippg/bg/>;
- Институт по информационни и комуникационни технологии(ИИКТ-БАН); <http://www.iict.bas.bg>
- Селскостопанска академия(ССА); <http://www.agriacad.bg>;
- Институт по растителни генетични ресурси „К. Малков”- гр. Садово (ИРГР); <http://www.ipgrbg.com>;
- Национален Природонаучен музей (НПМ-БАН); <http://www.nmnhs.com>;
- Регионален Природонаучен музей –Пловдив; <http://www.rnhm.org>;
- Софийски университет „Св. Климент Охридски“(СУ); <https://www.unisofia.bg>
- Лесотехнически университет –София (ЛТУ); <http://www.ltu.bg>

Приложение 4

Библиография

Национална програма за развитие: България 2030 - <https://www.minfin.bg/bg/1394>

Национален стратегически документ „Цифрова трансформация на България за периода 2020-2030 г.“ - <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1318>

Интегриран план в областта на енергетиката и климата на Република България 2021 - 2030 г. - <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1301>

Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие до 2030 г. - <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1294>

Проект на План за възстановяване и устойчивост на Република България
<http://strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=5572>

Националната концепция за пространствено развитие -
<https://www.eufunds.bg/bg/oprd/node/4554>

За екосистемите извън Натура 2000 - има информация на интернет страницата на ИАОС -
<http://eea.government.bg/bg/ecosystems/index>

МОСВ – ИАОС, Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в България, 2019 г., 2020 г. <http://eea.government.bg/bg/soer>

МОСВ 2020, Шести национален доклад 2014-2018 г. към Конвенцията за биологичното разнообразие на ООН. <https://www.cbd.int/doc/nr/nr-06/bg-nr-06-en.pdf>

Глобална рамка за биологичното разнообразие, Брюксел, 2020, нулев проект,
http://ec.europa.eu/environment/nature/index_en.htm

Директиви и регламенти на ЕС,
<https://www.moew.government.bg/bg/priroda/zakonodatelstvo/mejdunarodno-zakonodatelstvo/resheniya-na-evropejskiya-suyuz/>

Документ за размисъл към устойчива Европа, Брюксел, 2019,
https://ec.europa.eu/commission/sites/betapolitical/files/factsheets_sustainable_europe_012019_bg.pdf

(ЕАОС) Изменение на климата, въздействия и уязвимост в Европа през 2016 г. (Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016, ЕЕА Report No 1/2017)

(ЕАОС) Списък с растителни и животински видове от значение за общността, чието съхраняване изисква обявяването на специални защитни зони (<https://eunis.eea.europa.eu/references/2325/species>)

(ЕАОС) Чеклист за типове местообитания от приложение I, и видове от приложения II, IV и V от директивата за местообитанията (https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17)

(ЕАОС) Чеклист за видове птици от приложение I, и видове от приложения I и II от директивата за птиците (https://cdr.eionet.europa.eu/help/birds_art12)

5-ти Глобален преглед на биологичното разнообразие
<https://www.cbd.int/gbo/gbo5/publication/gbo-5-en.pdf>
<https://www.cbd.int/conferences/post2020>

(ЕАОС) Изменение на климата, въздействия и уязвимост в Европа през 2016 г. (Climate change, impacts and vulnerability in Europe 2016, EEA Report No 1/2017)
State of nature in Europe: a health check — European Environment Agency (europa.eu)
Article 17 National summary factsheet – Bulgaria

Регистър на ЗТ и ЗЗ (government.bg)

ИАОС, 2017, Методика за оценка и картиране на състоянието на земеделските екосистеми и техните услуги в България

ИАОС, 2017, Методика за оценка и картиране състоянието на горите и горските екосистеми в България

ИАОС: Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в РБългария
<http://eea.government.bg/bg/soer/2018/biodiversity-nem>

Изпълнителна агенция по околна среда, Национална система за мониторинг на биологичното разнообразие: <http://eea.government.bg/bg/bio/nsnbr/osnoven-dokument-na-nsmbr>

ИАОС - Повишаване на екологичното съзнание и култура
(<http://eea.government.bg/bg/soer/2018/eco-consciousness/index>)

ИАОС, 2017, Методика за оценка и картиране състоянието на храстови и ерикоидни екосистеми и техните услуги в България

ИАОС, 2017, Методика за оценка и картиране състоянието на морските екосистеми и техните услуги в България

ИАОС, 2017, Методика за оценка и картиране състоянието на екосистеми на земи с рядка растителност и техните услуги в България

Методика за оценка и картиране състоянието на сладководни екосистеми и техните услуги в България

ИБЕИ-БАН, 2017, Методика за оценка и картиране състоянието на екосистемите на влажни зони и техните услуги в България

ИБЕИ-БАН, 2017, Методика за оценка и картиране състоянието на тревни екосистеми и техните услуги в България

МОСВ, 2014, Анализ и оценка на риска и уязвимостта на секторите в българската икономика от климатичните промени

Конвенция Минамата относно живака, : www.mercuryconvention.org

Становище на Европейския Комитет на Регионите — „Устойчива Европа до 2030 г.: последващи действия във връзка с целите на ООН за устойчиво развитие, екологичния преход и Парижкото споразумение относно изменението на климата“ (2020/C 39/06), Брюксел, 8 октомври 2019 г., 05.02.2020, Официален вестник на Европейския съюз

Насоки относно най-добрите практики за ограничаване, смекчаване или компенсиране на запечатването на почвата, Европейски съюз, 2012 [SWD(2012) 101 final/2, http://ec.europa.eu/environment/soil/sealing_guidelines.htm]

Доклад за глобална оценка на Биоразнообразието и екосистемните услуги/ Междуправителствена научно-политическа платформа за биологичното разнообразие и екосистемните услуги – Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services - Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services /IPBES <https://ipbes.net/global-assessment>

Climate change is affecting altitudinal migrants and hibernating species David W. Inouye*, Billy Barr†, Kenneth B. Armitage†§, and Brian D. Inouye

*Department of Biology, University of Maryland, College Park, MD 20742; Rocky Mountain Biological Laboratory, P.O. Box 519, Crested Butte, CO 81224; §Department of Ecology and Evolutionary Biology, University of Kansas, Lawrence, KS 66045-2106; and Center for Population Biology, One Shields Boulevard, University of California, Davis, CA 9561

[Scottish Biodiversity Strategy Report to Parliament 2017 – 2019, 26 Jun 2020](#)

[Scotland's Biodiversity Progress to 2020 Aichi Targets, 2020](#)

ИПАЗР „Н. Пушкиров“, Балансирана употреба на пестицидите – важна предпоставка за опазване на пчелите, 2020, Караджова, О., Ж. Илиева

Актуализиран национален план за действие за устойчива употреба на пестициди в Република България (Приет с Решение № 571 от 13 август 2020 г. на МС).

Биологично разнообразие на София - "[Архитектура и градоустройство](http://sofia-agk.com)" към СО (sofia-agk.com)

Морски пространствен план на Република България 2021-2035, т.4 Биологично разнообразие

Асенов, А. 2020. Биогеография и природен капитал на България. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 929 с. ISBN 978-954-07-5005-7

Rossen Tzonev, R. M. Dimitrov, Ch. Gushev, K. Pachedjieva, G. Gogushev, N. Apostolova-Stoyanova, I. Nikolov, A. Alexandrova, P. Glogov. Phytosociological classification of the

thermophilous oak forests in Bulgaria: new interpretations and gaps in knowledge. *Phytocoenologia* Vol. 49: 2019, Issue 4, 369–391.

Tzonev, R., M. Dimitrov & V. Roussakova. Syntaxa according to the Braun-Blanquet approach in Bulgaria. – *Phytol. Balc.* 15 (2): 2009, 209–233.

Velev, N., K. Vasilev, D. Sopotlieva et al. Bulgarian Vegetation Database: historic background, current status and future prospects. – *Biodiversity & Ecology* 4: 2012, 141–148.